YÖN

HAFTALIK GAZETE

"KIR AT" İKTİDARDA

Yıl: 4 - sayı: 133 | 15 Ekim 1965 | 125 kuruş

OKUYUCU'DAN YÖN'E

İmam Hatip Okulu Sınavına gönderilen köy çocukları

Okullar açıldı. Caddeler cıvıl cıvıl. Ama bunlar arasına katılabilmek için yaptıkları bütün çırpınmalarına rağmen bir türlü imkân bulamıyan binlercesini daha düşündükçe soğuk bir ürperti geliyor insana. Eylemimizi bu kadar içtenlikle etkileyen şu öğretim yılı başında, geride kalan büyük kitle maalesef acı bir gerçeğin ifadesidir. Oysa millî bağımsızlık çabalarımızın yanında ve belki de önünde yürütülmesi gerekli ulusal *eğitim savaşı olmalıydı bizce.* Yoksa bu dâvayı halletmeden, bunların istikbaline bilinçle eğilmeden, okumak isteyip de yer bulamadığımız veya maddî gücünün imkân vermediği yurt çocuklarını bu savaştan nasiplendirmedikçe, daha yıllar yılı yerimizde sayar ve hattâ kara cehaletin boğucu karanlığına her gün biraz daha itilmiş oluruz.

Ulusal kalkınmamızın kaliteli teknik elemana bağlı olduğu gerçeği ile liselerin dondurulan kadrolarına karşılık, imkânları genişletilemiyen sanat okullarımızın *bugünkü haliyle cevap verecek ni*telikten çok uzak olduğu da bir gerçektir. Üstelik liselerde yapılan güya testlerle (çünkü yine girecekler giriyor...) başarılı olanların dışında kalan artıkların (ki geri zekâlılar demek...) memleketi kalkındıracak olan teknik sahaya kaydırılması yukardaki fikrimizi ne derece doğrular nitelikte bilmem. İşin garip tarafı: Çocuğunu kayda *gelen veliye hiç birimiz sa*lık vermeyiz sanat okullarını. Bazan salık verdiğimiz zaman da «Benim çocuğum o kadar geri zekâlımıdır ki orasını tavsiye ediyorsunuz» diyen veliye de az rastlamamışızdır.

Bu okulların dışında kalan ve yüzde doksan beşini yoksul köy çocuğunun meydana getirdiği yatılı okullardan, İlköğretmen Okulları *ile İmam-Hatip Okullarının* durumları çok daha feci. Bu okullara para ile okuyamıyan on binlerce halk çocuğu baş vurur. Ancak birkaç yüzü girebilir. Geri kalan binlercesi tekrar hayatına bıraktığı yerden başlamak üzere devama dönerken; elemeyi kazanıp da giriş sınavlarına katılan çocuklardan birkaç tanesinin durumuna, yurt sorunlarına eğilen aydınları derin derin düşündürecek nitelikte olması bakımından değinmek istiyorum.

Bu *yıl İmam-Hatip Okullarına* giriş imtihanları her yıl olduğu gibi bulundukları veya bağlı oldukları okullarda yapılmadı. Birkaç okulun bölgesi birleştirilerek bölgeler genişletildi. Bilmiyorum ne düşünüldü ama, çok uzak bir ile imtihan için gitmek zorunda bırakılması zaten maddî imkânsızlıklar içerisinde olan velileri biraz daha endişeye düşürdü. An*talya-Isparta-Burdur ve İzmirde* İmam-Hatip Okulu bulunmasına rağmen bu bölgeyi içerisine alan 8 ilden elemeye giren 2500'e yakın öğrenciden 300 tanesi giriş sınavları için bölge kabul edilen Balıkesir'e çağırıldı. Bu sınava 40 kadar aday gelememiştir. Gelemiyenlerin her birinin durumu da bir diğerine göre katmerli perişanlıkta. Aralarında çoğu 5 çocuklu aileden. Hattâ 8, 10, 14 ve 18 çocuklu aileden olanlar da var. Hani ya biz fırsat eşitliği konuşuyoruz durup dinlenmeden. Bu iç burkucu sayısız örnekten işte birkaç tanesi:

— İsmin nedir?

— Hasan Yıldırım

— Nerelisin?

— Antalya'nın Korkuteli kazasından

— Kaç kardeşin var? Baban ne iş yapar?

— 14 kardeşiz. Çiftçilik yapar.

— Tarlanız var mı? Ne kadar?

— 15 dönüm kadar var. Ortağına tarla eker.

— Neden bu okula girmek istedin?

— Dinimi daha iyi öğrenerek vatanıma milletime *daha iyi hiz*met edebilmek için.

Bir başkası:

— Nerelisin?

— Ispartalı

— Kaç kardeşin var?

— 18 tane.

— Buradan başka okula adaylığın var mı?

— Öğretmen okuluna da baş vurdum. Fakat ben buraya girmek istiyorum.

— Bu yıl kanamazsan seneye yine gelecek misin?

— İsterim ama babam gönderemez ki. Zaten borç para olarak *alıp* gönderdi.

Bir kaşkası:

— Adın nedir kaç yaşındasın?

— Kadir Karakaya, 15 yaşındayım.

— Baban ne iş yapar?

— Çiftçi

— Baban ne kadar para verdi ve kaç liraya gelebildin?

— Babam 200 lira birisinden alıp verdi. 50 lira yol parası, 3 gündür ikişer liradan otel parası, birer liradan 3 lira da yiyecek parası verdim.

— İki liradan nasıl otel buldun?

— İki kişi bir yatakta yatıyoruz.

— Pek iyi günde bir lira mı yiyorsun?

— Evet. Bir ekmekle bir karpuz alıyorum idare ediyor beni. (Derken yüzünde bir üzüntü bile yok gayet samimî ve içtendi cevabı).

— Baban bu parayı nasıl ödeyecek?

— *O adamın işinde çalışacak.*

— Günlüğü kaça ve kaç gün çalışacak hesapla?

— Günlüğü (5) beş er liradan 40 gün eder.

İşte manzara ayan beyan ortada. Bunu bir insan duydu mu bütün hayat damarları durur insanlığından utanır kişi. İnsanı insan bilen, özgürlük ve kişisel hakların bu kadar yıpratıldığı bu toplumda.

İşte gerçek köylü ve köy yaşantısı. Bu ülkede benim yurdumda. Bir baba çocuğunu okutabilmek için 200 lira borç bulup Antalya'dan Balıkesir'e, onu da kazanabilirse ümidi ile sınava gönderiyor. 200 liraya 40 gün hizmetkârlık yaparak okutabilmek için çırpınıyor. Belki de o ve onun gibileri sınavı kazanamayıp döndüler kaderlerini yaşamağa köylerine.

Biz halbuki hizmeti köylünün ayağına götürecektik. Bu sınavlar bölgelerinde yapılmış olsaydı (ki yapılabilirdi zira kazananlar tekrar dağıtıldı) 200 lira yerine çocuk 25 lira ile, babası da 40 gün yerine 5 günle kurtulabilirdi sanırım. *Neden fakir daha fakir*dir? Neden ezilen daima ezilir ve ezilmek istenir bu memlekette bilmem ama insan bunları yaşadıkça daha iyi anlar gibi oluyor galiba.

Osman Nafiz Şentürk
(İ. Hatip Okulu Öğretmeni)

BASINDAN

ULUS
ADIMIZ ANDIMIZDIR

Masonluk, Siyon Protokolları ve AP-DP tatbikatı

Yazılarımıza Dış Borçlanmalardan başlayacağız.. Zira: Brinci Kırat ülkemizi büyük bir borç yükü altına sokmuş ve buna karşılık, millî kaynakların harekete geçmesine, değerlendirilmesine engel olmuştur. Alınan borçlar tarımda ve sanayide, millî varlığın güçlendirilmesi yerine, istihsalin artmasına katiyen yaramıyacak alanlara yatırılmıştır. Alınan para çoğunlukla istihlâk maddelerine ayrılarak heba edilmiş, üre*tim gücümüzde borca nisbetle değişiklik* olmamıştır.

Ya da, yabancı sermayenin teşviki altında, çeşitli yollarla, petrol, demir, çelik gibi alanlarda, yurdun öz kaynakları yabancılar eline bırakılmıştır.

İkinci Kırat devrinde madenlerin bile yabancılar eline geçmesi için hazırlıklar yapıldığı artık iyice bilinmektedir.

Şimdi, Siyon protokollarının (bir daha tekrar edelim ki Siyonistler Masonların efendileri *sayılır*) yirminci faslında bir ülkenin borç altına sokulmasından neler beklendiğini anlatan bölümü buraya aktarmalıyız:

● «Her borçlanma, devletin zayıflığını ve devlet kanunlarının çapraşıklığını isbat eder. *Borçlanmalar, Demokles'in kılıcı gibi,* vekillerin başlarının üstünde asılmış kalmıştır. Bunlar, ihtiyaçlarını muvakkat vergi ile kapatacak yerde, açık avuçlarıyla bankerlerimize yanaşarak dilenirler. Dış borçlanmalar öyle bir sülüktür ki kendileri düşmedikçe, yahut devlet kesin bir surette çekinmedikçe, onu devletin vücudundan koparıp atmak hiç bir zaman mümkün olmaz.

Borçlanma, tedavüle çıkarılmış hükûmet poliçesidir ki, borçlanılan para miktarıyla mütenasip, herhangi bir faiz miktarının tediyesi taah*hüdünü taşır. Borçlanma* yüzde beş faizle yapılmışsa, devlet boş yere yirmi senede aldığı borç kadar, kırk senede iki misli altmış senede üç misli faiz vermiş olur.

Bundan şu çıkar ki, devlet, ihtiyaçlarını karşılayacak parayı faiz ödemeksizin toplayacak yerde zengin ecnebilere borcunu ödemek için, şahsî teklif şekli altında zavallı mükelleflerin son meteliğini almaktadır.

Borçlanmalar dahilî kaldıkça, onlar parayı fakirin cebinden alıp zenginin cebine akıtmaktan başka *bir şey yapmıyorlardı. Fakat, biz borçlan*maları yabancı bir toprağa çekmek için gereken kimseleri satın alınca devletlerin bütün servetleri bizim kasalara geçti ve onlar bize bir tabiilik vergisi vermeye başladılar.

Evet, iktidar mevkiinde olanların devlet işlerindeki hafiflikleri, nazırların irtikâbı, öbür reislerin malî anlaşmaları, gerçek, memleketlerini ödeyemeyecekleri kadar borç altına soktu ama, bu netice bilseniz bize kaça mal oldu...

Muhtaç oldukları parayı mükelleflerden almaktan daha basit ne olabilirdi? Borçlanmayı onlara kârlı bir şeymiş gibi yutturabilmemiz de *zekâmızın üstünlüğünü gösterir.»* ●

Görülüyor ki, Siyon metodlarından biri, bir ülkeyi ödemeyeceği kadar borç altına sokmaktır. Bunun için de, her hangi bir ülkede bir çok fedakârlık yaptıkları ve mevki sahiplerini satın aldıkları, protokolda açıklanmaktadır..

Burada şunu açıklamalıyız: Denilebilir ki, bir ülkeyi borç altına sokarak kendine bağlamak, yalnız Siyonistlerin değil, meselâ bir takım emperyalistlerin de metodudur. Belirtelim ki, serimizin diğer yazıları da yayınlandığı zaman, Si*yonistlerin meselâ bu emperyalistlerden farkı* görülecektir.

Şimdi, gene borçlanma konusuna dönerek düşünelim: Bir ülkede diledikleri ortamı yaratmak isteyen Siyonist teşkilât (nihaîgayelerin ne olduğunu yazılarımızın sonunda açıklayacağız), o ülkedeki adamları (bu adamların ilk bakışta Mason'lar arasında seçilmesi gayet tabiîdir) vasıtasıyla harekete geçerler. Tabiî yapılacak ilk iş, dış borçlanmaların çok faydalı olduğu havasını yaratmaktadır (Biz bir ülkenin borç alma *zorunluğunun ortaya çıkabileceğini kabul ed*iyor, ancak bu borç vasıtasiyle millî gelirin arttırılması amacının gerçekleştirileceğini ve sonuç olarak altından kalkılamayacak bir borçlanmaya aslâ düşülmeyeceğini esas alıyoruz.) Borçlanmaların memlekete büyük yararlar sağlayacağı, o satın alınmış adamlar vasıtasıyle yayılır. Yabancı sermayeye memleket kaynaklarının devredilmesini de bu borçlanmalardan ayrı tutmuyoruz. (Zira ikisinde de sonuç, ülkenin kaynaklarının yabancılar emrine girmesidir.) İşte, Türkiye'de bu borçlanmaların bir *kurtuluş olduğu ve* bunsuz yapılamıyacağı havası, 1950 - 60 arasında başarıyla yaratılmıştır. O kadar ki, gazetelerden veya radyodan, devletin borç aldığını öğrenen yurttaş sevinir, yarınından güven duyar hale getirilmiştir. (Ülkenin kendi kaynakları beyinlerden âdeta çıkartılmış unutturulmuştur.

Alabildiğine borçların alındığı, 2000 yılında doğacak olanların bile borç altına sokulmaya çalışıldığı (o sıralarda henüz gayret ediliyordu sonradan bunu tam mânasıyla başardılar) günlerde, seçim kampanyasına çıkan devlet başkanı (bugünün merhamet artığı ve A.P.n'n ipçisi), borçları ve yabancı sermayeyi anlattıktan sonra Bursalılara şöyle diyordu (Yıl 1954'tür): Bir Avrupalı dostum bana dedi ki: Amerikanın kalkınma devrinde, Amerika ne halde idiyse Türkiye bugün o kalkınma devrindedir ve bu teşebbüslerinizi yılmadan tereddüt etmeden ileriye götürürseniz yakın bir zamanda, Türkiye'nin bir Amerika olacağına inanabilirsiniz. Ben de bu kanaatteyim...

İşte ülkenin bir Amerika olacağı yolunda yapılan konuşma ve bunun için yabancı sermaveye kapıların açılması gerektiği propagandası... İlerik yazılarımızda bu meseleyi etraflıca yazarken, yukarıda esaslarını belirttiğimiz protokala ne derece benzeyen bir ortam yaratma gayreti olduğu ortaya çıkacaktır. Şimdilik, protokol esaslarını ve bu kimselerin yarattıkları ülkenin nasıl sıkıntılı ve öz kaynakları zayıflatılmış olduğunu bunun da halka bir «Amerika» vaadiyle yapıldığını hatırlatmakla yetiniyoruz.

Erdoğan TAMER

HAFTALIK FİKİR VE SAN'AT GAZETESİ
Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu — Mümtaz Soysal — Doğan Avcıoğlu
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Doğan Avcıoğlu
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T. A. Ş.

ADRES: Yazı İşleri: Sümer sokak No: 16/8 Yenişehir — ANKARA Telefon: 17 69 89 — İstanbul Bürosu (Satış İlân ve Abone İşleri): Mollafenari Sok. No. 32 Cağaloğlu — İstanbul Tel: 22 95 76 — Posta Kutusu 512 İstanbul.

ABONE: [illegible] bir yıllık (52 sayı) 60 [illegible] 30.— T.L. Üç aylık (13 sayı) 15.— T.L.'dır. Yurt dışı abonmanlarda bu bedellere ayrıca posta pulu ücreti kadar ilâve yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dır

İLAN: Beher sütunda santimi 25.— T.L. dır. Sürekli çıkacak ilân ve reklâmlarla kitap ilânları için özel indirimler yapılır. İlân ve reklâmların yayınlanmasından ötürü hiçbir sorumluluk yüklenilmez

YÖN HAFTALIK GAZETE

ORTANIN SOLU MU SORUMLU?

[illegible] bazı çevrelerde bu derece şaşkınlık uyandırmasını anlamak güç. Adalet Partisi tek başına hükümet kuracak kadar çoğunlukla Millet Meclisine girmeseydi de, hükümetler YTP, CKMP, MP ile veya CHP. nin sağa dönecek kadar «başkalaşmış» kanadıyla AP'nin koalisyonundan [illegible]. Türkiye'nin kaderi bakımından sonuç çok mu daha farklı olurdu? Partilerin sınıfsal nitelikleri ve temel dayanaklarını unutarak sırf adlarındaki başkalıklara göre yapılacak ayırımlar, sosyalist açıdan bakıldığı zaman, yalnız hatalı olmakla kalmaz, aynı zamanda gelecekteki davranışlar için de yanıltıcı olur. Geçen sayıda da belirttiğimiz gibi, seçimler sonunda Millet Meclisine hayli büyük bir muhafazakâr çoğunluğun geleceği, çeşitli partilerin listlerindeki sıralamadan açıkça belliydi. Böyle olunca bu muhafazakâr çoğunluğun, ister ayrı ayrı parti kanallarından, ister bir tek partinin kanadı altında parlâmentoya girmiş olması sanıldığı kadar *önemli değil*. Olsa olsa koalisyon kuruluşları yüzünden rahatlıkla yapılamıyan, daha doğrusu Bakanlar Kurulu kararnamelerinin imzalanışındaki mızıkçılar yüzünden kolayca becerilemeyen bazı işler daha hızlanacak, belki devlet memurluğunun yüksek kademelerindeki atamalar ve yer değiştirmeler bir çırpıda başarılabilecektir. Bunun ise, Türkiyedeki temel [illegible]laşmayı ve toplum hayatındaki politik mücadele cephelerinin kesinlikle belirmesini çabuklaştırmak gibi bir faydası da olacaktır. Başka bir deyimle, aslında muhafazakâr bir çoğunluğun [illegible] koalisyon oyunlarıyla oyalanan Türkiye, bundan sonra daha [illegible] bir politika sahnesinde olup [illegible] açıkça görebilmek imkânını bulacaktır.

[illegible]

Ama yine de, Adalet Partisinin tek başına iktidara gelecek kadar çoğunluk sağlayabilmesinin [illegible] nedenleri üzerinde durmak ve bu olayı, özellikle sosyalist hareketin davranışları açısından iyice incelemek gerekir. Ortada inkâr edilemeyecek bir gerçek var: toprak reformu yapmayacaklarını, vergi adaletini *gerçekleştirmeyeceklerini*, yabancı ellerdeki petrol soygununa engel olmıyacaklarını, madenlerin yabancılara peşkeş çekilmesine göz yumacaklarını, yurt kapılarını yabancı sermayeye ardına kadar açacaklarını, din sömürücülüğüne devam edeceklerini açıkça söyleyen insanlar, bu tutumların eninde sonunda ezeceği asıl kütleler tarafından işbaşına getirilmişlerdir. Neden?

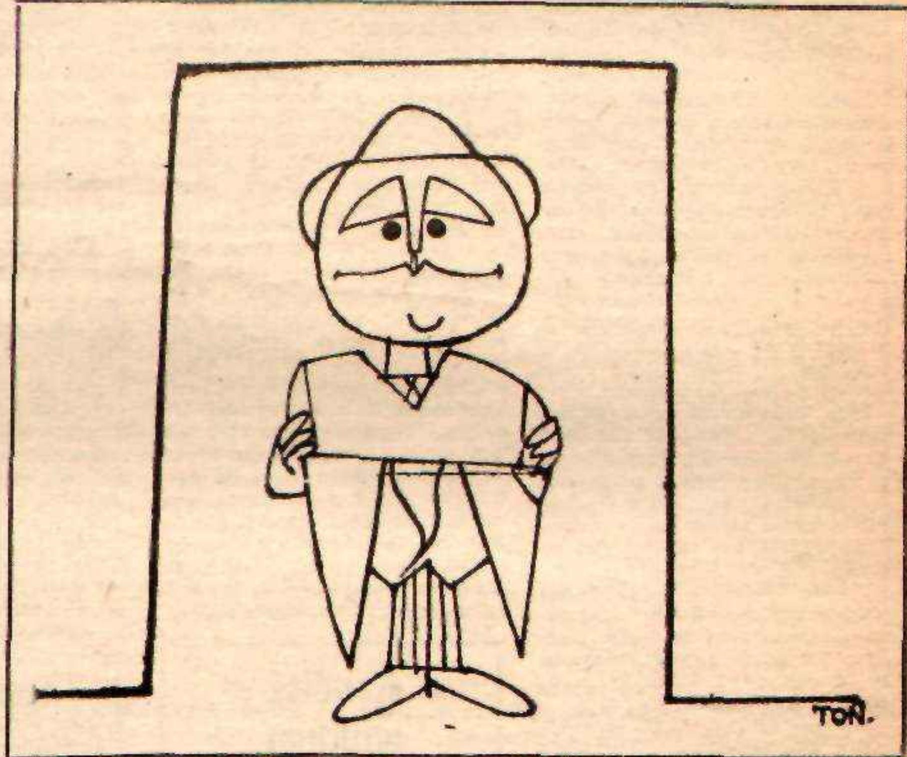
«Aydın» etiketini hiç sıkılmadan kendilerine yakıştırabilen sözde uyanık bazı çevrelere bakarsanız, bunun cevabı ve çaresi gayet basit: halk cahildir; kimin kendisinden yana, kimin kendisine karşı olduğunu bilememektedir; o halde, yapılacak iş, *daha doğrusu* yeni Anayasa çıkarılırken yapılması gereken, fakat yapılmamış olan şey, genel oyu öğrenim seviyesiyle kısıtlamak, meselâ ortaokul diploması bulunmayanlara oy hakkı tanımamaktır!.

Sosyalistler «sosyalist» etiketini de «aydın» etiketi gibi ucuzca harcamak istemiyorlarsa, bu çeşit kolay yargılardan uzak kalmalı ve daha derin tahlillere girmeğe çalışmalıdırlar. Herşeyden önce, hele bütün üyelelerine eğitim kapılarını açmamış bir toplumda, oy hakkını öğrenim seviyesiyle kısıtlama yoluna gitmek, değil sosyalistliğe, insan haysiyetine bile yakışmayan bir *tutum. Bu çeşit, düşüncelerin gerisinde*, gerçek bir kütle demokrasisine inanmamış şehirli burjuvazinin herşeyi kendi tarafına yontan ve halk tabakalarını devrimci önderlerden büsbütün soğutan özlemleri yatmaktadır.

Nedenler çok daha derinde. Ekonomik ve sosyal yapısı hâlâ ortaçağ kalıntılarının izlerini taşıyan, sanayi devrimlerinin temel sarsıcı değişikliklerinden geçmemiş Türkiye gibi bir ülkede, büyük halk kütlelerini sadece sözle ve yazıyla uyandırmanın imkânı yoktur. Toplum yapısında gerçekleştirilmesini istediğiniz değişikliklerden en başta zarar görecek olan ekonomik güç sahipleri henüz ayaktadır. Siz, istediğiniz kadar *çok satıldığını sandığınız*, ama kütleye oranla cüce tirajlı kalan gazetelerde devrimci formülleri sıralayınız hattâ dört yılda bir, her eve sokulmuş radyolardan toplumu değiştirici sloganları haykırınız, insancıkların kafalarındaki kanaatleri sinsi sinsi yoğuran ve bu yoğurma sırasında elindeki ekonomik gücün mayasını da bolca kullanan adamlar, sizinle kütle arasında, köy ağası, kasaba eşrafı ve şehir tüccarı olarak dikilmektedirler. Halkın yararına olduğunu yüzde yüz bildiğiniz, bilimsel açıdan da böyle olduğu çoktan ispatlanmış formüller, bu insanların dillerinde, daha doğrusu kullandıkları ekonomik kaldıraçlarda çoktan komünistlik, din ve aile düşmanlığı, gâvurluk, vatan hainliği haline sokulmuştur. Hâkim sınıfların ideolojik egemenliğini [illegible] insanı çok yanıl[illegible]. Şimdi bunlara, bir de, [illegible] bedava benzin akıtacak kadar [illegible] yabancı şirketler eklenmiştir.

Bu demek değildir ki, kütlelerin bir kısmını yazıyla, sözle, ikna yoluyla uyandırmak hiç mümkün değil. Son seçimlerde Türkiye İşçi Partisince alınan ve son haftaların aşırı iyimserlik modası olmasaydı, aslında çok büyük başarı sayılması gereken oylar da gösteriyor ki uyanık insanların yanında, kütlenin bir kısmına da gerçeği sözle, yazıyla, ikna yoluyla, göstermek mümkün. Ama unutmamak gerekir ki, ekonomik güç sahipleri, devrimci çevrelerle kütle arasına girerek bu sayının genişlemesini önlemek için ellerinden geleni ardlarına koymayacaklar; hattâ gerekirse bilinçsiz insanların aldatmaca pazarında sizinkilerden daha halkçı gözükebilecek sloganları da bol bol kullanacaklardır. Bu lâf kalabalığı arasında da gerçek devrimcilerin formüllerini kalp akçelerden ayırmak mümkün olmıyacaktır. Nihayet, unutmamalı ki uyananların sayısındaki hafif artışlar bile karşı cephede faşizme kayma özlemlerini canlandıracaktır.

O halde nedir kütleyi sol formüllere ve bu formüllerin savunucularına yaklaştırabilmenin yolu? Kısaca söylemek gerekirse, bunun yolu, ekonomik direnme noktalarını aşmağa yarayan en küçük imkânlardan ve büyük tarihi fırsatlardan faydalanarak, sol formülleri birer «formül» olarak kalmaktan çıkarıp toplum yapısını düzeltici «madde» haline getirmek, toprak, ekmek ve iş şekline sokmak, ondan sonra da çıkıp «işte sol budur» diyebilmektir.

İNÖNÜ'NÜN DÖNÜŞÜMÜ

Bu düşünceyi açıklayabilmenin *belki de en kestirme çaresi*, CHP lideri Sayın İnönü'nün son dört yılda çizdiği eğriyi yakından incelemektir. 1965 seçimlerine «ortanın solundayım» sloganıyla giren Sayın İnönü, bazı çevrelere bakılırsa, işte tam bu slogan yüzünden yenilgiye uğramış veya, en azından, büyük bir CHP li kütlenin sandık başından uzaklaşmasına yolaçmıştır.

Oysa, muhalefet liderine seçimi kaybettiren şey, «sol» sloganını kullanmış olmak değil, aksine, bu sloganı çok daha erkenden ve muhtevalı olarak kullanmamış olmaktır.. İktidar yıllarını yatıştırma, uyuşturma, orta yoldan ayrılmama politikalarından daha farklı sicillerle kapayabilmiş bir insanın elinde sol sloganı, bugünkünden kat kat kalabalık oy yığınlarını getirecek bir silâh olabilirdi. Eğer Sayın İnönü, 950 den önce ve hele 1961 den sonra, iktidar kaldıraçlarını elinde bulundurduğu günlerde, partisine sığınmış eşrafın gönlünü hoş etmek, adı büyük beyni küçü liberallerle hükümet arkadaşlığına girişmek, İstanbullu tüccarın Ankarada sırtını sıvazlamak, ortayol hikâyelerine dalmak, yabancı sermaye ile petrol vurgununa rağmen Amerikalıları *kızdırmamağa çalışmak ve nihayet* devrimci güçleri de kendisine küstürmek yerine, arkasını bu devrimci güçlere dayayarak, eşrafı, tüccarı ve özenti liberali aşıp halka inebilse ve ona, «sana toprak veriyorum: seni sömüren eşrafı partimden kovup ekonomik bakımdan da güçsüz hale sokuyorum, senin ezilmemen için vergi adaleti getiriyorum; senin sırtından milyonlar vuran bankacılığı ve sigortacılığı devletleştiriyorum; senin ürünlerini daha iyi değerlendirebilmek, ihtiyaç duyduğun malları daha ucuza getirebilmek için dış ticareti millileştiriyorum: senin çocuklarını eğitimin en yüksek kademelerine kadar çıkartabilecek bir sistem kuruyorum; senin halinle alay edercesine köylere gidip çarşaf yırtmakla devrimcilik yaptıklarını sananları saflarımdan atıp kapılarımı gerçek halkçılara açıyorum; işte ortanın solu budur!» deseydi, «sol» sözünün *kafalardaki yankısı başka olurdu.*

Ama, seçimlere birkaç ay kala, müphem vaadlerle ve hele liste başlarını tutmuş muhafazakâr bir kadroyla ortaya atılan «sol» sözü, öbür partilerin daha renkli sloganları kadar bile birşey ifade etmemiştir. Gerçi, eninde sonunda «sol» sloganına varmasını ve hele tarihi kişiliğini kullanarak, iktidardan düşürülmek pahasına Amerikalılara «hayır» demesini Sayın İnönü lehine önemli puanlar saymak gerekir. Ama, kendisinin eline, «sol» formülünü «madde» hâline getirebilmek için, valnız yukarıda sözü edilen «en küçük imkânlar» değil, «büyük tarihi fırsatlar» da geçmiştir. Sayın İnönü kınanacaksa, bu imkânları ve fırsatları kaçırdığı için kınanmalıdır.

Sosyalistler, Türkiyede sosyalizmi kurmanın halka slogan tekrarlamakla gerçekleşebileceğini sanmak gibi romantik bir görüşe saplanıp kalmaktansa, önlerine çıkan en küçük imkânları ve büyük tarihi fırsatları değerlendirmeyi bilmelidirler. Bu ise, bir yandan uyandırılabilecek kadar insanı uyandırırken, öte yandan da, gerçek uyanmanın maddî yollardan geçtiğini düşünerek, *ileride sloganların somutlanmasına* yarayacak teknik çalışmaları iyi yapmak, başkalarınca atılacak ama, sonunda ekonomik direnme noktalarının birazcık zayıflamasına yol açabilecek en küçük reformcu hareketleri bile desteklemek ve nihayet, Türkiye'nin tarihi dönüm noktalarında durumu en iyi değerlendirebilecek kadroları yetiştirmekle olur.

Mümtaz Soysal

Seçim sonuçları Washington'u sevindirdi...

Sosyalizmin romantik dönemi, artık mutlaka kapanmalıdır

Seçimlerden iki gün önce Milliyet Gazetesinin yazışleri Müdürü Hasan Yılmaer Washingtondan şu haberi veriyordu: «Washingtondaki Türkiye ile ilgili resmi şahıslar elde kâğıt kalem ihtimali hesaplar yapıp duruyor... Meşhur State Department'in kanaati seçimi AP nin alacağı merkezinde... Büyük çapta kendi arzuları da olduğu anlaşılan bu kanaati kuvvetlendirecek fikirleri duydukları zaman açık memnuniyetleri gözlerinden okunuyor... İlgili kimseler konuşmaları sırasında Süleyman Demirel'in önemli bir şahıs olduğunu ve kendisini iyi tanıdıklarını söylemekten de geri durmuyorlar...

Elde kâğıt kalem hesap yapanların üzerinde biraz da endişeyle durdukları konu İşçi Partisinin ne oy alacağı, meclise kaç milletvekili sokacağı. Bu hesapların yanında TİP'in aydın kişilerden oy alacağı yolundaki kanaat canlarını sıkıyor...

Washingtondaki ilgililer, seçim sonuçlarının esasen halen güç durumda olan Amerikan dış politikasının bir de Türkiyede zorlamalara yol açabilecek durumda tecelli etmemesi temennisindeler.»

Bu temenni gerçekleşti ve Amerikan dış politikası Türkiyede «zorlanmalardan» kurtuldu. Mobil'in Türkiyedeki genel müdürü Fricker, Londradaki bölge temsilcisi Salomon'a gönderdiği Ağustos raporunda Türkiyedeki seçim sonuçlarını doğrusu yerli uzmanlardan çok daha iyi görmüştü. Mobil Raporuna göre, «seçimleri mutlaka AP kazanacaktı. Mobil ve yabancı petrol şirketlerinin endişeye kapılmasına sebep yoktu. Petrol Kanununun son günlerde ön plâna çıkması geçici bir işti. Seçimleri AP nin kazanmasından sonra herşey normal mecrasına girecekti... Türkiyenin son aylarda Sovyetler Birliği ile giriştiği iyi komşuluk ilişkilerinden şirketlerin telâşa kapılması yersizdi. Sovyet yakınlaşması, Türkiyenin genel politikası için de geçici bir davranıştı ve sonuna kadar devamına imkân yoktu.»

Fransız iş adamlarının dergisi Echoda «Ankara şimdi yeniden Amerikanın itimadını sağlayabilecektir» demekteydi.

SEÇİM SONUÇLARI

Gerçekten Demirel, Washingtonun, başta petrol şirketleri olmak üzere yabancı sermayenin ve Bonn'un yüreklerine su serpen büyük bir başarı sağladı. Bayan Nazmiye Demirel de, «Bu millete imanın ve saygı göstermenin sonucudur. Bu neticeler, milletin iradesidir, millet konuştu» diyerek neticeyi tescil etti.

AP'li basında, «Millet ortanın solu sloganının işmar ettiği kızıl tehlikenin kökünün kazınmasını istemektedir... Bunun için CHP'yi tasfiye etmiştir. (Millet), tarihi ve mukaddesatına hazırlanan ihaneti -ki bu ihanet gerek Anayasa, gerek Ceza Kanunlarında en ağır şekilde müeyyidelendirilmiştir- önlemenin, tepelemenin beratını vermiştir. Bu seçim bu vazifenin vekâletnamesidir» diyordu.

Demirel de Die Welt'e verdiği, Washingtonun gözlerini yaşartan bir demeçte «Komünizm propagandasına asla müsaade etmiyeceğiz» diyordu. Batılıların bir korkusu ordu idi. Batılılar, «Demirel büyük bir zafer kazandı, ama ordu ne diyecek» sorusunu soruyorlardı. Demirel, Batının bu endişelerini de yatıştırmaya çalıştı. AP Genel Başkanı «neden bu sorular» diyor ve bunun cevabını araştırıyordu: «İki ihtimal olabilir: Birincisi, Batılı dostlarımız, Türkiyeyi bir ihtilâller memleketi olarak görmek istemektedirler. Bunun için çok çabuk endişeye kapılmaktadırlar.

İkincisi, Türkiye şartlarını iyi değerlendirememektedirler.

Şunu kaydedelim ki, Türkiye bir ihtilâller memleketi değildir. Bir ihtilâller memleketi olmayacaktır. Ümit ederim ki verdiğim izahat muvacehesinde bu gibi sorular, daha fazla Batılı dostlarımızın kafasını işgal etmez.»

«Millet 10 Ekimde kendi kaderine el koymuştur» diyen Demirel için zafer tamdı. Aslında Kırat, oy itibariyle çok büyük bir başarı sağlamış değildir. Menderesin seçim sistemiyle AP, koltukların hemen hepsini alacak, yani Menderes'in elde edebileceğinden daha büyük bir başarıya ulaşabilecekti. Ne var ki oy itibariyle AP Menderes oyunu aşmış değildir. Buna karşılık CHP oyunda çok büyük bir azalma olmuş ve çekimserlerin sayısında önemli artış vukubulmuştur. Bu yüzden CHP tam bir yenilgiye uğramış ve AP nin zaferi, CHP hezimeti dolayısiyle olduğundan büyük gözükmüştür. Halbuki seçimin asıl iki büyük özelliği, CHP hezimeti ve çekimserlerin endişe verici çokluğu idi. 13,5 milyon seçmenden 9 milyon 280 bini oy kullanmıştır. İştirak yüzde 70 civarındadır. 1961 de dahi nisbeten düşük sayılabilecek seçime katılma oranı yüzde 81 idi. Demek ki 4 milyon kadar seçmen sandık başına gitmeyi lüzumsuz saymıştır. Bunda politik hayattan soğumanın, politikacıların tümünü aynı sepete koymanın payı büyüktür. Bir kısım CHP'li eşraf da AP'ye oy vermeye henüz gönlü elvermediği için olacak, nüfuz alanı içinde bulunan seçmenle birlikte seçime boykot etmiştir. Ama katılma oranındaki düşüklüğün en büyük nedeni, politikaya soğuma olsa gerektir. Bu durum, Demireli dahi endişeye düşürmelidir.

Seçimin, ikinci özelliği CHP hezimetidir. CHP oyları 1961 de yüzde 36,7 iken bu sefer yüzde 28,7 ye düşmüştür. Menderes'in altın dönemi 1954 de dahi CHP yüzde 35 civarında oy elde etmişti. 1961 - 65 döneminde seçmen sayısındaki önemli artışa rağmen, CHP, 1961 yılına nazaran bir milyondan fazla oy kaybetmiştir. CHP kaybının yüzde 3 den az bir kısmını TİP almıştır. Fakat öyle görülüyor ki yüzde 5 civarından daha büyük bir kısım, AP'ye kaymamakla beraber, oy kullanmamayı tercih etmiş, ya da bağımsız adaylığı seçmiştir. CHP'nin nüfuz alanındaki seçmenleri de sürükleyerek bir eşraf sabotajına uğradığına şüphe yoktur. Ama CHP yenilgisini sadece TİP'e kayış ve eşraf ihanetiyle izah etmek kolay değildir. Zonguldak gibi TİP'in başarı gösteremediği bir işçi bölgesinde de CHP oyu, 1961'de 69 bin iken 54 bine düşmüştür. CHP nin 1954 yenilgisinden de büyük bir hezimete uğrayışının nedenleri, uzun uzun araştırmaya değecek niteliktedir.

Seçimlerin başka bir özelliği, AP nin çok büyük para harcaması oldu. Mesele «Mobil» dedikodularını iyice aşan bir ciddiyette olduğu içindir ki, Başbakan Ürgüplü dahi AP Genel Merkezine yaptığı tebrik ziyaretinde Muhasip Vedat Ali Özkan'a, AP'nin 50 - 60 milyon lira sarfettiğinin söylendiğini, gazetecilerin de duyacağı bir şekilde hatırlattı. Başbakan'ın kendisine bağlı servislerden bu konuda bazı bilgiler aldığı anlaşılıyordu...

Ürgüplünün sorusunu, Genel Muhasibe fırsat vermeden, Demirel cevaplandırdı: «Bu iddiaların tam hesabını vereceğiz. Dr. Vedat Alı bey hazırlıyor, bütün hesaplarımızı çıkarıyor. 955 adet adaylık müracaatı olmuş, beşer bin lira almışız. Kaynaklarımız da belli. Devletten de 2,5 milyon lira aldık..

Acayip olan şey, siyasi mücadelede rakiplerimizin başka yerlerden para aldığı şeklindeki iddialarıdır. Bu günahtır ve günahtır. Biz seçim kampanyası sırasında kimseye iftira etmedik.»

Demirel'in iddiası, AP'nin müthiş seçim israfının, teşkilâtın normal gelirleri dışında 7,5 milyon lira ile karşılandığı şeklindedir. Görünüş bunu yalanlamaktadır. Yalnız AP'nin seçim gelir ve giderlerini, ortaya çıkarabilmekte kolay değildir. Mesele, bir istifham olarak zihinlerde kalacağa benzemektedir.

CHP'DE DURUM

CHP'nin en kötümserlerin dahi tahminlerini aşan büyük yenilgisi, partilileri bir «suçlu» aramaya itti. Suçlu «ortanın solu» idi. Fazla sol olamıyan CHP, «solları» İşçi Partisine kaptırmış, «sağların» bir kısmı ise CHP aleyhine dönmüştü. Ne İsaya, ne de Musaya yaranamıyan CHP, hezimete uğramıştı. Bu yorumun en sıkılmazcasını CHP içinde «beşinci kol» durumundaki Senatör Tahsin Banguoğlu yaptı. Banguoğlu, «Çok üzgünüm, ortanın solu bizi batırdı. Bu kadar açık görünen bir gerçeği söylemek bir keramet değildir. Bu gerçeği görmemek için ise, ya bir yaşlılık hırsı içinde olmak, yahut bir yaşlının etrafında bir menfaat takımı içinde bulunmak lâzımdı.

Bazı parti idarecilerimizin gözleri öylesine dönmüştür ki, eğer sözlerini yorumlamak lâzım gelse, Türkiyeyi Demir Perde arkasına sürüklemeyi bile göze almış görünüyorlardı.

Ancak dikkat etmeli: Türk milleti bu oylarıyla Cumhuriyet Halk Partisini değil, sayın İnönü'yü ve onun son ömründeki yanlış politikayı reddetmiş bulunuyor. CHP tarihi vazifesine devam edecektir.» Banguoğluna göre, CHP'nin yolu, İnönü'süz bir sağcılıktır. Yalnız bu yorumu yapanlar, CHP nin 1946-50 döneminde sağcılıkta DP ile yarışa kalktığını, fakat «ortanın sağı» nın da hezimetle sonuçlandığını unutmaktaydılar. 1965'te de CHP, sağcılık yarışına kalkışsa, AP'nin herhalde çok gerisinde kalacaktır. Üstelik Atatürk'ün partisi, toplumun sağlam kuvvetlerinden tamamen ümidini yitirmiş olacaktı. CHP «ortanın solu» paorlasıyla kısa vadede oy kaybetse bile, bir çıkmazdan çıkış imkânı aramakta ve tek kurtuluş yoluna yönelmekteydi. Kozluda kurşunlanan işçilerden oy alamamanın verdiği üzüntü içinde dahi CHP'nin başarılı Çalışma Bakanı Ecevit, «yürümesi rahat diye, sonunun uçurum olduğu bilinen bir yolda toplumun ardına takılıp yürümek, alışılmış yollardan insanları aldatmak kolay diye, doğruyu anlatmanın tehlikelerinden ve sıkıntılarından kaçmak» şeklinde bir sağcı fırsatçılığın, gerek CHP, gerekse memleket için bugünkünden çok daha kötü sonuçlar vereceğini belirtmekteydi. CHP için başka yol yoktu. Nitekim seçimlerden sonra toplanan Parti Meclisinde de bu görüşün hâkim olması beklenmektedir. 20 yıllık, sağcı parlamentoculuk, kompradorların ve toprak ağalarının, devrimciler aleyhine olarak politik hayata hükmetmesinden başka sonuç vermemişti. Türkiyenin kurtuluşu devrimcilikte, yani solculuktaydı. Devrimcilik, parlamenter sistem uğruna rafa kaldırılmıştı. CHP şimdi geri ve fakir bir ülkede asıl meselenin ağaları ve kompradorları egemen kılan bir parlamentoculuk değil, devrimcilik olduğunu keşfetme durumundaydı. «Ortanın solu» sloganı, sistemleştirilmeli, derinleştirilmeliydi..

TİP'E GELİNCE

Koltuk sayısı itibraiyle, TİP'in aldığı sonuç önemlidir. Parlamentoda 15 koltuk, küçük rakam değildir. Ne var ki TİP, «nasırlı eller» den çok, TİP olmasa CHP'ye gidecek memur, öğretmen gençlik v.s. oylarını almıştır. Seçimlerden bir gün önce AP ile yanyana Ankara'da yapılan TİP mitingi bu durumun tipik bir örneğiydi. Beşbine yakın kişinin izlediği TİP mitinginde, hariciyeciler, plâncılar, sosyete dedikoduları sütunlarında ismi geçen güzel hanımlar bol sayda gözükmekteydi. Bu hanımlar birbirlerine «ne nazik topluluk» diye iltifat yağdırmaktaydı. Bir TİP toplantısında bulunan CHP senatörü Mebrure Aksolev de, dostlarına: «Ben CHP toplantılarında, bu kadar nezih insanı bir arada görmedim» demekteydi. Konuşan hatipler, böyle bir topluluğa «İşçiler, ırgatlar» diye seslenmekteydi...

Birkaç yüz metre ötede 20-30 bin kişinin katıldığı AP mitingi yapılmaktaydı. Orada işçi ve ırgatların hepsi Demirel'i alkışlamışlardı.

Bu ters tutumun nedenleri iyice araştırılmalı ve sosyalist hareket, 1860 yıllarında görülen «popülizm» çıkmazından kurtarılmalıdır. «Halka gider doğruları söyleriz. Halk aydınlanır, 1969 da da iktidara gelir» gibi popülist edebiyat, gücünü bilimden aldığını söyleyen sosyalist düşünce için, bilim dışı kötü bir romantizmdir. Sosyalist düşünce, seçmeni soyut bir varlık olarak değil, ekonomik ve ideolojik bağımlılığı içinde düşünür. Yüzlerce asırdır hâkim sınıfların ideolojisiyle yoğrulmuş bir kütle-

Kendisi muhtacı himmet...

İngilterenin ciddi tanınmış The Times gazetesi yazmış ki:

— Demirel Menderes'in yakın şahsi arkadaşı idi. Menderes Demirel hakkında «İşte istikbalin Başbakanı» derdi...

Demirel'in istikbalde Başbakan olacağını bilen Menderes'in bilmediği galiba bir tek şey vardı :

Kendi istikbali!.

YÖN ve DEMİREL

Demirel'in AP Genel Başkanlığına getirilmesinin plânlandığını, daha 1962 yılında —Gümüşpala henüz sağ ve AP Genel Başkanı bulunduğu bir sırada— ilk YÖN yazdı. O tarihlerde İstanbul'daki A.B.D. Konsolosluğunun önde gelen simalarından biri de, YÖN yöneticilerinden birine «Geleceğin adamı Demirel'dir» diyordu.

YÖN, o tarihten bu yana Demirel'i dikkatle izledi ve kimsenin adını sanını bilmediği bir dönemde ondan sık sık söz etti. Morrison temsilciliği işini, Genel Başkanlığa gelişinden çok önce teferruatıyla açıkladı. Daha sonra da sahte Mason beglesi işi, Ereğli-Çelik ilişkileri, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin şu işlerindeki tatlı kârlar hep ilk defa YÖN'de ve en geniş şekilde ele alındı. Böylece Demirel'in kişiliği Türk basınına ve kamu oyuna mal olmadan önce, en bilinçli şekilde YÖN'de belirdi. Bunun içindir ki Başbakan Yardımcısı Demirel, Odalar Birliği'nin bir toplantısında uzun uzun YÖN üzerinde durdu, tüccarları YÖN'e karşı çıkartılacak bir yayın organının finansmanını sağlamaya zorladı. Seçim kampanyasında da AP Genel Başkanı, Bursa nutkunda YÖN'e çatmak ihtiyacını duydu. Demirel'in meydan nutkunda YÖN için söylediği aynen şudur:

«Sol fikrin bütün idealistlerini ilk defa bir araya toplayan, yıkıcı, mütecaviz yayınlarıyla, bütün ihtilâlci sosyalistlere ilk hücum işaretini vermiş olan haftalık dergi.»

Demirel'in gerçek yüzünü ilk ortaya atan YÖN'e, eski Morrison temsilcisinin «ilk hücum işaretini verdi» diye çatmasını tabii karşılıyoruz. «İhtilâlci» iftirası üzerinde ise, durmaya değmez. Her şeyi para ile ölçen bir iş adamının dahi, YÖN'cülerden söz ederken **«idealist»** demek zorunda kalması, bizce çok daha önemlidir.

YÖN, bundan böyle de bütün sözleri olayların gerçeği tarafından yalanlanmaya mahkûm olan Demirel'in YÖN'cülerden esirgeyemediği «idealist» sözünün yalan çıkmaması için elinden gelen bütün çabayı gösterecektir.

Süleyman Demirel — Suad Hayri Ürgüplü
Halef — Selef...

Malûm!

Bay *Süleyman Demirel*, Alman Televizyonuna verdiği demeçte:

«— Türkiyenin ihtilâllere tahammülü yoktur...» **demiş.**

Yanlış söylemiş.

— Bizim ihtilâllere tahammülümüz yoktur... deseydi olurdu.

Çünkü hem kendisinin ve hem partisinin 27 Mayıs ihtilâline tahammül edemedikleri zaten biliniyor.

[illegible] doğrular anlatılınca hemen [illegible] hayaldir. YÖN'de [illegible] sosyolojik bir araştır[illegible], doğuda ağaların köylüyü na[illegible] bir çember içine aldığını gös[illegible]. Köylü ağanın kah[illegible] çıkar, şehirde ağanın oteli[illegible] gider, ağa ailesinin bakkal [illegible] [illegible] kaçınılmaz [illegible] ayrılmak en azın[illegible] istevecek ve çetin mü[illegible] ihtiyaç gösterecektir. [illegible] düşüncenin bu temel [illegible] yanısıra, Türkiyeye [illegible] gözönünde tutmak [illegible] Anadolu halkı yüz [illegible] vergi ve askerlikten [illegible] tanımamış, tahsil[illegible] jandarma baskısı altında [illegible] Memura ve aydına kar[illegible] olarak güvensizdir. Ata[illegible] devrimleri ve 27 Mayıs Ana[illegible] halkına fazla bir şey getir[illegible], üstelik memur baskısını [illegible]. Milliyetçilik de köye [illegible] girmemiş, mâzisi 40 yılı aş[illegible] bir ideolojidir. Halbuki [illegible] «bürokratik bir istibdat» şek[illegible] ortaya çıkan ilericiliğe karşı [illegible] ve DP yıllarında köylü [illegible] az çok rahatlığa, yalancı [illegible] ve 1950-53 döneminde [illegible] olarak birkaç kuruşa ka[illegible]. Anadolu halkı henüz [illegible] unutmuş değildir ve «[illegible] at» görünce, efsaneleşen geç[illegible] etkisiyle AP'ye koşmuştur. Toprak, iş vaadlerini, geleneksel güvensizliğiyle boş lâf saymıştır. Bu durumda, geleneklerine aykı[illegible] gibi gösterilen, sola karşı [illegible] iftiraların kolayca et[illegible] altında kalmıştır. Şüphesiz [illegible], toprak vaadi yerine, toprak [illegible] durumda bulunabilse, geleneksel güvensizlik ve iftiralar bir çırpıda etkisiz hale gelecektir. [illegible] ki işler vaade kaldığı müd[illegible] 1950-53 özlemi gücünü his[illegible].

[illegible] bu düşünceler, Türkiye [illegible] yüzeyde kalan kabaca [illegible] ibarettir. Sos[illegible] partinin ilk görevi, Türk [illegible], bütün özellikle[illegible] iyi tanımak ve bilim dışı bir [illegible]

[illegible]

Birkaç gün içinde AP Genel [illegible] [illegible] Demirel, «Seçim Kanunu asgari 1961 şartlarına ge[illegible]ecektir» dedi. Sözler, «gelecek bahardaki Senato seçimlerinde ço[illegible] sistemine dönülecek, öteki [illegible] senatör çıkarması önle[illegible]ecektir» anlamına gelmektedir. Milletvekilleri seçimleri için de, «asgari 1961 şartlarına» dönerek, ufak partilere parlamento yolu kapatılacak ve AP nin seçim şan[illegible] garantiye alınacaktır. Tabii ki bütün bunlar «solu önleme» gerekçesiyle yapılacaktır.

Demirel'in Kıbrıs meselesindeki sözleri de endişe vericidir. «Kıbrıs meselesi solcuların cikleti oldu, Kıbrıs meselsinin NATO dışına çıkarılmasına hiçbir zaman müsaade edilmemeliydi.» Sağcı-solcu bütün milliyetçileri yakından ilgilendiren Kıbrıs meselesini bir «solcu cikleti» gören bu görüşün, Sam Amca'nın çok hoşuna gittiği muhakkaktır. Yalnız «NATO çerçevesi içinde» Kıbrıs meselesi Enosis demektir. İnönü, bunun için çerçeveyi kırmış ve Sovyet desteği ile Türk tezine güç kazandırmıştı. *Bu aynı zamanda uyduluktan kurtuluşun da şartıydı.* Ama Demirel, «İçişlere karışmak» gibi saçma sakıncalar ileri sürerek kültür anlaşmasının tasdikinde dahi isteksiz görünmekte ve «Batılı ittifakların zinciriyiz ve böyle olmakta devam edeceğiz, taahhütlerimizi yerine getirmeliyiz» demekle, İnönü'nün dış politikasında bağımsızlık yolunda attığı adımları [illegible]mektedir.

Bu iyi bir başlangıç değildir...

DEVRİMCİLİĞİ YİTİRİNCE

10 Ekim seçimleri Halk Partisinin kaçıncı yenilgisi oldu? 1950, 1954, 1957, 1961, 1965... Demek ki beş seçim devresinde Demirkırat'ın oyları, Altı ok'un boyunu aşmış. Sonuncu yenilgi ise pek yaman olmuştur. Ve seçim sisteminin engelleyici maddelerine rağmen Adalet Partisi ezici bir çoğunlukla Meclisi doldurmuştur.

Bu sonuçlara şaşmamak gerek. Halk Partisi vaktiyle bir devrimci parti idi. Ama devrimleri daha çok biçimsel anlamda yürüttü. İktisadi alanda köklü dönüşümleri gerçekleştiremedi. «Çok partili rejim» kararı verildiği anda Türkiyenin manzarasına bakanlar şunları görüyorlardı: Çoğunlukla ağalık düzeni içinde yaşıyan köyler, eşraf takımının egemen olduğu kasabalar, ve kompradorlar örgütünün avucu içindeki şehirler...

Bir devrimci yönetim, salt siyasi yüzeyde kalırsa ve iktisadi kesimde halk katlarına inemezse, o devrimci yönetimin halk için ne anlamı vardır! Üstelik Halk Partisi yönetimi daha Atatürkün ölümüne yakın yıllarda devrimci niteliğini yitirmişti. Bu donmuşluk içinde ve İkinci Dünya Savaşının yokluk yıllarını CHP. yönetiminde yaşadı Anadolu halkı...

Çok partili rejim geldiğinde o güne dek kendisini yöneten partiye seçmenin oy vermiyeceği açıktı. Ancak bir noktayı hiç unutmamak gerekir. Seçmenler, bütün gazeteleri okuyup, anlayıp, çeşitli kişilerle temaslar yapıp ve sonra başını ellerinin arasına alıp düşünerek oylarını vermiyorlar. Halkın, 24 saatlik yaşayışının her dakikasına hâkim bir sosyal örgüt içinde bulunduğunu unutmıyalım... Ve unutmıyalım ki nerede bir toplum varsa, o toplumun içindeki insanlar toplumun yapısına uygun örgütler içinde yaşarlar. *Zaten toplum* dediğimiz ilk anda örgüt akla gelmelidir. İnsanlar bir takım iktisadi kurumlar içinde ilişkiler kurarlar. Ve bu iktisadi ilişkilerin onların siyasi davranışları üstündeki etkileri çok *büyüktür.*

Bu açıdan baktığımız zaman devrimci niteliğini yitirmiş olsa bile devrimci bir partiye seçmenlerin oy vermiyeceği aşikârdır. Ağa ve eşraf takımı mademki toplum yaşayışına hâkimdi, ve mademki ağa ve eşraf takımının destekliyeceği parti muhafazakâr bir parti idi, şu halde Demokrat Partinin seçimleri kazanmasına şaşmak için bir sebep yoktur.

Türkiye kırk yıl içinde iki devrimden geçmiştir. Cumhuriyet devrimi ve 27 Mayıs devrimi, halkın ikisinden de nasibini devrimleri oyla destekliyecek kadar çok olmamıştır.

Yabancı kapitalizmin Türkiyeye uzanmış kollarıyla doğrudan doğruya işbirliğine girmiş yerli kapitalistler bugün Türkiyede seçimleri yeniden ve ezici çoğunlukla kazanmışlardır. Buna karşı söylenecek sözlerin ne olduğu meraka değer. Çünkü Batı demokrasisine âşık *aydınlarımızda büyük hüzün başlamıştır.* Sorulabilir ki:

«Hani halk eziliyordu? Hani hor görülenler, itilen kakılanlar, hastahane kapılarında ezilenler nerede? Bu insanlar niçin kendilerini *ezenlere, hor görenlere, aşağılık görenlere gidip oylarını verdiler?»*

«Halk uyanmadı, uyanırsa sırtına çıkmış olanları, iliğini sömürenleri devirecektir..»

İşte burada hemen yeni bir soru daha geliyor:

«Peki halk ne sürede uyanacaktır?»

Halkın kendi gerçeklerine yabancılaşması, içinde yaşadığı ortamda yeteneklerini kaybedip köle olması bir olgudur. Halkı uyandırmak ise ancak halkı dört bir yandan bağlamış çemberleri kırmak ve az gelişmişliğin katı kabuğunu çatlatmakla mümkündür. Halk Partisi gibi kireçleşmiş bir parti bu görevi yürütmekten uzak kaldı. Nitekim devrimci niteliğini daha tek parti devrinde yitirmiş olan CHP. 1950'den sonra silkinip toparlanacağı yerde *Demokrat Parti ile muhafazakârlık* yarışına çıktı. Ama ağa ve koprador takımı ne yapacağını biliyordu. Kendi kurduğu partiyi iktidara geçirecek kadar şuurlu idi o takım... Kendisinin dışında bir kadronun kurduğu C. HP. ise ne de olsa *bir başka anlam* taşıyordu.. Hatta bu CHP. hernekadar kendisine yaranmak istese de sonuç alamazdı.

★

1965 seçimleri bu tarihi ve açık gelişimi bir kere daha doğrulamaktan başka bir işe daha yaramıştır. O da Türkiye İşçi Partisinin Palâmentoya girmesidir. Ancak parlâmento, Türkiyenin büyük dâvalarına uzak bir politikacı grubunu çatısı altında toplamaktadır bugün... Küçük bir grupun muhalefetine rağmen yaşama organının ağır basan niteliği budur...

Bu niteliği değiştirmek de kolay olmıyacaktır. Çünkü halk katlarına ulaşmak için aşılması gereken engelleri aşmak, halka ulaşmak için yıkılması gereken duvarları yıkmak gerekmektedir.

Üstelik Türkiyede kırk yıl içinde üstüste gelen *iki devrimin halk katlarına ulaştırabil*diklerini düşünürsek, ne denli zor bir durumda olduğumuz ortaya çıkar. Seçim sonuçlarından ötürü halkı kınamak kimsenin haddi değildir. Halk kendi sosyal yaşayışı içinde kendisi için *tabii* olan davranışı yürütmektedir. Sorumlu olanlar halkı avucu içine almış ağa, eşraf ve komprador takımıdır.

Birinci ikinci sorumlu takım Türkiyenin gerçeklerini ve kendi hedeflerini iyi seçmiyen ve iyi değerlendiremiyen aydınlar takımıdır. Bu yüzden şimdiye dek çok vakit kaybedilmiştir. Şimdiden sonra da gerçek bir uyanış olacak mıdır?

Yabancı kapitalistlerle işbirliğine girişenlerin oy çoğunluğunu elde etmiş olmaları durumun ağırlığını göstermektedir. Güçbirliği olmadan direnmek zordur. Başbakan Suat Hayri Ürgüplü'nün ağzından Adalet Partisinin bu seçimlerde 60 milyon lira harcadığı ifade edilmiştir. Buna karşılık İşçi Partisinin harcadığı 90 bin liradır. Gelecek günler Türkiyenin toplumcularını çetin imtihanlar bekliyor. Bağımsızlığımızı satanların çoğunluk iktidarına *karşıyız. Ama kendi azınlığı içinde* bile ayrılıkları olan antiemperyalist cephenin karşı taraftakileri yenebilmesi için ilk şart, birleşik cephe kurabilmesidir.

Bunu gerçekleştirebiliyor muyuz?

İlhan Selçuk

siyasi notlar

C. I. A. marifetleri

Devlet içinde devlet olan C.I.A. nın marifetleri, Temsilciler Meclisinin Clement Zablocki Başkanlığındaki bir alt komitesi tarafından incelenmektedir. Temsilci Zablocki, Amerikan The Nation dergisinin «CIA her yerdedir, C. I.A. herşeyi yapabilir» diye tanımladığı teşkilâtın gizli faaliyetini denetleyecek bir Kongre Ko*mitesi kurulmasından yanadır.* Bu arada Washington'da, CIA'nın Asyadaki marifetlerini anlatan bir broşür yayınlanmıştır. Broşürde yer alan bazı CIA marifetleri şunlardır : 1950 yılı başlarında CIA, Birmanyadaki Milliyetçi Çin birlikleri ile işbirliği yapmıştır. Çin, Birmanyaya saldıracak, saldırıdan kurtulmak için bu ülke Batıya sığınacaktır! Bereket Çinliler Siyam ile afyon ticaretini tercih etmişlerdir. Ama Birmanyalılar bu Amerikan oyununu hâlâ unutmamışlardır.

1958'de CIA, Kamboç Prensi Sihanuk'a karşı bir ayaklanmayı desteklemiştir. Ayaklanma, Kamboç birliklerinin bir âsi karargâhını ele geçirmesiyle son buldu. Asi karargâhında bir USIA memuru da *ele* geçti. O tarihten beri Kamboç - Amerika ilişkileri kötüdür.

CIA, Endonezya âsilerine de Formoza ve Filipin'den yardım sağlamıştır. *Fakat bir* bombardımanda bir Amerikan pilotu düşürülmüştür. Endonezyalılar da bunu unutmuş değillerdir.

CIA, Laos'ta âsilere para yardımı yapmıştır. *Ve 1960 seçimlerin*de hile karıştırarak sağcıların kazanmasını sağlamıştır. Dışişleri Bakanlığının ihtarlarına rağmen, sağcı general Fumi Nosavan'a [illegible] ve müşavirlik yapmıştır.

[illegible] Vietnam'da da halkın [illegible] CIA [illegible].

Türkiye'de de İnönü'nün yerini alacak bir Başbakan arayan bir teşekkülün, Amerikan politik sistemi içinde dizginlenmesi, mümkün gözükmemektedir. Nitekim Nation dergisi, ancak Ohio Senatörü Stephen M. Young gibi bir iki senatörün CIA karşısına dikildiğini, fakat içlerinden Young'a hak verdikleri halde, Kongrenin *büyük çoğunluğunun bu cesaret*ten yoksun olduğunu açıklamaktadır. (The Nation, 11 Ekim 1965).

Londra'nın «Peace News-Barış Haberleri» gazetesinin, «muhtemelen yeryüzünde mevcut en tehlikeli teşekkül» diye bahsettiği CIA, «Bize karşı çıkan herkesi kuvvetle *ezeriz*» politikasının şampiyonluğunu yapan Johnson yönetiminde, dizginlenmek şöyle dursun, cür'etini arttıracaktır. Türkiye'de solun başarısı karşısında CIA'nın masum bir seyirci olarak kalacağını düşünmek büyük bir hâtadır. Bütün Türk milliyetçileri uyanık olmalıdırlar. Zira Amerikan The Nation dergisinin deyimiyle, «CIA her yerdedir ve CIA herşeyi yapabilir.»

TPAO üretim durumu

Türk basınında satılık sesler, utanmazlık duvarını aşmış bulunuyorlar. Zafer ve Dünya gazeteleri, yabancı şirketlerin üretim artışında büyük başarılar elde ettiklerini, millî şirketin ise güçlükler içinde bulunduğunu bir müjde olarak bildiriyorlar! Unutuyorlar ki yabancının çıkardığı petrol, bize değil yabancıya yarar. Son vergi değişikliğine rağmen bile, Türkiye'deki petrol üretiminden yabancı petrol şirketlerinin yapacakları döviz transferi korkunçtur. Bu sebeple Türkiye ancak kendi millî şirketinin çıkaracağı petrolle övünebilir. Ne var ki, basındaki satılık sesler, millî şirketin güçlüklerinden sevinç duymaktadırlar. Bu kadar çirkinlik, ancak mütareke basınının mandacı kanadında görülmüştür.

Bu çirkin yayın karşısında TPAO Genel Müdürü İhsan Topaloğlu, bir basın toplantısı yaparak TPAO'nun üretim durumunu açıkladı ve karşılaştıkları güçlükleri anlattı: TPAO kuruluşundan 1964 yılı sonuna kadar 4 milyon tondan fazla ham petrol üretmişti. Bu dönemde yabancı şirketlerin üretimi ise ancak 563 bin tondu. Yalnız TPAO, halen güçlüklerle karşı karşıyadır. Zira yerli ham petrolden elde edilen ürünlerin öncelikle satışını öngören kararname gevşek uygulanmaktadır. Devletin devletten alışveriş yapmasını sağlayacak ve üretim-satış işlerini koordine edecek Petrol Ofis Kanunu hâlâ çıkarılmamıştır. Siyasi iktidarın bu gevşek tutumundan yararlanan yabancı şirketler ise, kırıcı rekabetlerini arttırmışlardır. Halbuki bu gevşeklik, satışlardaki yetersizlik yüzünden TPAO'nun mahsul tanklarının tamamen dolmasına, dolayısiyle üretimin kısılmasına yol açmıştır. Hükûmet, yerli petrol satışına önem verseydi TPAO 1965 üretimi 1 milyon tona yaklaşacaktı. Görüldüğü gibi millî petrolü üretmekte değil, yabancı rekabeti yüzünden satmakta sıkıntı çekmekteyiz. Bu da sevinç çığlıkları atılacak değil, milletçe utanılacak bir olaydır.

GERÇEK SAYGISI

SEÇİMLERDEN SONRA

Fethi Naci

Dış ülkelere yolculuk yapan yazarlarımız sık sık yazarlar: «Sabah saat 7'de uçağa bindik; falan yere geldiğimiz zaman saat 12'ydi. Fakat, saat farkı yüzünden, saatlerim'zi beş saat geri aldık: Saat gene 7'iydi...» Melih Cevdet, saat farkı dolayısıyla, aynı yolculukta, iki ayrı şehirde iki defa kahvaltı verildiğini yazmıştı gezi notlarında.

10 Ekim seçimleri, 27 Mayıs'tan beş buçuk yıl sonra, saatlerin beş buçuk yıl geri alındığı gündür.

60 kuruş için kurşunlanan işçilerin büyük çoğunluğu, kendilerine toprak verilmeyeceği açıkça söylenen köylülerin büyük çoğunluğu gene kapitalizme oy vermiştir. 10 Ekim, böylece, bir büyük gerçeği bir kere daha gözler önüne sermiştir: DP efsanesi sürüp gitmektedir. Ve «topraktan öğrenip kitapsız bilen» halkımız, kendi dışında bir müdahale olmaksızın, kendi oylarıyla bu efsaneyi yıkmadıkça da sürüp gidecektir. 27 Mayıs, bu efsaneyi yukarıdan aşağı yıkmak istemişti; olmadı. Hem yıkamadı, hem de bir uyanışı, bir bilinçlenmeyi en gelişmiş noktasında durdurdu, önledi, geciktirdi. Şimdi işe yeniden başlamak gerekiyor. Saatlerin'zi beş buçuk yıl geri alınız!

Halkımızın uyanışı bakımından böyle bir gecikme olmakla birlikte, 1965'te 1960, öncesini tekrarlamak da mümkün değildir. Bir kere 27 Mayıs'ın getirdiği bir Anayasa vardır. 27 Mayıs'ın getirdiği bir Anayasa'ya saygı anlayışı vardır, bu saygıyı göstermeyenlerin karşılaşacakları durumlar vardır. Ve her şeye rağmen serpilip gelişen bilinçli kuvvetler vardır. Bunun için, artık sadece parlamento içindeki sayı üstünlüğü değil, parlamento dışındaki uyanık kuvvetlerin demokratik baskıları da, memleketin gidişinde etkisini gösterecektir. Girmekte olduğumuz çıkmaz sokakta parlamento içindeki ilerici güçler yalnız olmadıklarını, sözlerinin parlamento dışında da yankılandığını göreceklerdir.

Seçimler, kapitalizmin zaferiyle sonuçlanmıştır, doğru. Ama yalan üzerine kurulu bu geçici zafer, sosyalizmin de büyük bir başarı kazanmasını önleyememiştir. Türkiye İşçi Partisi'nin, kuruluşundan bu kadar kısa bir süre sonra girdiği ilk milletvekili seçiminde bunca iftiraya, bunca tecavüze rağmen, millet kasasından alınan milyonlarla Türk halkı yalana boğulurken, millet kasasından kırk para almadan kendi dar imkânlarıyla, yüzde 60'ı cahil bırakılmış bir ülkede 300.000'e yakın oy alarak Büyük Meclis'e 15 milletvekili sokması büyük bir başarıdır. Ve az gelişmiş ülkelerde sosyalizmin gelişmesi tarihi içinde yeni bir örnektir. Sosyalizme doğru Türk yolunun millî bir özelliğidir.

Biz, bütün meselelerimizin Anayasa düzeni içinde halkımızın eliyle çözülmesinden yana olduğumuz için, bir bu yolun gerçek kurtuluşa götüreceğ'ne inandığımız için seçim sonuçlarından ürkmüyoruz. Kapitalizm, geçici bir zafer kazanmıştır. Ama Türkiye'nin bekası için çözülmesi şart olan meseleleri çözemeyecektir: İşsizliğe çare bulamayacaktır, dış ödeme açıklarından kurtulamayacaktır, Türkiye'nin beslenme meselesini halledemeyecektir, yeraltı ve yerüstü servetlerimizin millet yararına işletilmesini gerçekleştiremeyecektir, gerekli yatırımları yapamayacaktır, eğitim işlerini yürütemeyecektir, işçi-işveren ilişkilerinde istediği huzura kavuşamayacaktır... Ve halkımız, sözle, yazıyla anlatmakta güçlük çektiğimiz birçok meseleyi, bu defa, yaşayarak anlayacaktır. Bu süreç mutlaka tamamlanacaktır, tamamlanmalıdır. Ve halkımızın sağduyusuna güvenen sosyalistlerimiz, parlamento içinde de parlamento dışında da yalana karşı doğruyu savunacaklar, halkımızı uyandırma ödevlerine devam edecekler, şartlar nice güç olursa olsun tarihi görevlerini yerine getireceklerdir.

Turizm!

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı (OECD), üye ülkelerin 1964 yılında turizmden sağladıkları net kazanç ve kayıp durumlarını açıkladı. Rapor, büyük bir edebiyata rağmen Türkiyenin turizmden kazanç sağlamak şöyle dursun, döviz kaybettiğini ortaya koymaktadır. 1963'te 12,8 milyon dolar olan Türkiye'nin turizm açığı, azalmak şöyle dursun 1964'te 13,5 milyon dolara çıkmıştır! OECD turizm kazanç ve kayıp tablosu şöyledir:

ÜLKELER	1964 (Milyon dolar)
İspanya	+ 873
İtalya	+ 826
Avusturya	+ 385
İsviçre	+ 300
İrlanda	+ 92
Portekiz	+ 68
Yunanistan	+ 52
Danimarka	+ 29
Fransa	+ 23
Norveç	+ 4
A. B. D.	— 1121
B. Almanya	— 594
İngiltere	— 199
Benelüks	— 68
Kanada	— 48
İsveç	— 45
Holanda	— 24
Japonya	— 16
Türkiye	— 13.5

Görülüyor ki, Türkiye'de turizm henüz edebiyat safhasındadır. A.B.D., Batı Almanya, İngiltere gibi ülkelerin turizme ayırdıkları 2 milyar dolara yakın para İspanya, İtalya, Avusturya ve İsviçre gibi ülkelere gitmiştir. Ayrıca bu ülkeler fakir memleketlerin zenginlerinin turistik gezilerinden geniş ölçüde yararlanmışlardır. Bütün bunlar, Türkiyenin turizmden para kazanmıyacağı anlamına gelmez. Ne var ki turizmden para kazanmak için devletin yol, ulaştırma v.s. olarak geniş yatırım yapması beklenmektedir. Ayrıca gerekli tesisler, ancak devlet kredisiyle kurulabilmektedir. Bu sebeple, «Biz de İspanya gibi milyar kazanırız» edebiyatını bırakıp, gerekli görülen yüz milyonlarca lira yatırımın rantabilitesini soğukkanlılıkla hesaplamadıkça, turizm yatırımlarından kaçınılmalıdır. Ayrıca turizm adına çeşitli vurgunculuk önlenmelidir.

Kanada'da Türk aleyhtarı toplantı

Mekin Gönenç Kanada'dan şu haberi bildirmektedir:

2 Ekim günü Ermenilerin Toronto şehrinde özel bir toplantısı vardı. A.B.D. ve Kanada'nın muhtelif şehirlerinde yaşayan bütün Ermeniler, Robert Kennedy dahil Amerika ve Kanada'nın kalbur üstü politikacıları bu toplantıya davet edilmişti. Söylentilere göre Robert Kennedy işlerinin çokluğunu bahane ederek toplantıya gelemiyeceğini bildirmişti. Toplantının özelliği, Ermeni kurum ve teşekküllerinin bütün dünyaya sistemli bir şekilde empoze etmeye çalıştığı büyük katliamın (!) 50. yıldönümünü anmak ve Türk ulusunu dünya kamu oyunda küçük düşürmeye çalışmak. Toplantıda bütün konuşanlar aynı şeyleri tekrarlayıp durdular. Tek konu, kin ve intikam! Ermenilerin Türklere karşı kin duygularını besleyen ve uyanık tutmaya çalışan organ, ne yazık ki bir din müessesesi. Aslında son derece fanatik görüşlere sahip olan Ermeni Ortodoks Kilisesi mensupları, her fırsatta katliam (!) ile ilgili vaızlar vermekte ve perde arkası broşür ve yazılar neşretmekte.

Toplantının şampiyonu, A.B.D'nin Boston şehrinden özel olarak gelen Setrak A. Minas oldu. Bu kişi aslında bir hukuk profesörü! Fakat kendisinin modern Devletler Hukukunu anlayış ve tatbik şekli oldukça garip, mantıktan uzak ve hattâ bir hukuk talebesinin bile kabul edemiyeceği şekilde gerçekleri aşan bir hüviyet taşımakta. Bu kişi, Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti'nin Birleşmiş Milletler kanalıyla cezalandırılmasını ve yeni neslin bütün günahları (!) üzerine alıp dünya kamu oyunda Birleşmiş Milletler hukuk organları tarafından mahkûm edilmesini, Türklerin Ermenilere ait olan ve tahribata uğrayan 460 milyar TL. değerindeki mal ve mülklerinin tazminini istiyor! Hattâ bu kişi o kadar ileri gidiyor ki, zamanında Türklerin cezalandırılmamış olmasının, bir Hitler ve dolayısiyle İkinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkmasına, Komünist Çin'in dünyayı tehdit eder bir duruma soktuğunu iddia ediyor!

Toplantının önemli olan diğer bir olayı da, Kanada Ulaştırma Bakanı J. W. Pickersgill'in yaptığı konuşma ve sohbetler. Şu anda Kanada'nın seçim kampanyası içinde olması dolayısiyle, sırf birkaç Ermeni oyu için yatırım yapmayı faydalı gören bu çirkin politikacı, toplantıda yaptığı konuşmada, kendisinin Muhaceret Bakanı olduğu sırada en çok sayıda Ermeni muhacirlerinin Kanada'ya kabul edildiğini ve Ermenilerin Kanada kültürünü (ki böyle bir kültür mevcut değildir) zenginleştirdiğini, Kanada'nın kapılarının Ermenilere ardına kadar açık olduğunu belirtti. Toplantıda bulunanlarla yaptığı özel sohbetlerde de Türkleri yerdi durdu.

Kendisinin bir bakan seviyesinde olması dolayısiyle, sadece bir diğer cemiyete karşı kin ve intikam duyguları aşılamaya çalışan bu gibi bir toplantıya katılmaması gerekirdi. Bu olay, son günlerde Kanada hükûmet üyelerinin zincirleme kırdığı diplomatik potaların bir yenisi oldu

İZLENİMLER

DEMİREL'İN SEÇİM KONUŞMALARI

Ekmekçi

Demirel'in seçim propagandaları sırasında yaptığı konuşmaları dinliyenler, konuşmanın düşünce açısından büyük bir seviyesizlik içinde geçtiğini farketmişlerdir. Bir yerde, Demirel'in konuşmasını dinliyen bilim adamları «Bu konuşmaları yapmak için hazırlıklar yapmıya neden lüzum gördüğüne» şaşmışlar, hele bunların bir de kâğıt üzerinden okunuşunu görünce, şaşkınlıkları bir kat daha artmıştır. «Cenabı Haka şükürler olsun ki, sizlere kavuştum» cümlesini kâğıttan okuyan, hem de bu kâğıt üzerinde düzeltmeler yaptığı anlaşılan liderin yeteneği üzerinde tartışmak boşuna olsa gerektir.

«Bu millet kurtulacak arkadaşlar..»

Lider kendisi soruyor arkasından:

«Nasıl kurtulacak?..»

Cevabı dört kelimedir:

«Nasıl kurtulacaksa, öyle kurtulacak.»

Alkışlar, bravolar, veryansın gidiyor.

İnönü, Malatya'dan Elâzığ'a giderken, Elâzığlılara şöyle demişti:

«Benim konuşmamı ezan saatine rastlatmayın, rastlatırsanız ezan vaktinde konuşmam.» İnönü konuşmasını erken yaptı.

İnönü'den hemen hemen on gün sonra, Elâzığ'a Demirel geldi. Ezan vaktine kadar, şehir içinde dolaştırıldı. Demirel Elâzığ Hürriyet meydanına geldiğinde, karşıdaki müezzin de minareye çıkma vakti olup, olmadığını tesbite çalışıyordu. Demirel konuşurken, beklenen ezan okundu. Konuşmaya beklendiği gibi ara verildi. Demirel, daha sonra kendi deyimiyle konuşmasını «huşu içinde» tamamladı. Demirel'in iki lâfının biri «Cenab-ı Hak», «Allaha şükürler olsun ki» gibi kelimelerden kurulu olduğunu bilenler, din istismarının nerede başlayıp, nerede bittiğini içlerinden kendi kendilerine sormuşlardır.

Urfa'da Hazreti İbrahim'in Dergâhını, politikacı olmadan ziyaret edip etmediğini sormak isterdim. Ama, politikacı olarak ziyaretinde, arkasında «Buraya abdestsiz girilmez..» diye seslenen ve yırtınan birini duymuş olmalıdır. Bu uyarma Demirel'e değildi doğrusu, arkasından üşüşen kalabalık grubaydı.

İnönü, Elâzığ'da Keban'dan bahsetmişti. Demirel, «Keban üstüne iki Keban daha katacaklarına» söz verdi.

Demirel'in istismar ettiği bir konuda gezilerinde «ortanın solu» deyimi olmuştur. Kolay yollarla en ağır hücumlarını «Ortanın solu, Moskovanın yolu» dövizlerinin karşısında yapmıştır.

Adana mitinginde, AP. liler Demirel'in Mason locasında bir ilişkisi olmadığını bildiren fotokopiyi —Necdet Egeran'ın imzası olan fotokopiyi— liderleri konuşmasını yapmaya hazırlanırken dağıtmışlardı. Vesikalardan biri de bana kadar gelmişti. Alıp okudum. Demirel'in yüzüne baktım. Önce hafif kızarmış gibi geldi bana. Bana öyle geldi. Sonra hiç oralı değilmiş gibi göründü.

CHP. liler de, Demirel'in mason locasında kayıtlı olduğunu bildiren vesikayı dağıtıyorlardı. Demirel'in resmi vardı fotokopide. Bir fotokopi daha dağıttı AP. liler. Bunda Demirel, yaşlı bir adamla birlikte görülüyordu. Yaşlı adam, köylü kılığında idi Demirel'in babası.. Anlatıldığına göre, bu da «Bak, Demirel gerçekten köylü çocuğu» demekti. Özel teşebbüsle memleketi kalkındıracak, yüzde seksenin karnının doymasını, okumasını sağlıyacak, karşısındakilere «komünist» diyecek köylü çocuğu. Ya, bir kentte doğsaymış Demirel diye düşündüm.

Demirel'in bir kardeşi de, gezileri boyunca Demirel'i izledi. Malatya'da CHP. rozeti takmış. CHP. li, TİP. li çocukların, adamların yuhalamaları sırasında da oradaymış. Yanında iki tabanca taşırmış kardeşi. Adana'ya da gelmiş, ben arabasını gördüm. Hacı imiş kardeşi. İki defa Hacı olmuş, söylediklerine göre. Demirel'de Hacı oluvormuş. Kalmış.. Geçen yıl gidecekmiş Hacca, gidememiş nedense.

Askerliğini plânlamada yapmıştı. Uzman yardımcısı olarak, müşavir yardımcısı olarak mı çalışmış, bilmiyorum. Birlikte çalıştığı bazı memurlar «iyi bir teknisyen» olduğunu söylediler. Başbakan olabileceğini söylemediler.

Demirel, Başbakan olacaktır. Seçim konuşmaları sırasında, ulu orta söylenmiş sözler arasında kalan, «Tefeciliği kaldıracağız», «Her esnafın bir dükkânı olacak», «Emeğin değerini vereceğiz» vaadleri olsun, bir başbakanı bağlıyacak ve o yolda çalışmıya yöneltecek nitelikte işeler, bunları sağlayıcı tedbirlerin de belirtilmesi gerekir. Yoksa, «Tefeciliği kaldıracağız» der, sonra da «Nasıl kaldıracaksak öyle kaldıracağız» dedi mi, buna tefeciler bile güler geçer...

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyalist Fikir Kulübü, bu yılki çalışmalarına Vietnam Savaşının içyüzünü anlatan bir fotoğraf sergisiyle başladı. Üniversitedeki ağzı pipolu Amerikalıların tebessümle karşıladıkları sergiden bir fotoğraf...

PORTRE

MUSLİH FER

(L'eminence grise)

(Perde arkasındaki başbakan)

Nimet Arzık

Başakanlık yapısının abusluğuna, günde 400-500 karar alınacak irili ufaklı mesele getirilir...

Başbakan, nice «çaplı» olsa, bunların 7-8'iyle meşgul olabilir. Gerisi, «fiili ve devamlı Başbakan», yani Başbakanlık Müsteşarının elindedir: Uzuuun zamandan beri senelerin üst idarecisi Muslih Fer'in! Dünün, bugünün olduğuna göre, yarının da adamı, devletin birinci administratörü Muslih Fer'in!

Gelip geçicileri deşmekten bıktık. Bir Süleyman Demirel bugün var, yarın yok! Bir bilmem kim, bugün de yok, yarın da yok! Amma bir Muslih Fer, bugün de var, yarın da... Verebileceği kararlar, yapabileceği yanlışlar kuşaktan kuşağa sürer kuşaktan kuşağa!.

Halbuki o cins adamlarla hiç meşgul olmuyoruz: Olacağız!

MULSİH FER'İN İLK PARLAMASI

Önünde yerlere kadar eğileceğimiz bir spesyalist olurdu Musluh Fer, eğer... sağlam bir ortamda gelişseydi! Türkiyede işçinin ilk teşkilâtlanmasında payı büyüktür. Kurulmakta olan işçi teşekküllerinin sesini duyurmaya başlamasında, alkışlanmağa değer çabası vardır. Çalışma Müdürlüğünden, teşkilât büyüyüp de Çalışma Bakanlığı haline gelinceye kadar müessesede Muslih Fer'in katkısı olmuştur. Çalışma Bakanlığında, dört Bakanın müsteşarlığını yapmıştır.

Zeki ve kültürsüz (E-vet!» Samet Ağaoğlu'nun.

Kültürsüz Hulûsi Köymen'in.

Zekâsı ve kültürü... Bence... meçhul Hayrettin Erkmen'in.

Bir de Nuri Özsan'ın.

Samet Ağaoğlu arkadaşıydı Hulûsi Köymen'in kültürsüzlüğü, bunca bilgin bir müsteşarı hırpalayabilirlerdi, amma saydırabilirdi de. Hayrettin Erkmen'in «bence meçhul» kültürü, gerçekten bilgili bir müsteşara tahammül gösteremezdi. Nitekim gösteremedi Ve kolay harcadı Muslih Fer'i. Sebep açıklamadan Çalışma Bakanlığının Müsteşarlığından uzaklaştırdı.

Muslih Fer herhalde çekti. La Bruyère'in bir cümlesini hatırlıyarak: «Hayatta en güç şey, kendisinden bilgisizin emrinde olmaktır». Muslih Fer herhalde çekti. Sert politikanın rüzgârına çarpan, hoyrat politikacıların eline düşen mukavemetsiz entelektüelin çekeceği gibi... Ve «kolay harcanan adam» olmanın acısını tattı. Kolay harcanmamaya karar verdi. Fondamantal düzeltmelerin memlekette yapılabileceğine imanı yoktu. «Şekli» kaldı. Derine inme lüzumunu duymadı. Aynı meselenin bir gün siyahlığını, bir gün beyazlığını yukardan gelen emre göre, aynı yeterlikte savundu (Yazık!.. Brecht'in dediği gibi. «Bir milletin her an kahramana ihtiyacı olması ne büyük felâketti!»)

Ve... Administrasyon püblik *bakımından bir «âlim» seviye*sinde olan bu adam ürkeklik içinde her meselede izole kalıp *sıyrılmanın zeminini hazırlama*dan iş yapmadı. Veyl, böyle değerleri bu hale koyan çevreye!. Veyl, böyle kişilikleri insanların «kalp hislerine esirce uymaya» mecbur eden ortama!.

Muslih Fer, tam doğuya göre bir üst idareci haline gelmiştir. Partilerin haberi olsa!..

İsnatı?.. Başbakanlığın (ona doğrudan doğruya bağlı) idaresinin, Abdülhamidin mal müdürlüğünün idaresinden bir adım ileri olduğu söylenebilir mi? Söyleyebilir misin sen kendin Muslih Fer dostum?..

ÇOCUKLUGU VE EV HAYATI

Çocukluğu, bu ortamın bunca kırdığı adamın, çok şefkatli, çok değerli kadınların arasında geçti... anası, ablası. Babasını küçükken kaybetmişti.

İlk dünyası, eniştesinin kütüphanesi oldu. Bütün evin sevgisi, bu «izole», mariz, kompleksli küçük oğlanın üzerinde dönüyordu. Ablası onun iyi bir hukukçu ve şaşmaz prensiplerin adamı olmasını isterdi, büyük gönüllü ablaların isteyeceği gibi... O da İstanbul Hukukunu bitirdi. İngilizce ve Fransızcayı kendi gayretiyle ve «inceden» öğrenmiştir.

Hâkime hanımla evlidir. İki çocuğu vardır. Karısı, Kraliçe Süreyya'nın hayranıdır ve bir de *hamur tatlılarının*...

Aile iklimini kimse pek o kadar bilmez. Amma diğer üst idarecilerimizin aile iklimi, ilkel kalmış bütün taraflarının sâdık temsilcisidir de... hani pek *muhayyile yormuyoruz*.

Dostlarına gelince... sert rüzgârlardan hırpalanan ve mücadeleci olmıyan entellektüeller örneği, katıksız hislerden oldukça uzaklaşmıştır Muslih Fer.

Dostlukları hesaba, çıkara mevkie, yarara, protokola dayanan dostluklardır. İcabında makasla kâğıt keser gibi kesilir! (Ve hesap kitap olmadığı zaman da bu dostluklar korkuya dayanır: ne keyif, ne keyif! Şu hayat amma keyifliymiş!)

MÜSTEŞAR MUAVİNLİĞİ, İHTİLAL VE SONRASI

Muslih Fer, Menderes zamanında Başbakanlığa Ahmet Salih Korur tarafından getirildi. Alimdir diye, fâzıldır diye, lisan bilir diye.

Önce mütehassıs müşavirliğe getirilmek istendi. Kabul etmedi. Daha önce müsteşarlık yapmıştı.

Sonra Başbakan: «O müsteşar muavinliği olsun» dedi, «biz de yaptık». Atanmasının hikâyesi kısa... Bu görevde, ihtilâlden evvel, 8 sene kaldı. Ve son senelerde Hadi Tan (Menderesin ilmi fetvacısı), Burhan Belge ile beraber çalıştı!.. Yani icraata hukuku yakıştırmaya memur ve mezundu. Artık hukuk, ne derece yakışmışsa...

İhtilâl onu Şikago Üniversitesinde buldu. *Memlekete dönünce, kendi çalışma yerinin küçük bir odaya nakledilmiş olduğunu gördü. Müsteşarlıkta* bugünün kudretli lideri, o zamanın kudretli albayı Türkeş *oturuyordu*.

Türkeş, başbakanlığın bütün ruajlarını bilen bu adamı tekrar gün ışığına çıkarmaya mecbur oldu. Ve Muslih Fer ihtilâli sıyrıksız atlattı. Sıyrıksız atlatmasında, gerçek para namusunun rolü büyüktü. Fikir namusuna gelince... bu konuyu, *üst idareciler için başka bir ya*zımızda ele alacağız!

Önce zamanın iktidarından *düşmüş olanların da teveccühü*nü kaybetmedi. Yassıada duruşmalarında eski şeflerinden *«zamanın başbakanı» diye* bahsetmesi (o zaman için bu bile bir «çelebilik» idi), onların gönüllerini aldı.

Muslih Fer onların gönüllerini aldı amma, sorumluluklarının bir kırıntısını paylaşmadı. Ve her devri başaran Fouche örneği, Talleyrand örneği, idari kariyerine devam etti, etrafında fırtınalar bütün kökleri sökerken. Köklerden ona neydi ki? — O yapraklarla uğraşıyordu, bütün üst idarecilerin usullerine uymuş adam olarak...—

★

Başbakanlığın birinci katında los ve zevksiz bir odada, anıtsal bir büronun arkasında, «fiili ve *devamlı başbakan», yani* Başbakanlık Müsteşar Muavini (Müsteşar yoktur) oturur. Odanın *loşluğu, onun «yalnız adam»* havasını bir kat daha arttırır. Büronun masifliği onun narin yapısına bir devamlı nekahat havası verir. Gözleri yaralıdır (kendine açtığı yaralardan), tavrı ürkek, konuşması bir fısıltı. Teni ölü inci, saçları siyah! El sıkması bir kedi kuyruğunun değmesi kadar yumuşak ve «kaçamaktan.» (Elâlemin kolunuzu *mu koparması lâzım itimat tel*kin etmek için?..)

Bu durmadan «acemi» âmir*ler idare etmiş olan Muslih Fer* dostumuzdur. Dostuz değil mi?

Ona demek isterim ki, elini kaçamaktan sıktıktan sonra:

Muslih Fer Bey, yalnız bir spesiyalist olsan, bazı aksaklıkların, bazı inanmazlıkların, bazı bile bile sathiliklerin önemi yok.

Ama sen idare ahlâkı kuracak adamsın. 1 numaralı administratörsün! İnsan meselelerinde son merci sensin. Neden bu kadar kendini kırdırdın, bu kahredici ortama?

Neden bazı şeyleri bu kadar *mücadelesiz feda ettin?*

Neden beynine yabancı ve bütün bir ömür boyunca yabancı *kalması gereken unsurları bun*ca benimsedin?

Cevabını biliyorsun. Ölü inci *teninde, gözlerin bir an yaralı* yaralı parıldayıp verdiğin o cevabı nice meselelerde işittim:

«— *Cevap vermeye memur ve* mezun değilim..»

Yooo... Vatandaşa karşı cevap vermeye mezunsun da, memursun da, mecbursun da!

Veyl kişilikleri «memur - mezun» ve sorumlu kılmayan ortama! Amma bu ortam değişiyor, Muslih Bey, sevgili dostum!

POLİTİKA VE ÖTESİ

DOLARIN ZAFERİ

Demokratik mücadeleyi ekonomik çizgi üzerine oturtarak tartışmayı ilk defa bu seçimlerde *denedik*. Amerika kimdir, nedir, Sovyet Rusya kimdir, nedir; toprak ağaları kimdir, nedir, toprak reformunu kim yapacak; petrolümüz, madenlerimiz *kimin elinde*dir, nasıl çarçur ediliyor; partilerin örülüşü nasıldır? Bunları ilk defa anlattık...

ANLATACAGIZ

Anlattık, ama anlatabildik mi? Anlatmak başkadır, anlatabilmek başkadır. Ben AP nin seçimleri tek başına kazanmış olmasına sevinenlerdenim. Eğer gine dolambaçlı, kulağını *elini arkadan dolandırarak* gösteren bir sonuç alsaydık, o zaman tehlike ve aldatmaca daha uzun süreli olurdu.

AP nin *tek başına iktidar alması iyi ol*muştur.

Toprak Reformu, diyorduk.

«— Komünistliktir...» diyorlardı.

Petrol, diyorduk.

«— Komünistliktir...»

Amerikan yardımı kazıktır, diyorduk.

«— Komünistliktir...»

35 milyon metre kare toprak ve Amerikan bayrağı...

«— Komünistlik...»

Çocuklarımız okuyamıyor, gecekondu sefaleti, köylerden şehirlere akın, hastahanelerden itelenip kakılma, işsizlik...

«— Komünistliktir...»

KAÇINCI BU?

Biz anlattık... Anlatabildik mi? Yooo... Ama onlar komünistliktir, dediler ve kazandılar... Bu yalan dolan kadar, doların da zaferidir. Ama anlattıklarımız gün geçtikçe iz bırakacaktır. Bizimle birlikte, CHP de, CKMP de, YTP de yenik düşmüştür. Karşımıza sa*dece AP çıkmadı. Bunlar* da çıktılar. Şimdi elbirliğiyle iktidarı teslim ettiğimiz AP ye bakabiliriz.

AP, Amerikaya *en yakın, sağın da sağı* bir iktidar olarak işbaşına gelmiştir.

Biz ekonomik bir çizgi üzerinde tartışmaya gine devam edeceğiz. Onlar edemiyeceklerdir. Biz temeli belli fikirler söylüyoruz. Onlar modaya uyuyorlar. Eğer köklü ve eski bir teşkilâta dayanmasa CHP, bu kadar milletvekili de çıkaramazdı. Bu kaçıncı yenilgisidir, kaçıncı kaybıdır CHP nin...

SAĞIN SAĞI

Eğer CHP ekonomik çizgi üzerinde tartış*ma kabul etmek demek olan «ortanın solunu»* 1946 larda benimsese idi, bugün çok yol alırdık. Oysa 20 yıl sonra buraya gelebilmiştir. Her seferinde *de* iktidar için başa güreşmiş, daima kendi sağında bir görüşe iktidarı teslim etmiştir. Çünkü CHP son yıllara gelinceye kadar kendi solunu dinamitlemiş ve kimseye yol vermemiştir. Sağında trafik işareti hep yeşil yakmıştır. Şimdi birlikte yenildik.

Sağın *zaferi*, bir gün bizim de zafere erişeceğimiz anlamına gelir. Biz AP nin tek ba*şına iktidara gelmesinden* bunun için memnunuz. Bizim için bir AP - CHP koalisyonu bugünden daha korkunç olabilirdi. Bu korkunç *ihtimal yüzgeri dönmüştür*.

SOYUT ve SOMUT

Yüzde ellinin üstündeki seçmen somut görüntülere oy vermiştir. Amerikan kaynaklarının deyimlendirdiği gibi bir «hayalete» oy verirken, somut şeylerin eline geçtiğini görmüştür. Yani eski dönemde, çeşme düşünmüş, çeşme köyüne girmiştir; candarma dayağından kurtulmak istemiş, kurtulmuştur; taş taşıyarak okul yapmak istememiş, bu isteği yerine getirilmiştir. Bugün, ona biz, soyut gi*bi gelen vaatlerde bulunuyoruz*. Toprak reformu, petrol, ulusal bağımsızlık.. Bunlar, bu seçimlerde soyut vaatler olmuş, ancak aydınların bir kısmını *etkilemiştir. Hayaletten yana* olanlara bir şey söylememiştir.

Hele CHP de bunlara sahip çıkınca, köylü kitlesi petrol, toprak reformu, ulusal bağımsızlık sözlerine hiç oldırmamıştır.

BİR HAYALET

Bir hayaleti, halkın kendi oyuyla devirmesi dönemine girmek zorundaydık. Bu hayaleti oyla deviremedik. Deviremeyince halk *hazmetmedi. Şimdi hazımsızlığını deniyor*. AP nin gelişi çok iyi olmuştur. AP halka bekledikleri verebilecek midir? Ben sanmıyorum. Verebilmesi *yapısına da aykırıdır*. Çünkü DP iktidarı ile AP iktidarı arasında büyük fark vardır. DP işbaşına geldiği zaman döviz rezervi, altın stoku, Türkiyenin kullanılmamış olan dış itibarını bulmuştu. Bunu bulamıyacaktır, Bulamayınca da harcıyacağı vereceği fazla bir şeyi yoktur. İlk üç ayda 50 - 60 milyon dolarlık bir Amerikan kredisi bolluk gibi görünür, biter. Bu Türk halkının *yeniden* 6 milyar borca girmesi demektir. Anlaşılır. Tıkanır ve tıkanacaktır herşey.

Yeni bir dönüş yapma zorunluğu belirecektir.

İşte bu dönüş toplumcuların çağıdır.

KORKUNÇ DÖNEM

Tartışmayı ekonomik çizgi üzerinde ka*bul* edip vereceği şeyler de az olunca AP iktidarı bunalacaktır. Bunaldıkca, meseleleri Türkiyenin gerçeği açısından almıyacak, hukukî baskı tedbirlerine gidecektir. Alışkanlığı ile ihtiyaçları karşılama yoluna başvurmuyacak, vuramıyacak, komünistliktir demeye getirecektir. Tıpkı, Menderes çıkmazına saplanacaktır. Bunların Menderes kadar da güçleri yok, Çabuk yılacaklardır.

Ondan sonra korkunç dönem başlıya-

Biz bu dönemin tehlikesizce atlatılması taraflısı idik. Söyleye söyleye, anlata anlata, oyla sonuç alınsın istiyorduk. Bunlar belki istemiyeceklerdir. *İktidara gelince bir daha* oradan gitmemeyi deneyeceklerdir. Karşılarındaki fikirlere tahammül gösteremiyecekler*dir. Felsefelerinin temelinde* bu var. Ama Türkiye artık, 1960 öncesi Türkiyesi değildir. Azınlıkta olsa, aklı erenler gerçekleri görüyorlar ve gösteriyorlar. Daha da göstereceklerdir. Halk ta bu tıkanıklığın gerçek sebebine eğilecektir. Onlar da halk anlamasın diye hürriyetleri kısacaklardır. Onlar kısmaya, biz söylemeye, onlar kısmaya, biz söylemiye çalışacağız. Yeniden bir kısır döngü içine gireceğiz.

AP kendini —temenni ederiz ki— bundan kurtarsın.

GÜMBÜRTÜ

Onbir Ekim sabahı beliren sonucu sevinçle karşıladık. AP nin kazanmış olması, ülkemizi daha kötü ihtimallerden korudu. Bun*dan sonrasını artık kendileri düşünsün*. Bütün karanlık tablosu ile Türkiye ortadadır. İşte iktidar, işte ona muhalefet edecek olan fikirler... Ya bu fikirler söylenecek, tartışılacak, Türkiye tabiî ve geleşimci tarihi çizgisine oturtulacak, yahut mukadder sonuç yeniden belirecektir. Bu, AP nin, bunu anlamasına kalıyor. Halk eline geçene ve cebine girene bakar. Eline bir şey geçmez, cebine bir şey girmezse, bu yalanı da çabuk keşfeder.

On Ekimde bizim söylediklerimizi hayatı ile ilintisiz, soyut bulduğu gibi, yarın AP nin vaatlerini de soyut bulur. Buna bir de hatalar zinciri eklenirse, seyreyleyin o zaman gümbürtüyü...

AP bu gümbürtüyü hatırında tutmalıdır.

Mehmed Kemal

Devlet yağmacılığında bir örnek olay:

Bir Müteahhidin Demirel iktidarı için çevirdiği entrikalar...

İnönü Hükümetinin devrilmesinde ve Demirel'in AP Genel Başkanı seçilmesinde perde arkası geniş çabası olan devlet eliyle yaratılmış milyonerlerden İzzettin Turanlı, «Demirel kazansın ki, çuvalları dolduralım» diyordu. Gerçekten iş çevreleri, özel teşebbüsten yana bir politika izlemesine rağmen, «tatlı kâr» felsefesine ayak uyduramıyan İnönü Hükümetlerinden memnun kalmamışlar ve Demirel iktidarını hazırlamışlardır. Aşağıdaki yazıda müteahhit milyoner Turanlı'nın «hükümet darbesi» tertiplerindeki rolünü okuyacak ve müteahhitlerin «devleti ele geçirme» sistemini en somut biçimiyle göreceksiniz.

İzzetin Turanlı ile Bölükbaşı ve Yeni Tanın Gazetesi sahibi Burhanettin Gögel Güney Park'ta

INONU NASIL DEVRILDI?

Izzettin Turanlı, Demirel'in Genel Başkan olmasından sonra, Turgut ve Demirel'in nazarında biraz daha kıymet kazandı. O günlerde, DEVİNTES'de basılan gazetelerin hemen hepsi Demirel'i tutmuş, Turanlı'da bunu kendi başarısı olarak empoze etmesini bilmişti.

Demirel, Turanlı'ya en sadık adamı gözüyle bakıyordu. Onunla geceleri buluşuyor, geç vakitlere kadar konuşuyordu. Toplantılara zaman zaman Mehmet Turgut ve İstanbuldan gelen Ahmet Dallı katılıyordu. Şevket Demirel de toplantılarda hazır bulunuyordu.

TOPLANTILARDA, A. P. NİN BİR ATAK YAPMASI KARARLAŞTIRILDI

CHP. Hükûmeti içinde yapılan değişiklik, hem Çankaya, hem YTP, hem de bağımsızlar tarafından memnunlukla karşılanmamıştı. Mahmut Vural'ın Ulaştırma Bakanlığına getirilmesi, İnönü'nün YTP'yi kaybetmesine sebep olmuştu. Bağımsızlardan Bakanlık için sıra bekl'yenler, İnönü'nün YTP'den iki saat önce istifa etmiş bir milletvekilini Bakan yapmasını affedemiyorlardı. Başkan Johnson, İnönü Hükûmetinden hoşnut değildi. CIA, Başbakan aramak için general Porter'ler gönderiyordu. Köşke yakın çevrelerden de, İnö*nü'nün zamanlarda Gürsele karşı* çıkışlar yaptığı, Gürsel'in de İnönü'den usandığı, zira da'ma İnönü'nün muhalefeti ile karşılaştığı şeklinde dedikodular yayılıyordu. Bunu fırsat bilen Demirel, bir akşam Turgut, Sükan, Bilgehan, Asal ve birkaç AP. Genel İdare Kurulu üyesini evine davet etti. Burada hükûmetin düşürülmesi yolunda bir faaliyete girişilmesi kararlaştırıldı. Alican, Oğuz ve Bölükbaşı yoklanacak, hava müsait olduğu zaman Köşk ile temasa geçilecekti. Bu toplantıda bir karara varılamadı. Ancak herkes kendi yönünden çalışmalara girişecekti.

Bu toplantıların yapıldığı günün, ikinci günü Turanlı, Demirel'i aradı. Telefona Nazmiye Demirel çıkmıştı. Izzettin Turanlı kendisini tanıttıktan sonra, Süleyman Demirel'i karşısında buldu. Demirel onu evine çağırdı. Turanlı da bir arabaya atlayıp, Buğday Sokaktaki evin yolunu tuttu. İşte o gün Demirel Turanlı'ya niyetini açıkladı. İzzettin Turanlı, «Hiç merak etme ağabey, ben Bölükbaşı'yı razı ederim. Nasır'la da konuşurum.» dedi. Izzettin Turanlı, Bölükbaşı'yı gerçekten tanırdı. Bu tanışmanın 1960 öncesine dayandığı biliniyordu. Hattâ Bölükbaşı'nın bizzat ifade ettiğ'ne göre, bir tarihte devrin Başbakanı Menderes, çok muteber santraller kralı müteahhit Turanlı'yı yanına çağırmış ve: «Git Bölükbaşıya onu razı et. Bölükbaşı razı olursa, CHP'yi kapattıracağım ve onun partisinden başka muhalefet partisi bırakmıyacağım.» diyordu. Turanlı, bu emri doğruca Bölükbaşı'ya iletti. Böyle bir şeyle karşılaşacağını hiç ummuyan Bölükbaşı, «Bunu b'r daha söyleme, seni evime sokmam çekil git buradan» dedi. Birden neye uğradığını şaşıran Turanlı doğruca Menderes'in yanına geldi ve Bölükbaşı'nın cevabını bildirdi. Bundan sonra da Bölükbaşı ile Turanlı uzun süre görüşmediler. Son barışmaları da Son Baskı'nın yayınlanmasından sonraya dayanır. Hattâ geçen bayramda Bölükbaşı'nın evine g'den Turanlı ile eşi Daima Turanlı büyük bir hüsnükabul görmüşlerdi. Kendisine güveniyordu ve mutlaka onu razı ederim diyordu. Nasır Zeytinoğlu'na gelince, Zeytinoğlu Izzettin Turanlı'nın okul arkadaşı 'di. Çok samimiydiler. Zaman zaman Çankaya'daki evine çağırırdı Zeytinoğlu onu. Geç vakitlere kadar eğlenirler, hattâ Köşkte sabahladıkları da olurdu. Onunla görüşmek, Gürsel'in havasını almak ta mesele değildi. «Ondan kolay ne var» diyordu Turanlı.

Izzettin Turanlı, hemen kolları sıvadı ve Bölükbaşı'dan randevu istedi. Bölükbaşı Turanlı'nın randevusunu kabul etti. Evine çağırdı. Izzettin Turanlı doğruca Bölükbaşı'nın ev'ne gitti. Iki eski dost başbaşa oturdular. Izzettin Turanlı, kendi ifadesine göre sağa sola bakıyor, «acaba teyp var mı, benim sesimi de bantlara kaydediyor mu?» diye tetik davranmaya çalışıyordu. Hoş beşten ve biraz kafaları tütsüledikten sonra Turanlı söze başladı. «Beyefendi ne olacak bu hükûmetin hali?» diye ilk sondajı koydu. Bölükbaşı kurulmuş bir zemberek gibi boşalmaya başladı. İnönü hükûmetinden kendisinin de memnun olmadığını bildirdi. Havayı müsait bulan Kuranlı, «O halde değiştirelim bu hükûmeti, koalisyonu yıkalım» dedi. Bölükbaşı «Kiminle, bu AP. ile mi?» diye sordu. İzzettin Turanlı, işte o zaman AP. nin razı olduğunu, Demirel'in de kend'si ile temas etmek istediğini, Alican'ın da, Ahmet Oğuz'un da kendilerini desteklediğini söyledi. Bölükbaşı *önce inanmak istemedi. Sonra da Demirel ile* buluşmayı kabul etti.

Turanlı koşa koşa Demirel'in evine gitti. Durumu anlattı. Demirel'in ağzı kulaklarına varıyordu. Hemen Mehmet Turgut'a, Cihat Bilgehan'a, Faruk Sükan'a telefon etti. Onlarla görüştükten sonra Turanlı'yı yeniden Bölükbaşı'nın evine gönderdi. Bu defa randevu saatinin kesinlik kazanmasını ve yerinin tesbit edilmesini istiyordu.

Turanlı, Bölükbaşı ile yaptığı konuşmada randevu için AP. Genel Merkezini teklif etmişti. Bölükbaşı b'rden kızdı ve «Ben onun ayağına gitmem, kendisini tebrike gittim, onun gelmesi lâzım» dedi. Turanlı çok uğraştı fakat Bölükbaşı'yı AP. Genel Merkezine getirmeye veya bir başka yerde buluşmaya razı edemedi. Bölükbaşı «Ben ancak partimin genel merkezinde konuşurum, ben prensip adamıyım» diyordu. Turanlı Bölükbaşı'nın evinden çıktığında, telefonla çağırdığı taksinin şoförünü ekmek yerken buldu. Bir hayli alkol almış olan Turanlı, şoförden niye arabada ekmek yediğ'ni sorduğunda, «Ramazan mübarek günü ağabey, suhuru yiyorum» cevabını alınca, ramazan olduğunu farketti. Araba Buğday sokaktaki Demirel'in apartmanının önünde durdu ve Turanlı şoföre beklemesini söyledi. Durumu en ince noktalarına kadar Dem'rel'e anlattı. Demirel ile Turanlı birer kadeh viski devirdikten sonra Izzett'n Turanlı evi terketti. MP. Genel Başkanına Demirel'in cevabı, MP. Genel Merkezinde istenilen saatte Bölükbaşı'yı ziyaret edeceğine dairdi.

Turanlı Bölükbaşı ile konuştuktan sonra mutabakat hasıl olmuştu. Bunu ik'nci gün MP. Genel Merkezinde yapılan Bölükbaşı - Demirel görüşmesi izliyecekti. İşin garibi, iki lider seviyesindeki bu toplantıya İzzettin Turanlı'nın da katılmasıydı. Hatta Turanlı'nın ikinci gün Yeni Tanin gazetesinde görüşmeler sırasında çekilmiş bir de fotoğrafı yayınlanıyordu...

İşte Urgüplü koalisyonun temeline ilk harç MP. Genel Merkezinde Demirel-Bölükbaşı konuşmasından sonra atılmış oluyordu.

Ik'nci günü de Turanlı ile Bölükbaşı'nın temasları devam etmiş, hatta o gece İzzettin Turanlı ile Bölükbaşı buluşmuş, yanlarında Yeni Tanin Gazetesi sahibi Burhanettin Gögel olduğu halde, Güney Park Aile Gazinosuna gidilmişti. Alaturkaya çok meraklı olan Bölükbaşı, burada şarkıcıları din'l'iş ve portakalla karışık votka içmişti...

ZEYTINOGLU'NUN ROLU

İnönü koalisyonunun yıkılması sırasında en büyük başarı şüphesiz ki İzzettin Turanlı ile Nasır Zeytinoğluna aitti. Zeytinoğlu, Demirel'den bilinen görevi aldıktan sonra müracaat eden Turanlıya Gürselin böyle bir anlaşmaya «evet» diyeceğini söylemişti. Hatta bu konuda İzzettin Turanlı'ya teminat bile vermişti. Zaten Dem'rel de Cankaya'dan bu teminatı aldıktan sonra kolları sıvamıştı.

Artık herşey haz'rdı. İzzettin Turanlı bütçenin tümüyle ilgili oylama sırasında, Meclis koridorlarında doğum sancıları çekiyordu. Son Baskı'nın Meclis Muhab'ri Okay Göçer'e telefon etmiş ve böylece basın locasına g'rmeye muvaffak olmuştu. Turanlı koridorlarda rastladığına durumu nasıl gördüğünü soruyor, hükümet düşer» cevabını alınca da kıs kıs gülüyordu. Sonucu öğrenip, hükûmetin düştüğünü anlayınca, Meclis Basın Bürosundan Süreyya'ya telefon ettirdi ve 20 kişilik bir masa ayırttırdı. Süreyya'da Turanlı tarafından verilen o geceki yemeğe, Demirel katılmadı ama, telefon edip, özür dilemeyi de unutmadı. Turanlının masasında su gibi viski içilmiş ve İnönü hükûmetinin düşünü saat 02.00'ye kadar kutlanmıştı...

Urgüplü Hükûmetinin kuruluş sıralarında, İzzettin Turanlı Bakan olacağını zannediyor ve bu yüzden geceleri uykuları kaçıyordu. Demirel de Turanlı'ya angaje olmuştu. Fakat onu atlatmasını b'ldi. Seçimden sonra nasıl olsa AP. iktidara gelecekti İşte o zaman İzzettin Turanlı önemli bir Bakanlığa oturtulacaktı. Turanlı da pek üzülmekle beraber, buna «olur» demek zorunda kaldı. Böylece Turanlı'nın hayalinde yatan Enerji Bakanlığı da suya düşmüş oluyordu.

Urgüplü Hükûmeti iş başına geçtikten

Süleyman Demirel ile İzzettin Turanlı ve e i

sonra bir gün Turanlı'nın iş ortaklarından eski DP. milletvek'li Şerefyan (Istanbulun tanınmış tüccarlarından) Ankaraya geldi. Önemli bir iş vardı. Bunu mutlaka kendileri*nin almaları gerekiyordu. Turanlı Demirel* ile Şerefyan'ı buluşturdu, birlikte konuştular. İlgili Bakanla da görüştükten sonra Şerefyan doğruca uçağa atladı ve Newyork'a gitti. Şerefyan birkaç gün sonra gayet neşeli olarak Newyork'tan dönüyordu. Ve iş, tatlı bir sona bağlanıyordu.

★ ★ ★

DEMİREL, GENEL BAŞKAN OLUYOR

Izzettin Turanlı'nın Demirel'le olan arkadaşlığı oldukça eskidir. Demirel DSI. Genel *Müdürü iken, Turanlı da Menderes'in en* yakın müteahhitler'ndendi. Demirel ile Turanlı, şaşaalı bir açılış töreninde tanışmışlardı. Menderes, Barajlar Kralı Demirel'e, Izzettin Turanlı'yı «Santrallar Kralı» diye tanıtıyordu. Ite o zamandan sonra, birçok tarafları birbirine benziyen Demirel ile Turanlı ayrılmaz iki sadık dost oldular. Turanlı, Dem'rel'in kardeşi Şevket Demirel'le de dostluk kurmuş ve ortak işler yapmaya başlamıştı. Süleyman Demirel askere gidip geldikten sonra, Turanlı ile sık sık buluşuyor ve ortak işler yapıyordu. Turanlı da Demirel gibi Amerikada bulunmuştu. Üstelik tipi, bir Amer'kalıyı andırıyordu. Toplantılarda «Bu adam Amerikalı galiba, güzel Türkçe biliyor» diyenlere de rastlanıyordu. Her fırsattan istifade etmesini bilen Turanlı, tipinden dahi yararlanıyor. Amerikalılara benzetilmekten son derece hoşlanıyor, bunu bir iftihar vesilesi sayıyordu.

Izzettin Turanlı; haftanın dört gününü Ankara'da geçiriyordu. Cumartesi günü 17.30 uçağı ile İstanbul'a gidiyor, salı günü ilk

Turanlı, her zaman Demirel'in kulağına bir şeyler fısıldar. Bütün hüneri kulağa «bir şeyler fısıldamak»tan ibaret olan Turanlı iş başında...

[illegible] Ankara'ya dönüyordu. Çok zeki ve [illegible] bir insan olduğu için, birçok konu[illegible] haberler de toplamasını biliyordu. Top[illegible] haberleri değerlendiriyor, sırf işlerini [illegible] için yayınlamaya başladığı ga[illegible] tanınmış politikacıların, Ba[illegible], devlet adamlarının yanına kolay[illegible] girip çıkabiliyordu. Son Baskı gazetesi [illegible] yılının Şubat ayında yayınlanmaya baş[illegible]. Yıl sonunda verilen beyannamelere [illegible] de 250 bin lira civarında zarar ettiği [illegible]rdu. «Ben tüccarım, tüccar zihniyeti [illegible] yaparım.» diye sık sık böbürlenen Tu[ranlı], 250 bin liralık zararı sineye çekiyor, [illegible] Son Baskı'yı da çıkartmakta inat edi[illegible]. Bütün bunları yaparken, Demirel ile [illegible]lerde bulunuyor, onun fikrini alı[illegible] birçok plânları birlikte yapıyorlardı.

İzzettin Turanlı, bir Pazar günü Demir[el]'le İstanbulda buluşmuşlar ve sonra Ah[illegible] Dalli'nın yanına giderek, uzun uzun ko[illegible]lardı. Bu üçlü toplantıda bir karar [illegible]. Bu kararı bir de Mehmt Turgut [illegible]rdu: Demirel, AP'nin başına getirile[illegible].

O günlerde AP. büyük kongresi için ha[illegible]lar başlamıştı. Demirel, Morrison fir[illegible] temsilciliği ve 22 Şubat sıralarında [illegible] pahalı bularak AP.'den istifa et[illegible] ile dar bir çerçevede şöhret yapmıştı. DSİ Genel Müdürlüğü, çoktan unutulmuş[illegible] Asker kaçağı olması ihtilâlin ilk günlerin[illegible] biraz yankı uyandırmış, sonra da unu[illegible] gitmişti. Vatandaş, hattâ AP teşki[illegible] Demirel isminden bihaberdi. Fakat AP. [illegible] Genel İdare Kurulu üyesi ve önde gelen [illegible]lerinden, Demirel'in çok eski arkadaşı, Mehmet Turgut onu ikna etmeye çalışıyor[du]. Süleyman Demirel, «Ya kazanamazsam, [illegible] olursam» diyordu. Turgut ta, «Ben delegeleri tavlarım. Bilgiç'in dezavantajları [illegible]. Başgil de kendi kendini harcadı. Tekin [illegible]burnu'nun bir varlık göstereceğini zan[illegible]yorum.» şeklinde mukabele ediyordu. Turgut, sonunda Demirel'i razı etmiş ve o [illegible] çalışmalara başlanılmıştı.

Yapılan görev taksiminde, işin propagan-

[illegible] Turanlı Ankara Palas'ta...

[illegible] kısmı Turanlı'ya verilmişti. Turanlı Gü[illegible]'ın matbaasını ele geçirmiş, DEVİNTES'[illegible] yönetimini yürütüyordu. DEVİNTES'de o [illegible]lerde Zafer, Havadis, Son Baskı, Gün[illegible], Tercüman gazeteleri ile Yarın Dergisi [illegible]yordu. Yeni Tanin üzerinde de Turan[illegible] etkisi vardı. Bütün bu gazeteleri kendi [illegible] gibi göstermesini biliyordu Turanlı. Demirel'e de, «Bos (Turanlı, Süleyman Demirel'e böyle hitap ederdi. Bos Amerikanca [illegible] demektir.) sen reklâm işini bana [illegible]» diyordu. 6-7 gazetenin kendi emrinde [illegible] söyleyen Turanlı, o zamanlar ken[illegible] en yakın olan, Son Baskı'nın İstihba[illegible] şefini Mithatpaşa'daki meşhur yazıhane[illegible] çağırdı. Son Baskı'nın sahibi, gazetesi[illegible] şefine büyük bir sır vedeceğini söyledi. Bu sırrı şimdilik kimselerin [illegible]mamasını istiyordu. «Ben Demirel'e an[illegible] oldum. Onu seçtirmek için ne yapabili[illegible]» diye sordu. İstihbarat şefi, «Kim bu Demirel, Morrison'un mümessili Süleyman Demirel mi?» diye sordu. Turanlı «evet» i [illegible] ve bunun için ne yapılması gere[illegible] yapmaya hazır olduğunu söyledi. İstihbarat şefi, Demirel'in seçileceğine pek ih[illegible] vermediğini, buna rağmen patronunun [illegible] yerine getirmeğe çalışacağını söyledi.

Demirel'in adaylığını koyacağı ile ilgili ilk haber, tek sütun şeklinde Son Baskı'da [illegible] olarak yayınlandı. Birkaç gün sonra Demirel ile ilgili haberlerin nasıl tanzim edi[illegible] dağıtılması gerektiği konusunda konuş[illegible] yapıldı ve bu sırada bir başka gazete[illegible] üzerine aldı. (Bu gazeteci Z. Komşuoğ[illegible]) Bu sırada Son Baskı'da hemen her gün Demirel'le ilgili haberler yayınlıyordu. Son Baskı muhabirleri, patronun isteği ile sık sık Demirel'i ziyaret ediyor, onunla ilgili haberler çıkartmaya çalışıyorlardı. Hattâ bir Son Baskı muhabiri (Güneş Tecelli) «velinimetimiz Demirel» diye bir de şiir yazmıştı. Son Baskı'da Demirel ile ilgili o kadar şey yazılıyordu ki artık yazılacak bir şey kalmamıştı. Durumdan son derece rahatsız olan Son Baskı muhabirleri(Demirel' in bulgur plâvını çok sevdiğini soğanla domates yemeye bayıldığını bile yazdılar. Yazı İşleri Müdürü Turhan Tükel, bu alaylı satırları çıkartıyor ve hem patronu, hem de arkadaşlarını idare etmeye çalışıyordu.

Birgün Son Baskı'nın 11 74 54 numaralı telefonu çaldı. Telefonu gazetenin istihbarat şefi açtı. Karşıdaki ses Patrona aitti ve «Aman kaptan, bugün de Süleyman'dan bahsedin, koca-koca yazın, manşet mi, başlık mı, başmakalemi ne diyorsanız oraya koyun (Turanlı gazetecilik ve matbaacılıktan hiç anlamaz. Burada, haberi manşette gösterin *demek istemişti) Ama mutlaka beyanat olsun.* Beyanat olsun. Demirel kazansın ki çuvalları dolduralım» diyordu. İstihbarat şefi çaresiz «peki» dedi ve Demirel'i bu defa kendisi aradı. Demirel telefonla bir türlü bulunamıyordu. Gazete geç kalmıştı. İstihbarat şefi patronu aradı; kendisini bulamadığını söyledi. Turanlı Demirel'in direk telefon numarasını verdi. Daha müdahhitliği sırasında sekreteri vardı. Bir de direk özel telefonu bulunuyordu. Nihayet o numarada Demirel'le karşılaşmak mümkün oldu. Gazeteci kendisini tanıttıktan sonra demeç istediğini söyledi. Demirel «siz yabancı mısınız, yazın birşey, koyun» dedi. Bu konuşmadan sonra gazeteci oturdu. Demirel'in ne söyliyebileceğini düşündü ve onun ağzından bir demeç yazdı. Sonra da Demirel'e bunu okudu. Demirel'in cevabı şuydu: «Gayet güzel, ben de zaten bunları söyliyecektim.»

İşte bu yolda yayınlar devam edip gitti, sonunda da Demirel Genel Başkan seçildi. Bu arada delegelerle yemekler, viski partileri, gırla gidiyordu. Turanlı'nın gazetesinde AP. Genel Başkanlığına kimin gelmesini istersiniz?» diye anketler yapılmış ve «Herkes Demirel'in Genel Başkan olmasını istiyor» diye manşetler çekilmişti. Sonunda bunun semeresi görüldü ve Demirel Genel Başkan seçildiği gün, İzzettin Turanlı Süreyya'da bir ziyafet çekti.

★ ★ ★

***MÜTEAHHİTLİK* NASIL YAPILIR?**

Demirel'in Hükümete girdiği günlerde, İzzettin Turanlı, 400 bin liralık iş avansını almak için İller Bankasına gitti. Özel Kalemde bir süre bekledikten sonra Babüroğlu kendisini kabul etti. Babüroğlu eksiklerini tamamlamasını, bu şartlar altında 400 bin liralık iş avansını ödiyemiyeceğini bildirdi. Daha sonra özel kalemden Demirel'e telefon eden Turanlı, Demirel'i bulamayınca özel kalemine not yazdırdı. Kendisini aramasını söyledi. Bunları yaparken, sanki Demirel'den önce Turanlı geliyormuş gibi bazı tavırlar takınıp, kendi kendine «ben gösteririm, ben yapacağımı bilirim» diye söylenip duruyordu. Bu sırada durumdan Babüroğlu haberdar edildi. Babüroğlu Turas Şirketi'nin en büyük hissedarı İzzettin Turanlı'ya, «Buranı değil Demirel, silâh zoru bile bana yaptıramaz.» dedi. Hâlâ kendi kendine söylenen dan kanunsuz hiçbir muamele geçemez. Bu ve «ben yapacağımı bilirim» gibilerden tavır takınan Turanlı'ya bu kerre Babüroğlu : «Derhal burayı terkedin, sizi gözüm görmesin» diye bağırdı Turanlı. «Beni nasıl kovarsınız, ben yapacağımı bilirim» diyerek merdivenlerden inerken, Babüroğlu onun elinde vesika olsun diye, resmen bir yazı döşendi ve Turanlı'yı niçin kovduğunu açıkça ifade etti. Bu yazıyı da elinde belge olsun diye, Turanlı'nın kendisine yolladı.

Turanlı'nın en büyük hisseye sahip olduğu TURAS Şirketi şimdiye kadar İller Bankası ile 150 milyon liralık iş yapmıştı. Gerçi mahkemeye intikal etmiş, mahkûmiyetle sonuçlanmış bir dâva mevcut değildi. Ama TURAS Şirketi her ihalede başkanın sırtından ustalıkla tatlı kârlar sağlamaya çalışıyordu. Bunda zaman zaman muvaffak oluyordu, özellikle 1960 öncesinde tatlı işler yaptığı açıktı. Babüroğlu'nun son olarak Keşan projesi yüzünden Turanlı ile araları açılmıştı. İlk proje bir milyon 200 bin liralık idi. Turanlı bunu allem etmiş, kallem etmiş 3 milyon 375 bin liraya çıkarttırmıştı. Babüroğlu yalnız Turanlı tarafından istenmeyen bir Genel Müdür değildi. Reşit Şahin ve onun gibi düşünen birçok müteahhit aç kalacak, perişan olacaksın. Hiçbir özel sektör temsilcisinde iş verdirtmiyeceğiz sana. Sen bir ceket dahi bulamıyacak duruma düşeceksin.» diye haber salıyordu müteahitler.

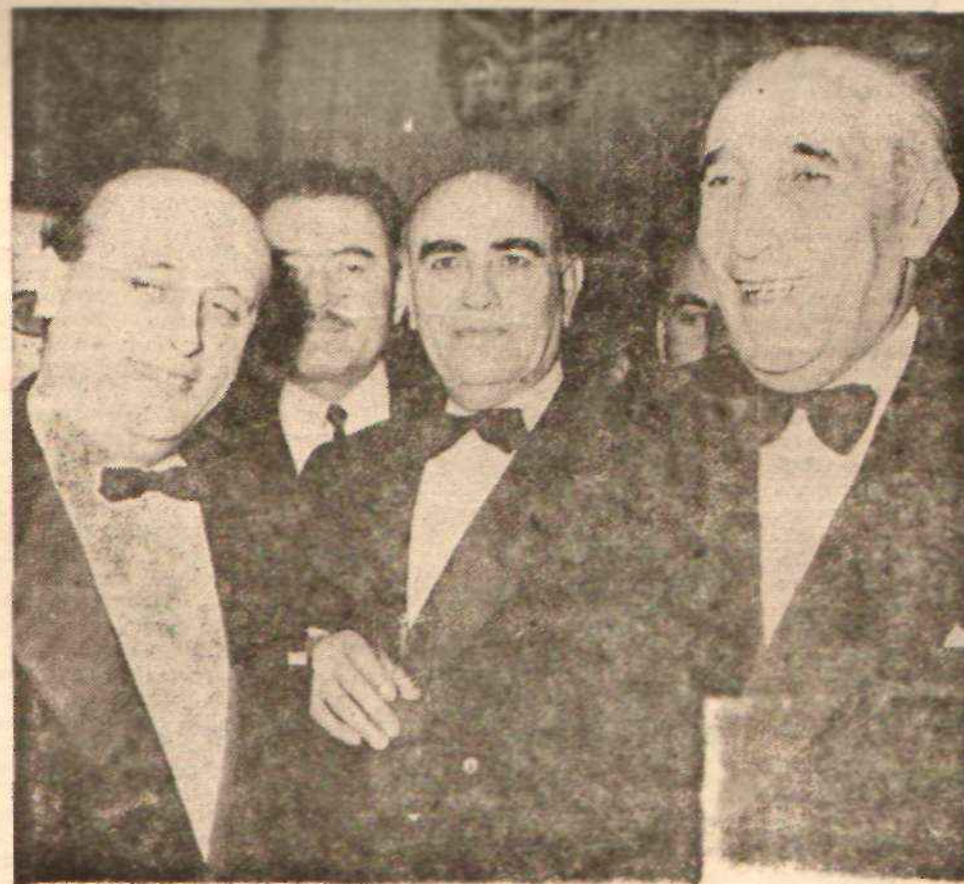
kündü. Saat 16.00 dan sonra viski masası kurulur, kadehler şerefe kaldırılır ve yeni bir tatlı işin plânları kurulurdu... Müteahhitler Babüroğlu'na bir de ithalâtı kendisi yaptırdığı için bozuluyordu. Geçen yıl özel sektörün istediği 26 milyon liralık bir ithalatı, İller Bankası 16 milyon liraya yapmıştı. Bu yıl da aynı yoldan 84 milyon liralık ithalat yapıyordu İller Bankası. Bundan aracıların kaybı, en azından 25 - 30 milyon lira idi. Bu adamların Babüroğlu'nu sevmesi mümkün müydü?

İzzettin Turanlı, Babüroğlu'nu önce para ile «İknaya» çalıştı. Bunda muvaffak olamayınca başka yollara başvurdu. Babüroğlu'nun peşine kadın taktılar. Bundan da bir sonuç alamadılar. Bu defa Babüroluğ'nu yayın yoluyla tavlama yolunu denediler. Araya, Turanlı-İller Bankası ilişkisini bilmiyen basın mensupları konuluyor, gazeteciler zaman zaman bilmiyerek patronlarının âleti oluyorlardı. İzzettin Turanlı İller Bankası Genel Müdürüne işi düştüğü gün sahibi bulunduğu Son Baskı'nın yöneticilerine telefon ediyor, «aman bugün Babüroğlunun resmini koyun, röportajını yapın, ne yazarsanız yazın, fakat mutlaka yazın iyi deyin çalışkan deyin» şek-

Turanlı ve Özdemir Gürsel: Ö. Gürsel dostluğunu çok yararlı bulan Turanlı, bir yolunu bulup ona yanaşmış ve bir yemekte ona «Ronson» marka çakmak hediye etmişti. Cumhurbaşkanının oğlu ile bu toplantıda samimiyeti ilerleten Turanlı, daha sonra da onu sık sık aradı...

Babüroğlu dert yanıyordu; «Ne kadar işinden attığımız mühendis, memur varsa, Turanlı ve onun gibi düşünenlerin emrine giriyorlar. Bankadakinden daha çok maaş alıyorlar, lüks bir hayat yaşıyorlar.» Turanlı da «Sen bas imzayı, gerisine karışma» diyordu sorumlu yerlerde bulunanlara. O adam işinden atıldı mı, ilk uğradığı yer, Turanlı'nın Mithatpaşa'daki meşhur binası oluyordu. Orada, her meslekten adamı bulmak mümkündü.

Bölükbaşı ve Demirel: Turanlı'nın aracılığıyla bir araya geldikten sonra Ankara Palas'ta verilen koktelyde...

linde emirler yağdırıyordu. İkinci gün gazetede Babüroğlu'nun boy boy resimleri yayınlanıyor, ipe sapa gelmez şeyler yazılıyordu. Turanlı da bunda başarıya ulaştığını zannediyor ve o gün Babüroğlu'nun yanına sevinçle giriyor, sinirli olarak çıkıyordu. Çünkü istediklerinin yapılması mümkün değildi, her isteğin altında bir kanunsuzluk yatıyordu. Turanlı, Eylül ayında HABER gazetesini aldı. 6 Eylül günü Haber'de «Gazetenin sahibi İzzettin Turanlı» deniliyor, altında da Babüroğlu'nun çift sütuna bir fotoğrafı konuluyor, kırk defa yazılmış bir şeyler çiziştiriliyor ve bu da resimle birlikte gazetede yayınlanıyordu. Fakat bütün bunlar Babüroğlunu güldürmekten öteye gitmiyordu.

Turanlı işe ilk önce küçükten başlıyor ve Müdürler, genel müdürler, Bakanlar bunları izliyordu. Bu da yetişmeyince AP Başkanı ve Başbakan yardımcısı işin içine giriyordu.

İler Bankası Genel Müdürlüğü, telefon üstüne telefonlar alıyordu. Nasıl olur da *koalisyonun kurucularından Turan'lının işi yapılmazdı?*. Babüroğlu baskılara boyun eğmiyordu...

Hattâ mesele hükûmete kadar aksediyor, AP'li Bakanlar Babüroğlu'nun değiştirilmesini kesinlikle istiyorlar, değiştirmesi düşünülen 6 genel müdür arasında o da dahil ediliyordu.

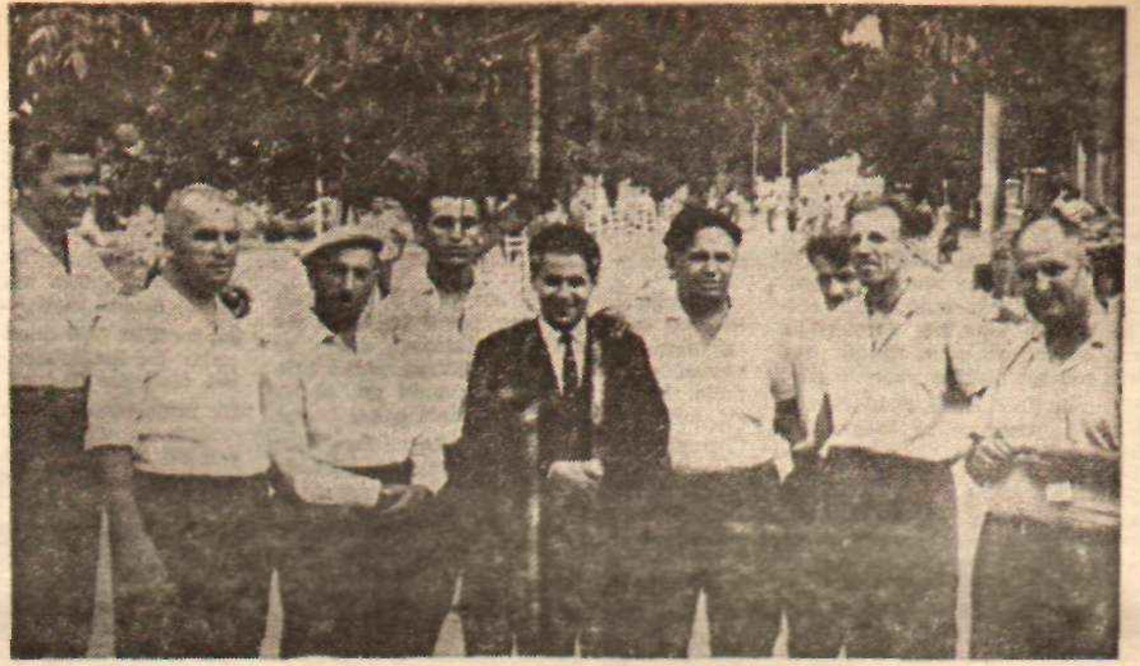
Fakat kabineye gelmeden Bakanları yoklamış, İmar Bakanı İskenderoğlu, kendi Bakanlığına bağlı bir genel müdürün değiştirilmesine hiç razı göstermiyeceğini bildirmiş ve «Hele bu genel müdür Babüroğlu olursa, bu imkânsızlaşır» demişti.

AP. liler bu defa hükümette Babüroğlu'nun komünist olduğunu yaymaya başladılar, bu da tutmayınca onunla uğraşmayı bırakıp, Etibank ve Petrol Ofisi Genel Müdürünü değiştirmeyi denediler. Onu da ellerine yüzlerine bulaştırdılar

Bulgaristan İzlenimleri: 2

CANLANDIRILMIŞ KÖYLER

Fakir Baykurt

Fakir Baykurt, Kuklen köyü yöneticilerinden bazılarıyla

Altımızdaki asfalt yolda, Denko'nun kullandığı «Volga» araba seksenle gidiyor. Osmanlıların çok iz bıraktığı eski Filibe, bugünkü Plovdif'ten 15 km. uzaktaki «Kuklen» köyüne gidiyoruz. Kuklen, kirazı, sebzesi ve ozan Recep Küpçü'süyle ünlü. Kuklen, Sofya'ya ilk çileği götüren köy olarak da ünlüymüş. Plovdif Sancak Komitesinden tarımcı Georgiyef de bizimle geliyor. Ozan Sabahattin Bayram: «Recep Küpçü Burgaz'da oturur. Kuklen'de kardeşini görürüz belki.» diyor. Ben daha çok köyü merak ediyorum. 1944'ten beri yapılan ülkücü çalışmalar, köylerin okul, yol, sağlık, mesken, kooperatifleşme, sulama, elektrik gibi bütün işlerini yoluna koymuş. Bana anlatılanları gözlerimle görmek istiyorum.

Plovdif Sancak Komitesi, geleceğimizi önceden köy sovyetine bildirmiş. Biraz gecikmişiz. Programı kılı kılına uygulamak zor oluyor. Plovdif'i gezelim dedik biraz. Üç tane tepe var bu kentte. Halk arasında adları hâlâ Türkçe: Muratçık tepe, Gençlik tepe, Saat tepe... Muratçık tepeye çıktık. Bizden başka bir sürü turist, Amerikalı, Alman, Rus. Tepenin etekleri, bayırları hep ev. Doruğa yakın sokaklar, evlerin yapılışı, tam bizim Anadolu havasında. Sundurmalar sokaklara çıkıyor. Sokaklarda çocukların, kucağı çocuklu kadınların kıpırtısı. Türk. Bir uluslararası fuar kuruluyormuş Plovdif'te. Kıyısından Meriç geçip gidiyor. Sofya'dan sonraki en büyük kent.

Muratçık tepesinde turistler, Sovyet Askeri anıtının resmini çekiyorlar durmadan. Anıtla birlikte poz veriyorlar. Kocaman yüksek bir anıt. Tatlı da bir ad takmışlar: «Alyoşa»... Baktın mı kentin dört bir yanından, uzaktan, ovalardan görünüyor. Analar sabahları çocuklarını erken kaldırmak için: «Oğlum, kızım, Alyoşa'yı alıp yıkamağa götürmüşler, yerinde yok!» derlermiş. Çocuklar pencereden fırlayıp bakarlarmış ki, «duruyor!»

Bir köyün ortasından geçiyoruz. «Kuklen» burası sanıyorum. Değilmiş. Rodopların eteğinden gidiyoruz. Altımızda çanak gibi, yemyeşil bir ova yatıyor. Ortasından İstanbul'a giden yol. Kavaklar arasında, ince bir çizgi. Yeni tuğla evleri ve yeşillikleriyle «Kuklen» görünüyor. Hemen giriyoruz. *Köy mü, kent mi, belirsiz.* Asfalt yol köye, köyden öteye, belki başka bir köye gidiyor. Çiçekler, çimenler içinde, gölgesi daha koyulaşmamış şirin bir park. Bir gazino. Birtakım yüksekçe yapılar. Kültürevi, köy sovyeti, köy iktisadıyatı okulu, ötede ilk-orta okul, yeni yapılmakta olan ana okulu.. Ana caddenin bir yanında camlı, çerçeveli fotoğraflar, fotoğraflar iki ağacın arasında bir çerçeve. İki yüzü camlı; camlarda fotoğraflar. Kadın da var, erkek de var. Emek kahramanlarıymış bunlar. Adları ve çalışma alanları yazılı: Bağcılıkta, tütünde, sebze ve meyvada.. Türk de var, Bulgar da var. Dimitrov anayasası 1944'ten sonra ulusun ögeleri arasındaki ayrıcalıkları kaldırmış. 3600 nüfuslu Kuklen'in yüzde 35'i Türk, üstü Bulgar. Az oranda başkaları da var.

Köy sovyet başkanı, üyeleri, kooperatif yöneticileri, öğretmenler, Türk, Bulgar karışık bizi bekliyorlar. Kültürevinin önünde buluştuk. Tokalaştık. Sovyet Başkanı Yanko Şterif, Enver Şabanof, Recep Haşimof, Selman Balabancı, Burhan Kırcalili, Muhsin Raşidof, Mehmet Seymen, Fikri Marabacı, Ahmet Kalfa, Şaban Eminof, Mehmet Pandur...

Plovdif'le Kuklen arasında 40 dakikada bir otobüs işliyor. Bin git, bin gel. Buralılar otobüse «reis» diyorlar. «Reis»e binmeyle ilgili fıkralar anlatıyorlar.

Dolaşalım biraz diyorum. Sokaklar tuğla, harç... «Çok kuruculuk var.» diyorlar. Kuruculuk sözünü hep duyuyorum. «İmar» anlamına geliyor. Bir köyden söz açılsa, «Orda kuruculuk iyidir, yavaştır.» diyorlar. Kuruculuğu yüzde yüz tamamlanmış köyler var. Kuklen'in bir yukarı mahallesi, olduğu gibi duruyor. Aşağılarda da eski evler var. Ama genel olarak köyün yüzü değişmiş, kentlerden farkı kalmamış. Kadınlar evlerde ekmek etmiyor. Fırınlarda pişiyor. Büyücek bir fırının önünde kadınları kuyruk olmuş, ekmek alırlarken gördük.

Köyün kültürevine gidiyoruz. Büyük, güzel bir yapı. Slav alfabesini sökmek zor. 23 temmuz 1942'de faşistlerin kurşuna dizdiği sosyalist ozan Nikola Vaptsarof'un adını vermişler. Salonda büstü var. Merdivenleri çıkarken *bir de yağlıboya portresi...* Rila dağına giderken bir köy gösterdiler, Vaptsarof o köydeki fabrikada işçiymiş. Kurşuna dizilirken, «Kimsenin merhametini istemiyorum, kimseden korkmuyorum, yaptıklarımdan, söylediklerimden pişman değilim!» demiş. «Yurdumun kurtuluşu yaklaştı» diye de bir şiir yazmış son olarak. Kültürevinin geniş, beş altı yüz koltuklu bir salonu var. Temsiller, filim gösterileri, toplantılar, kültür çalışmaları burda yapılıyor. Bir kitaplık, kitaplıkta bir memur hanım. Raflarda çok kitap var. Okunmuş, eskimiş kitaplar. Yeni gelmiş, henüz fişlenmemiş kitaplar. Renk renk, boy boy, ciltli. Memur hanımla tanıştırıldıktan sonra, benim kitapları aramasını söylüyorlar Bulgarca. «Irazcanın Diriliği»ni bulup getiriyor. Geçen yıl basılmış. Ötekiler okurların elindeymiş. Sabahattin Bayram'ın kitaplarını da buldurdular. Işıklı, bakımlı, temiz bir kitaplık. *Arama fişleri dolaplarda, yazar ve kitap adlarına göre...* Ayrıca bir de okuma odası var. Orada gazeteler dergiler.. Memur hanım uzun uzun açıklama yapıyor.

Öğretmen Recep Halşimof, «Okulu da görelim,» diyor. İlk - orta bir arada, sekiz sınıf. Öğretmen sayısı 36. Sınıflar 30 kişilik. Onarım ve yağlıboya yapılmış, ortalık bir hoş kokuyor. Duvarlarda asılı araçları toplamışlar. Fizik kimya araçları da dolaplarda. Bodrum katları düzenleyip işlik yapmışlar. Kızlar biçki - dikiş, yemek; oğlanlar marangozluk, demircilik öğreniyor. Recep Haşimof, «Onarım dolayısiyle düzenleri dolaplara kaldırdık, anahtar yok, göremiyeceğiz,» diyor. «Düzenler» dediği, araçlar. Duvarda Bulgarca bir yazı: «Gün gelecek, makine kölemiz olacak!» Enver Şabanof: «Geldi be, geldi!» diyor. «Daha geleceği mi var?»

Aynı avlu içinde bir de ana okulu. Pembe önlüklü bebeler kumda oynuyor. Başlarında bayan öğretmenler. İçerde yatakları, oyuncakları. Ufacık ufacık karyolaları dizmişler. «Eh, bir köy için bundan iyisi can sağlığı!» diyorum tarımcı Georgiyef'e. Recep Haşimof, «İhtiyacımızı karşılamıyor.» diyor; çatısı bitmiş, kapı penceresi takılmakta olan iki katlı büyücek bir yapıyı gösteriyor: «Yenisi yapılıyor, ekim ayında hizmete girecek.» Kaç çocuk alacağı, kaça mal olacağı, öğretmen sayısı hakkında açıklama yapıyor. Recep Haşımof 90 leva alıyor ayda. Öğretmen aylıkları 16 yıldan sonra donuyor, ne ise o oluyor. Muhtar durumundaki Sovyet başkanı Yanko Şterif de 110 leva alıyor. Bir leva 7 lira bizim parayla.

Köyün tarım mühendisi Fikri Marabacı, «köy iktisadiyatı okulu»ndan söz açıyor. 150 öğrencisi varmış. Çevre köylerden de öğrenci geliyormuş. Kız erkek karışık okuyormuş. Ortaokuldan çıkanlar giriyormuş. İki yıl süreliymiş. Traktör sürücüsü, bağcı, meyvacı; terzi, aşçı yetiştiriyormuş.

«Birkaç da ev görelim,» diyorlar. Önce Recep Haşimof'un evine gidiyoruz. İki kat, tuğla kiremit, kireç badana. Suyu, elektriği, önünde küçük bir bahçesi. Recep beyin oğlu Şinasi, lise öğretmeni. Gelini Kalbiye, ebe. Şarap çıkarıyorlar, birer bardak alıyoruz. Sonra Memduh Dereligilin eve gidiyoruz. Recep Hasan Kırcalıligilin eve gidiyoruz. Hepsi yeni yapılmış, ikişer katlı evler. İçlerinin döşemesi, dolabı, gardrobu, karyolası tekmil. Yerlerde Türk kilimlerini andıran güzel Bulgar kilimleri, halılar... Recep Hasan'ın oğlu Burhan evli. Küçük çocukları var. Recep usta kooperatife girmemiş. Özel olarak ayakkabıcılık yapıyor. 100_120 leva kazanıyormuş ayda. Vergi ödüyormuş. Kooperatife girse 80-90 leva kazanırmış, ama vergi vermezmiş. Ve kooperatifte günde 8 saatten fazla çalışmazmış, kendi işinde günün doğmasından, batmasına kadar çalışıyormuş. Recep usta,, benim pabuçlara bir çift burun demiri çaktı «anmalık» olarak.

Kuklen'de iki kooperatif var: Tarım kooperatifi, ticaret kooperatifi. Köylülerin tamamı tarım kooperatifine girmiş. Bütün topraklar kooperatifin, kooperatif de, devletin değil, köyün. Özel mülk, evlerle, evlerin önündeki bahçeler, bir inek, bir dana, birkaç kümes hayvanı... Köyün ortak malı olan tarlalarda, bahçelerde köylüler birer işçi olarak çalışıyor. Bir yılda kaç emek günü yaptıysa ona göre parasını alıyor herkes. Genel olarak günlük çalışma süresi 8 saat. Yalnız hasat mevsiminde 10 saat çalışıyorlar. Sekiz saat çalış, on saat çalış, kooperatif üyeleri bir günde birden fazla emek günü yapabiliyorlar. Görüre alınan işin «dört» emek gününde bitirileceği yöneticilerce saptandı diyelim, üye bunu üç günde bitirirse, bir emek günü fazla kazanmış oluyor. Karı koca çalışıp yılda 1200 emek günü yapanlar var. Aslında gelirler bireysel hesaplanıyor. Herkes çalıştığı kadar kazanıyor. Çok az çalıştığı için az kazananlar da var. Bir evden üç kişi çalışıyorsa üç, beş kişi çalışıyorsa beş. Çalışan nüfusu az olanlar biraz sızlanıyor. Güzel evleri yapıp dikenlerin hepsi üç dört çalışanı olan aileler. Ama genel olarak köylülerin kazancı işçi ve memurlarınkinden *az değil. Bankada parası olan* köylüler çok.

Belli statülerle kurulan ve işleyen kooperatifler, emek ücretlerini kâr dağıtımı şeklinde ödüyor. Kâr dağıtımından önce çeşitli işler için yüzdeler ayrılıyor: Yüzde 3 kültüre, yüzde 2 düşkünlere. Karşılamaya, kamusal kuruculuğa, gezilere yüzdeler... Bütün bunları kesip biçen kooperatif yönetim kurulu ve köy sovyeti. Bunlar aynı zamanda toprakların bağ, tütün, mısır, sebze bloklarına bölünmesini, alım satımları kararlaştırıyor.

Kuklen'in işlenen toprak genişliği 12.000 dönüm. 3.500 dönümde bağları var. 1970'te bağ genişliği 7.000 dönüm olacak. Köyün 35 traktörü, 15 kamyonu var. Üç tane biçer-döğer. Ve su çekme makineleri. Akşam olmadan «blok»lara gidelim diye çok çırpındım. Ama görülecek şeylerin hepsi biribirinden çekici. Tarlalara giden yollar dolaşım. «Henüz asfaltlayamadık.» diyorlar. Gezim sırasında başka köylerde asfalt tarla yolları gördüm. Geniş geniş bağlar, tütün, domates, soğan tarlaları; şeftali, kiraz bahçeleri. Çanak gibi bir ova. Ovanın ortasında beş tane artezyen. Beşi de bir yerde. Altı yedi pompa çalışıyor. Bir pompa saniyede 500 litre su atıyor. Bu sular bir buçuk metre derindeki geniş borularla iki kademede, ta köyün yakınındaki bayırlara gönderiliyor. Oradan da aşağılara. Boruların ucundaki fıskiyeler fır fır dönüyor. Sanki yağmur yağıyor. Tıpkı Yağmur sonlarında duyulan o tatlı toprak kokusu ortalıkta. «Eskiden buralar çoraktı. Bir dönüm yerden 40 kilo buğdayı zor alırdık. Toprak cayır cayır yanardı. Bir damla yağmur düşmezdi. Üç ay oluyor, bu yıl da düşmedi, ama durumu görüyorsun...» diyorlar. Artezyenleri açan, pompaları kuran, boruları döşeyen hep Bulgar mühendisleri, Bulgar teknisyenleri. Şimdi de iki köylü işletiyor: Biri bekçi, biri teknisyen. Güzel, şirin bir yapıda yatıp kalkıyorlar. Bekçi Alekso, çiçeğe, çimene belemiş oralarını. Kopardı kopardı verdi bize: «Gelip giden insanlar için yetiştirdik bunları!» diyor.

Bağ blokunun yanında bir fabrika yükseliyor. Büyük bir fabrika. Devlet, fabrikanın yerine karşılık, para ve başka yerden toprak vermiş köylüye. Bir de ziyan ödemesi yapıyor şimdi. Fabrikanın çıkardığı duman ve saçıntılar ürüne zarar veriyormuş. Köyün ve devletin temsilcileri yan yana gelip yıllık ziyanı saptıyorlarmış. «Bazı yıllar fazla aldığımız bile oluyor.» diyor köylüler.

Çağdaş tarımın; derin sürme, sulama, gübreleme, cins tohum kullanma, haşaratla savaş, pazarlama gibi konuları çözülmüş olarak açık seçik görünüyordu' Kuklen'de. Kuklen, «çok gelişmiş bir ülke»nin köyüydü. Bu durum Kuklen'in her köşesinden belli oluyordu.

Geç vakit dönüp geldik köye. Plovdif'li Georgiyef kente dönmek ister diyorduk, o da bize uydu, akşam yemeği için Kuklen'de kaldık. Köyün yenen, içilen gazinosuna gittik. İki üç masa birleştirdik. *Baylı bayanlı oturan* çiftler çevrede. Ovaya bakan bir terastayız. Karşımızda fabrikanın ışıkları. İstanbul-Sofya yolunda taşıtlar. Gazinonun cazı Bulgarca, Türkçe halk türküleri vuruyor. Plovdif'ten gelme bir kız, insanın aklına kötülükler getirecek kadar şuh, söylüyor, kıpırdıyor. Köfteler, mastika, şarap, bira şişeleri... «Nazdıravel... Şerefe!... Çek be, çek, bir daha çek!» Recep Haşimof, «Çek, fon var nasıl olsa, karşılama fonu var.» diyor, gülüşüyoruz. Az sonra kafalar yolunu buluyor. Muhsin mi, Enver mi, biri: «Zeki, ah Zeki!» diye bağırıyor. «Ne olmuş Zeki'ye, kim bu Zeki?» diye soruyorum. «Zeki Müren.» diyorlar. «Olaydı şimdi, çekeydi bir şarkı!... Sık sık İstanbul'u sesliyoruz, Zeki güzel söylüyor...» diyorlar.

Gece yarısı kalkıp Plovdif'e yöneldik. Denko içmedi. Yine aynı hızla sürüyor Volgayı. Ayrılırken Yanko Şterif, «Gelecek yıl sana bir yer ayıralım, gel konuğumuz ol, otur romanını, kitabını yaz.» diyor. Adını, adresini, defterime not ediyor kendi eliyle.

Ele alacağım ikinci köy, Türkiye'de Köy Enstitülerinin yaratıcı ve yapıcısı İsmail Hakkı Tonguç'un doğduğu köy: Silistre sancağına bağlı «Tataratmaca» köyü. Şimdiki adı Sokol. Tonguç hakkında yazacağım bir roman için görmek istedim bu köyü. Oraya iki sefer gittim. Ayrıca çevresindeki köyleri gördüm.

Tataratmaca bir düzlüğün üstünde, Romanya-Bulgaristan sınırına yakın, yolu beli tam bir köy. Az kuzeyinden yaylana yaylana koca Tuna akıyor. Eski halkı Tatar Türkleriymiş. Onlar 40 yıl önce Romanya'ya göçmüşler. Yerlerine oradan Bulgar gelmiş. Şimdi sadece üç aile Tatar var. Hakkı Tonguç'un babası, Hacı Velinin İdris'i köyde kimse bilmiyor şimdi. Komşu Diçova köyündeki Ali Hoca'ya sorduk, o da bilemedi: «Benden yaşlı *Mahmut Ağa* var, bilirse o bilir.» dedi. Mahmut Ağa 75 yaşında: «İdirizi hatırlayerim, bir İstanbul ocası kardeşi vardı, ya Emin'di, ya Ahmet. İdirizin bir çocuğu okumak için İstanbul'a kaçtı. Birkaç çocuktu onlar. Tee Balkan Harbından sonra be! Ruman zamanıydı. Hacı Velinin İdiriz emlâkini satıp Rumanyaya geçti. Orada çok durmadı, öldü. On-

Plovdif'teki «Alyoşa» anıtı

lar ep Tatardı. İdirizin evin yerini bilirim. Ama epsi kayboldu gitti. Yerine yenileri yapıldı...» dedi.

Şimdi Tatarsıtmaca'nın nüfusu *1215, ev sayısı 294. Evlerin* tamamı tuğladan. önleri bahçelik. Çiçeklik. Kuzeyden güneye düzgün bir ana yol. Yanlara doğru da düzgün sokaklar açılıyor. Bu olanlar hep 1950'den sonra olmuş. Kuruculuk işleri hızlı gidiyor. Yolları asfaltlayan, kaldırımları *döşeyen işçiler görüyorum ortalıkta.* Orta yerde 15 odalı Ticaret Kooperatifi, 30 odalı Tarım Kooperatifi. Bunlar ikişer katlı. Yeni yapılan başka büyük yapılar da var. Burda da sokaklar emek kahramanlarının fotoğraflarıyla dolu. Bunlar ödül olarak «yarı dünya»yı dolaşmışlar. Kooperatifin «reis»ini «pinip» gitmişler, «pinip» gelmişler. Yugoslavya, Çekoslavakya, *Macaristan, Rusya...*

Köye 1950'de elektrik gelmiş. *Postanesi var.* Günde ortalama 220 kadar gazete dergi dağıtılıyor. Sağlık hizmetleri tam: Bir sağlıkevi, bir cankurtaran, bir doktor, bir ebe, bir dişçi! Doğumevi, sağlıkevinden ayrı. İlâç, doktor, hastane parasız. Karnı guruldayan doktora koşuyor, beş ku*ruş para derdı yok!... Bir yeni* kumaş mağazası, bakkalı, lokantaları, pastanesi de var. Köyün içinde, dışında çeşmeler.. Bir de yapma gölü var: Bir derenin önünü kesmişler, pırıl pırıl sulu küçük bir göl olmuş, ama epeyce geniş. Çevresi bağ bahçe. Belki mandalar, kazlar da giriyor. Çok kaz var köyde.

Köy okulu 8 sınıflı, 12 öğretmenli. Öğretmenlerin çoğu yerli. Ana okulunu da yaz günü çalışır *gördüm. Bir kız öğretmen, elinde* kitabı, bahçede oynayan bebelere göz kulak oluyordu. Okul yapısı epeyce eski. 1966'da 12 dersaneli; salonu, ışlığı, kitaplığı, mutfağı tam *yeni bir okul yapılacak.* Plâna koymuşlar. Yeni okul öğrencilere parasız kahvaltı verecek. Sınıflardaki öğrenci sayısı 20-25. Köyden 34 kişi lise bitirmiş. On iki kişi de yüksek öğrenim görmüş. Dişçi, doktor, ekonomist, tarım mühendisi, subay ve eğitken olmuşlar.

Tataratmaca Tarım kooperatifi 1950'de, 31 ailenin katılmasıyla kurulmuş. Şimdi kooperatif dışında tek aile yok. 14.200 dönüm iş*lenir toprakları var, 1.000 dönüm* kadar da meraları. Buğday, arpa, mısır, pancar, ayçiçeği, tütün, fasulye ekiyorlar. *Buğdayın dönüm* başına verimi 320 kg! Bu yüksek bir verimdir. Silistre Sancak Tarım Plânındaki hedef 300 olarak saptanmıştır. Üstelik henüz sulama yok buralarda. Sulama işi, Tuna'dan bölünecek kanallarla 1972'de tamamlanacak; başlamışlar. Bugün, hasattan sonra anızı yakıp derince bir sürüyorlar toprağı. Toprak yağan yağmurları emip yutuyor. Sulama yok ama, çağdaş tarımın öteki faktörleri tam. Dönüm başına 320 kg buğday böyle elde ediliyor. Bu çiftçiler emek birincisi seçilip ödül a*lıyorlar.*

Tataratmaca, dört komşu köyle, *«Birleşik Kooperatif» olmuş.* Birleşik kooperatifin bütün toprağı 43.000 dönüm. Sekiz ağır dokuz *küçük traktörleri, 18 de kam*yonları var. 360 dönüm sebze bahçesinden geçen yıl 104.680 levalık gelir hesaplanırken, 109.450 leva yapmışlar. Hemen bütün işler makineleşmiştir: İnek sağımından koyun kırkımına kadar...

Gelir yüksektir. Hayvancılık *işlerinde çalışan Dimıtır Jelâzkov,* eşiyle birlikte bir yılda 1.730 leva yapmış. Kır işlerinde çalışan Enço Yordanof da eşiyle birlikte 2.265 levaya çıkmış. Levanın vedi lira olduğunu söylemiştim. Öğretmenin 90, Sovyet başkanının 110 leva aldığını da hesaba katmak suretiyle köylü gelirinin çok, çok yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Ne oluyor bu paralar? Eve, pırtıya, üste başa, boğaza harcanıyor. Kalanı bankaya. «Burada köylüler bankaya borçlu değil, hepsi bankadan alacaklı.» Silistre Sancak Komitesi Birinci Sekreteri (Vali durumundaki) Ali Rafi'nin getirttiği sayılara baktım: Silistre'de, *bankada birikmiş para 26.000.000 leva.* Bunun 18.000.000 levası sancağa bağlı köylülerin. Herkesin merakı özel otomobil. Bugün sadece öteki ülkelerden az sayıda otomobil getirtiyorlar. Sıraya yazılacaksın. İki üç yıl bekliyeceksin, bulursan bir otomobil alacaksın. 1967'de *Bulgar otomo*billeri çıkacakmış piyasaya. O zaman bu meraklarını doya doya *giderecekler.* Şimdi bisiklet, motosiklet bol. Tataratmaca'da 203 bisiklet ve 39 özel motosiklet var. Silistre ve Rusçuk'a sefer yapan iki de «reis»... Ali Rafi diyor ki, «Köylülerin özel araba merakı o kadar yüksek ki, yarın bin araba getirsek, akşama biter, hepsi *satılır!» İkinci merak, televizyon.* Bunlar «televizyona» diyorlar. Birçok köylere girmiş bile. Radyo, karyola, dolap, gardrop, masa, koltuk, sehpa... Bunları saymak gerekmez. Kooperatif, Sovyet, sağlıkevi gibi önemli yerlerde telefon. «Dulova'da evlerde bile var!» diyor Ali Rafi.

Diçova'da Ali Hoca'nın evin *merdivenlerine oturup dere tepe* konuştuk biraz. Beton merdivenlere gölge düşüyordu. İki kat, tuğla kiremit, *şirin bir evdi.* Dört yanı beton «tratuvar»la çevrilmişti. Tratuvarın günden yanına erik sermişlerdi. Önünde üç evlek kadar bir bahçesi vardı. Bahçe mozayik gibi işlenmişti. Her sebzeden vardı. İçinde azar azar. Ali Hoca ineği danayı satmıştı. «A*daaam, kim bakacak!» diyor. Bir* keçisi, iki koyunu, iki kuzusu...

Oğlu *Lâtif Ali Sofya radyosunda* redaktörmüş. Ozanlığı da var Lâtif'in. Tanıştık kendisiyle. Bir antolojideki şiirlerini de okudum. «Gelinimiz biraz hasta.» diyor Lâtif'in anası. «Şimdi dinlenecede.» Gılman Serif diye bir torunları var, ilkokul üçe geçmiş. Benim deftere adını yazdı. Bir de evin içini gezelim dedik, kalktık. Üst kat «gençlerin.» Dayalı, döşeli. *Ali Hoca «Bizim tünek aşşâda.»* diyor. Temiz pak iki oda. Maşinga, karyola, radyo; radyonun üstünde Zeki Müren'in bir resmi.

Akşam gazetesindeki bir gazino reklâmından kesmişler. «Zeki'nin plâkları da var.» diyor Lâtif'in anası. Duvarda bir elektrik düğmesi. Basıyorum düğmeye, ihtiyarların tüneği aydınlanıyor. Bu Diçova küçük bir köy. Eski adı Kemalköy. Çoğunluk Türk. Camisi, minaresi tam. Elektrik ışığı şaka *gibi geliyor bana. Bunlar göste*riş köyleri değildir. Ali Rafi «Silistre'de elektriksiz köyümüz yok.» diyor. 122 köyden 24'ünün çağdaş anlamda içme suyu yokmuş, o da 1966'da tamamlanacakmış.

Kuklen köyünün «Kültür Evi»

Ev gezerken postacı Osman geldi, tokalaştık. Az sonra adlarımızı söylediler, Osman bir şaştırdı: «Yılanların Öcü»nü yeni okudum, şimdi de «Efkâr Tepesi'ni aldım.» diyor. Kitaplarını okuyup sevdiği *Türk yazarlarını saydı.* şaştırdım. Birlikte bir grup resmi çektik. Renkliydi, yazıya koyma olanağı bulamıyorum.

Kalkıp Emirler köyünden geçerek Pıtraklı (Baştino)'ya gittik. Emirler köyü de minareli. Evler eski. Yollar toz toprak. Ali Rafi'ye baktım, güldü: «Demeyesin ki beni hep düzgün yollarda gezdirdiler, bizim böyle köylerimiz de var. Saklamadan gösteriyoruz.» dedi. «İyi ama sebep ne? Niçin böyle kaldılar? Göz ardı oldukları için mi? Din mi engel oldu?» Söylemiyor, hep gülüyor. Pıtraklının okulu daha yeni yapılıyor. Yeni ev sayısı tek tük.. Birkaç genç kooperatif yöneticisiyle tokalaşıp, bir yumurtacıyla şakalaşıp geçiyoruz. Pıtraklının ormanında ikindi kahvaltısı yapacağız. Battaniyeleri serdiler. Muhsin, hünerli elleriyle, biber domates, bir kır sofrası kurdu hemen. Motosikletli iki genç gelip sofraya katıldı. Gençler şarkı türkü söylüyorlar. Ta gün batana kadar uzatıyoruz sofrayı. Karanlık çökerken Dulova'ya doğru ayrılıyoruz.

Ali Rafi'yle yan yanayız arabada: «Bu köyler küçük köyler? Biz bunları birleştirmek istedik. Yeni ev yapmayın dedik. Okul, yol gibi işleri ele almadık. Köyleri yıkmağa geldiğimiz zaman bir tepki, bir *direnme! Kooperatife* girerken kuzu gibiydiler. Bu işe gelince, kedi gibi, kartal gibi yırtıcı oldular. Sofya'ya teller, temsilciler. Ortak gelirden bu iş için ödenek ayırdılar. Tam yedi yıl uğraştık. Yedi yılın sonunda yenildik. Şimdi okul yapıyoruz. Yol işini gelecek yıl ele alıyoruz. Bir yılda biter. Makinemiz, makinistimiz çok. Ev yapımına da izin verdik. Türk olsun, Bulgar olsun, köylüler eski yerlerini bırakmak *istemiyorlar. Bunu yaparım diyen* ezbere konuşuyordur. İşte biz yapamadık. Sözde bizim yönetim çok sıkıdır!...»

Bulgaristan köyleri canlanmıştır. Köylüler yeni bir destanın kahramanları gibi, kendilerine güvenli, cesur yaşamaktadırlar. Birine bir soru sorsan, sayılarla, örneklerle, geniş bir mantıkla karşılık vermektedir. Yüzleri dolgun, üst başları düzgündür. Yalnayak, başı kabak, yalama dudaklı, yaka paça kirli, saç sakal uzamış köylü yok. Anızlarda koyun güden çobanların bile bir güleçliği var. Bir gün Silistre'de, büyükçe bir lokantada yemek yiyorduk. Yanımıza dört kişi gelip oturdu. Bir kız vardı, *18-20 yaşlarında. Silis*tre'de çalışıyormuş. Ötekilerin köylü olduğu duruşlarından belliydi. Ali Rafi'yle el sıkıştılar. Golebina köyündenmiş bunlar. Erkeğin dişi ağrımış. Küçük bir ameliyat için kalkıp hastaneye gelmiş. Az sonra kooperatiften ve şiirden konuşmaya başladılar Türkçe. Ali Rafi, karşıdan karşıya sordu: «Nasıl'ettiniz, orağı kurtardınız mı, kalan (gayrı)?» Dişi ağrıyan köylü: «Var ta'a! Bir kaç var...» diye karşılık verdi. Biri vali, biri köylüydü..

Ali Rafi'yi ayrıca anlatacağım.

Gelecek Sayı:

«Silistre Dolayları»

NEREDE VE NE BÜYÜKLÜKTE FABRİKA?

Devlet Plânlama Teşkilâtı Tetkik ve Tahlil Şubesi Müdürü Nejat Olçen'in Kiel Universitesi yayınlarından Weltwirtschaftliches Archiv (Dünya İktisat Arşivi)'de önemli bir araştırması yayınlandı. Araştırma, bugüne kadar ele alınmamış bir konuyu, «Endüstride Olçen'e gelinceye kadar, kapitalist ekonomide, azami kazanç prensibinin yeterli olduğu sanılmaktaydı. Azami kazanç prensibinin, matematik olarak uygulanamıyan anlamsız sonuçlar verdiğini ilk defa Oçen ortaya attı. Kiel Universitesinde ileri sürülen bu tez uzun uzun tartışıldı ve iki yıl süren bir tartışmadan sonra Olçen'in araştırması, «Dünya İktisat Arşivi»nde yayınlandı. Çalışma, bilim çevrelerine arşiv'in şu yorumuyla sunulmuştur: «Bu araştırmada yazar, endüstride yer seçimi doktrininin, seçilen görüş açısı bakımından bugüne kadar alınmamış bir bölümünü incelemektedir. Yazar, incelemenin birinci kısmında, bir teşebbüsün satış alanı ve büyüklüğü azami kâr prensibine göre saptanırsa, ekseriya anlamsız sonuçlara varıldığını ispatlamaktadır. Bu sebeple yazar, ikinci azamileşme prensibi olarak, ortalama toplam maliyetin asgarileştirilmesini getirmektedir. Araştırmanın ikinci kısmında yazar, bu prensibin yardımıyla yer seçimi meselesinde genel bir çözüm getiren matematik bir metod geliştirmektedir.»

Olçen'in bu önemli araştırmasının açıklamasına burada girmiyeceğiz. Zira konunun izlenmesi, sağlam bir matematik ve iktisat kültürüne ihtiyaç göstermektedir. Bu sebeple, Olçen'in araştırmasının pratik önemini belirtmekle yetineceğiz. Olçen, «Nereye ve ne büyüklükte fabrika kurmalı» sorusuna bir cevap getirmektedir. Türkiye, bu sorunun bilimsel cevabını araştırmadan sanayi yerleşmesine gittiği için, genellikle yüksek maliyetli fabrikalar kurmuştur. Meselâ çimento sanayiinde, yanlış yerleşme yüzünden işçilik yüzde 25, enerji tüketimi ise yüzde 20 oranında artmıştır. Ustelik çimento fabrikalarının hepsi, ekonomik kapasitenin çok altında kurulmuş ufak tesislerdi. Olçen'in, asgari maliyet ilkesine göre yaptığı hesaplara göre, Batı Anadolu'da çimento fabrikalarının kapasitesi 245 bin ton, Orta Anadolu'da ise 225 bin ton olmalıydı. Halbuki kurulan tesisler yarı kapasitededir. Fabrikalar, Batı Anadolu'da biribirlerine çok yakın, Orta ve Doğu Anadolu'da ise çok uzaktılar. Yetkililer, bu hatâyı hâlâ kabul etmiş değillerdir. Ve çimento karaborsasının önemli nedenlerinden birinin bu yanlış yerleşme olduğunu anlamamakta ısrar etmektedirler.

Yazın çimento talebi artıp fiyatlar yükselince, yetkililer, hemen çimento ithaline kalkışırlar. Halbuki ayni anda 150 bin tondan fazla çimentonun biriktiği farkedilmez. Eğer bilimsel yer seçimine önem verilseydi, bu durum ortaya çıkmıyacaktı.

Çimento gibi, tekstil, Ereğli Demir-Çelik, Azot tesisleri de kuruluş hatalarına tipik örnek teşkil etmektedirler. Çimento ve tekstil, fabrika büyüklüğü yönünden, Ereğli-Çelik ve Azot tesisleri ise, ham madde kaynaklarına uzaklık bakımından yanlış kuruluşlardır. Ereğli'de kireçtaşı, kömür, su gibi kaynakların etüdü tesis kurulmaya başlandıktan sonra yapılmış ve su ihtiyacı için baraj inşa etmek gerekmiştir! Kütahya Azot tesisleri de, ham madde olan alçı taşından 650 kilometre uzaktadır. Bu hatalar, sınai maliyetin yüzde 30 ilâ 70 arasında yükselmesi sonucunu doğurmaktadır.

Olçen'in getirdiği prensibin ışığında, tekstil sanayiinin durumu şöyledir: Türkiye'de pamuklu mensucat tüketimi yılda nüfus başına 5 kgr. kadardır. Maraş, Karaman, Eskişehir, Adıyaman tekstil fabrikalarının tahmini sabit giderleri ortalama 2 milyar lira sayılabilir. Sınai maliyetin asgari olabilmesi için tesislerin 83 bin 500 ton kapasiteye göre kurulması gereklidir. Halbuki mevcut tesisler, kapasitenin çok altındadır. Türkiye'nin pamuklu tüketimi yılda 150 bin ton civarındadır. O halde tekstil endüstrisinin yurdun bir iki yerinde yoğunlaşması zorunludur. Bu ilkeye aldırış edilmediği için Karaman ve Adıyaman gibi tesisler, milyonlarca lira harcanmasına rağmen, yıllardır boş kalmaktadır.

Demir ve Çelik endüstrisinde de, iki tesis birbirinden bin kilometre uzaklıkta kurulmalıydı. Ham madde uygun mesafedeyse, bu uzaklıkta kurulan tesisin sanayi maliyeti asgaridedir. Buna göre, ikinci çelik fabrikası için İskenderun uygun düşmektedir. Halbuki ikinci tesis Karabük'ün yanında Ereğli'de kurulmuştur.

Politikacılarımız ve devlet teşebbüsleri yöneticileri, fabrika kuruluşlarında Olçen'in Batı'da yankı uyandıran «asgari maliyet» ilkesini gözönünde tutarlarsa öyle görünür ki, akıllıca bir iş yapmış olacaklardır.

REALİST DIŞ TİCARET POLİTİKASI: III

Selâhattin Tukyu

Tekelci Kars Birliği, Sovyetlere, hayvan alım fiyatını 368 dolardan 330 dolara düşürmediği takdirde, ihracatı durduracağı tehdidinde bulundu. Bu yüzden memleketin 38 bin dolar kaybetmesi, Kars Birliğinin umurunda değildi..

Kars Birliği, Sovyetler ile olan hayvan ticaretine el koymuş, bir avuç tüccar yararına işleyen acaip bir tekeldir. Ve Ticaret Bakanlığı, bu tekeli bütün gücüyle desteklemektedir. Kars Birliğinin üyelerine karşı tutumu bile, anlaşılır gibi değildir. Kars Birliği, hoşlanmadığı üyelerinin mukavelelerini dahi 40 gün geciktirdikten sonra ve ancak mukavelelerin feshedileceği yolunda protestoların gelmesi üzerine âdeta zorla tescil etmiştir. İş bu kadarla da kalmamış, Birlik, mukaveledeki hayvan ton bedeli 360 dolardan 330 dolara indirilmediği takirde, tekel durumundan yararlanarak, 1965-66 sezonunda hayvan ihracını durduracağı tehdidini savurmuştur. Kars Birliği, Sovyetlere «malımızı ucuza satın al» diyecek kadar garip bir teşekküldür.

Hikâye, 1965 Mayıs ayında başladı. Sovyetler Birliği Ticaret Mümessilliği, Kars Birliğinin taahhütlerini yerine getirmediğinden şikâyetçiydi. Bu sebeple Birliğe üye 5 firma ile Birliğe üye olmıyan bir ortaklık ile mukavele imzaladı. Ama Birlik, üyelerinin mukavelesini tescil etmediği gibi, altıncı firmayı da üyeliğe almadı. Bakanlığın bir sürü telgraf ve yazılarını cevapsız bıraktı. Kars Birliğine müfettiş gönderilmesi de durumu değiştirmedi.

Firmalar, Bakanlığa müracaat edip, 368 dolar fiyatın, başka ihracatçı birlikler tarafından tescil edildiği takdirde, ihracatın yapılmasını istediler. Kars Birliği yetkilileri tabancalarla Ankaraya gelip tekeli kaldıran talebin kabulünü önlemeye çalıştılar. Ve doğrusu Ticaret Bakanı Macit Zeren'in şahsında iyi bir tekelci müttefik buldular. Halbuki yeni işe başlayan Dış Ticaret Dairesi Reisi Sadun Etensel, her dürüst ve aklı başında insanın kabul edebileceği bir fikir ortaya atmıştı: «Bakanlık, ihracat için bir taban fiyat tesbit etmeli ve bu fiyattan aşağı olmıyan mukavelelerin tescili yetkisi bütün birliklere tanınmalıydı.»

Haksız bir tekel böylece ortadan kalkacaktı. Esasen Kars Birliğine yaranamıyan ihracatçıların da talebi, bundan başka bir şey değildi. Ne vr ki Sadun Etensel, Kars Birliği tekeline el sürülemiyeceğini çabuk öğrendi. Ve bir daha bu konuya dönmedi. Firmaların gerek telgrafla, gerek şifahi olarak tekrarladıkları tekele son verme talebini bir ölüm sükûtuyla karşıladı.

Kars Birliğini teftiş eden müfettiş de, bir taban fiyatı tesbitinden sonra ihracat serbestisini öngören bir rapor verdi. Bakanlığın Teşkilâtlanma Genel Müdürlüğü de müfettişin görüşüne katıld. Ne var ki nutuklarında serbest ticaretten yana olan Bakan, Kars Birliği tekeline son verecek bu teklifleri reddetti.

Kars Birliği tekelinin korunmasında Dış Ticaret Dairesi Reis Muavini Turgut Çarıklı, Bakan Zeren'in ve Paris'te 14 yıl süren «emniyetli» bir ticari görevden sonra müsteşarlığa getirilen Mazlum Ataman'ın çok gayretli bir yardımcısı olmuştur. Çarıklı, bu konuda Bakana bir not hazırlamıştır. Not, taban fiyatı tesbitine tabiatiyle yer vermiyordu. Gazeteciler, bunun bir hatâ olduğunu söyleyince Çarıklı, «Notu Sayın Bakan Beyefendiye arzedip mutabakatını aldığını» belirtmekle meseleyi çözdüğünü sanıyordu.

Dış Ticaret Dairesi, Çarıklının kaleminden çıkan bir de sirküler yayınlıyarak, 368 dolar yerine 330 dolardan ihracat yapılmasını isteyebilen Kars Birliğinin tekel durumunu kuvvetlendiriyordu. İşin daha tuhafı, 86 numaralı bir sirküler resmen ilân edilmeden Çarıklı tarafından Kars Birliği yönetim kuruluna açıklanıyordu! Kars Birliğine üye olmadığı için ihracatı engellenen firmanın, «memleket bu yüzden 100 bin dolar kaybediyor» ithamını da Çarıklı, «Her türlü sorumluluğu kabule hazırım» sözleriyle karşılıyordu. Ve bu gayretli memur, mükâfatını, Dış Ticaret Dairesi Reis Muavinliğinde ancak dört ay görev yaptıktan sonra Paris Müşavirliğine tayin edilerek görüyordu.

Kars Birliği tekelinin yıkılması ise, Danıştay'da dâvâ konusu oluyordu.

Ortada, hayvan üreticisinin ve Türkiye'nin zararına işleyen haksız bir tekelin bulunduğu aşikârdır. Ustelik Kars Birliği kötü ve keyfi yönetiminin örneklerini vermiştir. Ticaret Bakanının böyle bir tekeli ısrarla korumasını, iyi niyetle izaha imkân yoktur. Bakan, hesap verme durumundadır.

Atatürk'ün derneği mi, Nâsır Zeytınoğlu'nun Çiftliği mı?

2

İffet Aslan

Geçen haftaki yazımda Nâsır Zeytinoğlu'nun Türk Eğitim Derneğinin pek olumlu bir teşebbüsünü, yeni kabul edilen himayeli öğrenci yönetmeliğini nasıl baltaladığını açıklamıştım. Kanaatimce Zeytinoğlu bu hareketi ile yalnız başkanlık hak ve yetkilerinin dışına çıkmakla kalmamış, derneğin temel amacını inkâr etmek suretiyle, kurumu o temel amaca dayanan imtiyazlarını kaybetmek tehlikesine sürüklemiştir. Yazımda, bu hususu belirtmeğe çalışacağım.

Nâsır Zeytinoğlu'nun keyfi davranışına kurban giden yalnız himayeli öğrenci yönetmeliği değil, daha bir çok dernek amacı ve tüzük maddesi var. Bunların başlıcaları şu meselelerle ilgili: Ankara Koleji tesisinin murakabesi, Ahmet Sapmaz hibesi, tesis yönetim kurulu üyeliği ve kanuni murakabe makamı sahipliği, İzmirde yeni bir yurt yapılması ve Ankara Kolejinin yerinin değiştirilmesi meseleleri. Bunları bugün bir bir halkoyuna duyurmak istiyorum.

Türk Eğitim Derneği yönetim kurulu üyelerinden biri sıfatiyle bildiğim fakat katılamadığım kararları, halkoyuna açıklamak zorunluluğunu duyuyorum. Çünkü yönetim kurulunda yaptığım uyarmalar bir sonuç vermedi. Değindiğim sakıncaların çok defa gündeme alınıp müzakere edilmesini daha sağlayamadım. Muhalefet şerhimin faaliyet raporu ile birlikte basılıp yıllık kongreden evvel üyelere gönderilmesi teklifim de reddedildi. Kongrede ise bir takım usul oyunları ile bu meselelerin ele alınmasını önlemeğe çalışacak olanların, ya da polemik ve tezvir yoluna saparak meselelerin lâyıkı ile anlaşılmasını engellemeğe başaracak olanların çıkacağı muhakkak. Nitekim Başkan Vekilimiz Suat Ballar, «Siz nafile uğraşıyorsunuz» diyor. «Biz 30 kişi ile kongre yapabiliyoruz. Sizi hesaba katmazsak yönetim kurulu üyesi olarak 10 kişiyiz. Murakıplar da 3 kişi etti 13. İçeride de 2 kişi var. (kâtipler) etti 15. Tesis yönetim kurulu üyeleri ve kolej öğretmenleri arasından da 15 kişi elbette buluruz. Zaten bizim temin edeceklerimizin dışında dernek ile ilgilenip kongreye gelen pek kimse yok. Onun için biz dilediğimizi kongreden geçiririz. İffet Hanım, siz nafile uğraşıyorsunuz.»

Ahmet Sapmaz, sözde hibesine ait anlaşma ile ilgili olağanüstü kongrede bu iddianın doğru olduğunu bizzat izledim. Bu itibarla sakıncalı gördüğüm işleri bu defa kongreden evvel halk oyuna arzettiğim için dernek üyelerinin beni affedeceğini ümit ederim.

HİMAYELİ ÖĞRENCİ MESELESİ

T.E.D. yönetim kurulunun 18 Mayıs 1965 tarihinde nihayet kesin olarak kabul ettiği himayeli öğrenci yönetmeliği yürürlüğe konulabilmiş olsaydı bugün Ankara Koleji sıralarında devlet parasız imtihanlarında olağanüstü başarı göstermiş bir avuç ilkokul mezunu kız ve erkek vatan evlâdı yoksulluğun kendilerini mahkûm ettiği kısırlıktan kurtulup yarın toplumu zekâlarınca, kabiliyetlerince hizmet için hazırlanma yoluna girmiş ve böylelikle dernek, kuruluşundan kırk yıl sonra hakiki mihrakını bulmuş, üzerine oturmuş olacaktı.

Dernek Başkanı Nâsır Zeytinoğlu'nun müdahalesi ile bu gelişme önlendi. İleri sürülen mazeret, «Ankara Koleji tesisinin öğrenci himayesi için harcayacak parası yok» idi.

Nâsır Zeytinoğlu bu yönetmelikte öngörülen ilkelerin ruhuna karşıdır. Varlıklılardan sağlanacak paraların yoksul çocukların okutulmasına tahsis edilebilmesi için herşeyden evvel «rejimin değişmesi gerektiği» kanısındadır. Bu paraların ancak benzeri okullar ve belki de yurtlar yapılması için kullanılabileceğine inanmaktadır. Yani, zenginlerden temin edilen paralar yine ancak zenginlerin ihtiyaçlarına tahsis edilebilir.

Ama bu görüş ne yurdun kanunlarına, ne derneğin temel amacına, ne de «Âmme menfaatine hadim cemiyet» olma hüviyetinin gerekçesine uygundur. Buna rağmen Atatürk'ün ilham ettiği derneği ulu orta kendi çiftliği haline sokmağa kalkışan Nâsır Zeytinoğlu'na dur diyen çıkmaz mı acaba?

ANKARA KOLEJİ TESİSİNİN MURAKABESİ MESELESİ

1963'te dernek tüzüğüne yapılan bir fıkra ilâvesine dayanılarak Ankara Koleji derneğe bağlı bir tesis haline getirilmiştir. İlâve edilen fıkrada «Dernek varlığından bir kısmının dernek amacına uygun bir cihete tahsis edilerek medeni kanun hükümlerine tâbi ve hükmi şahsiyete haiz tesisler kurma kararının» nasıl alınacağı belirtilmiştir. Demek ki kurulacak tesislerin herşeyden evvel dernek amacına uygun olması ve öyle kalması şartı gözetilmiştir.

Böyle bir şartın yerine getirilip getirilmediği hususu nasıl tespit edilir? Murakabe ile elbet. Nitekim Ankara Koleji tesisi senedinin 15 inci maddesi ile bu yavru müessese sıkı sıkıya, kendine varlık veren ana müessesenin, Türk Eğitim Derneğinin murakabesine bağlanmıştır.

Gelin görün ki tatbikat aksi yöndedir. Derneğin tesis nezdindeki temsilcisi sanırsınız tesisin dernek nezdindeki ita âmiridir. Derneğin yüzde 10'lar dolayısiyle 1963 ten bu yana birikmiş 2.743.238 lirayı bulan alacağından bir kuruş fiilen tahsil edilmemiştir. Ve kuruluşundan bu yana 2 tam yıl geçmiş olduğu halde henüz her hangi bir denetleme işlemi yapılmış değildir.

Verilen bilgiye göre ilk kez denetçiliğe tayin edilen Burhanettin Bursalı ve Cavit Oral bu vazifeyle hiç ilgilenmemiştir. Fakat anlaşılan kendilerini seçen yönetim kurulu da oralı olmamıştır. Böylece iki yıl geçtikten sonra yeni yöneticiler seçilmiştir, Haldun Derin ve Pertev Kezmi Atakan. Ancak bunlara görevlerinin 1 Temmuz 1965 ten itibaren başladığı bildirilmiştir ve henüz bu devreye ait hesaplar da önlerine konmuş değildir.

Konunun bu tarafını bir yana bıraksak bile tesisin ilk iki yıllık icraatının denetlenmeden kalmış ve dolayısiyle tesis yöneticilerinin ibra edilmemiş bulunduğu aşikârdır. Ne var ki Dernek Başkanı Nâsır Zeytinoğlu, murakabe hakkı ile ilgili maddenin tesis senedine, «lâf olsun» diye konduğu kanısındadır. Ancak «sureta» bir murakabenin bahis konusu edilebileceğini, derneğin tesis üzerinde bundan başka bir hakkı olmadığını, ibra mecburiyetinin bulunmadığını, murakıplar yüzlerce maddeyle ilgili usulsüzlükler tespit etseler bile vilâyetin bu hususta dikkatini çekmekten başka yapılabilecek bir şey olmadığını söylemektedir.

Bahis konusu tesis, yıllık bütçe tutarı on milyon liranın üzerinde bir kurumdur. Âmme menfaatine hâdim bir cemiyete bağlı bir işletmedir. Eğitim gibi başlıca devlet gailelerinden olan bir handa faaliyet göstermektedir. Böyle bir kurumun yöneticilerinin ibra edilme külfeti ile bağlı olmadığı düşüncesi ne hukuka, ne aklıselime sığar. Ama Dernek Başkanı Nâsır Zeytinoğlu bu fikirdedir. Zeytinoğlu'nun hukuk düzenine biraz daha saygılı olması gerektiğini hatırlatacak kimse çıkmaz mı acaba?

AHMET SAPMAZ HİBESİ MESELESİ

T.E.D.'nin tüzüğünde hibe kabul edilebileceği belirtilmiştir. Ancak bir gün iade etmek şartı ile hibe kabul edilebileceğini doğrulayan bir madde yoktur. Yönetimi ve

murakabesi tamamen verenin elinde kalması şartı ile işletmelerin, veya gelirlerinin tahsili ve tasarrufu yine tamamen verenin elinde kalması şartı ile akarların *hibe* kabul edilebileceğine dair bir madde hele hiç yoktur. Kanunlarımızda da buna cevaz veren madde bulunmaz. Zira bu şartlarla bağlı hibe, hibe değildir.

Gelin görün ki Nâsır Zeytinoğlu Adanalı Ahmet Sapmaz adında biri ile Türk Eğitim Derneği adına tamamen bu nitelikte bir hibe anlaşması yapmıştır. Üstelik Ahmet Sapmaz'ın ağabeysi Bekir Sapmaz'ın sağlığında şartsız olarak yaptığı hibeleri de Ahmet Sapmaz'ın lehine bu şartlara bağlamıştır. Ve üstelik bu sözüm ona hibeler arasında bir akarın meydana çıkarılabilmesi için derneği, Ahmet Sapmaz adına alınacak bir milyonluk bir krediyi taahhüt etmek, veya bu maksatla doğrudan doğruya borçlanmak külfeti altına sokmuştur! Ve üstelik bunu kongreye, anlaşma dolayısiyle derneğin herhangi bir külfet altına girmediği, girmiyeceğini ifade ederek yapmıştır.

Fakat Nâsır Zeytinoğlu'nu haksız isnatlar altında bırakmamak gerekir: kongreyi ancak bu hususta yanılttığı söylenebilir. Yoksa bu sözde hibenin yönetimi ve murakabesiyle gelirlerinin tahsil ve tasarrufunun tamamen verenin elinde kalacağını saklamış değildir. Sadece bunu yaparken memlekete bir hayır müessesesi kazandırmanın *huzuru içinde olduğunu* iddia etmiştir. Bir an için Ahmet Sapmaz'ın bütün bu malları hayra tahsis etmekten başka birşey düşünmediğini kabul etsek bile Türk Eğitim Derneğinin amaçları lehine bağışta bulunmadığı, müstakil bir müessese yaratmak emelini güttüğü, ve bunun da âmme menfaatine hadim cemiyetin imtiyazına sahip olmaya çalıştığı aşikâr değil midir? Fakat Türkiye kanunlarına göre bir kuruma âmme menfaatine hadim cemiyet niteliği ancak Bakanlar Kurulu kararı ile verilebilir. Nâsır Zeytinoğlu'ndan kendinde bu yetkiyi vehmetmesinin hesabını soracak kimse çıkmıyacak mıdır?

TESIS YONETIM KURULU UYELIGI VE KANUNI MURAKABE MAKAMI SAHPLIGI MESELESI

Türkiye kanunlarına göre, derneklerin kanuni murakabesi, merkezlerinin bulunduğu ile aittir. Yine Türkiye kanunlarına göre Eğitim Bakanlığına ait olmıyan bütün okulların kanuni murakabe mercii de valiliklerdir.

Türk Eğitim Derneği ve Ankara Koleji tesisi üzerinde bu yetkileri bulunan Ankara Valisi ayni zamanda Türk Eğitim Derneğinin yavru kurumu Ankara Koleji tesisinin yönetim kurulu üyelerinden biridir. Demek ki Enver Kuray yönetim kurulu üyesi olarak almak durumunda olduğu kararların, vali olarak ta kanunlara uygun olup olmadığını takip etmek hakkını elinde bulundurmaktadır. Bu hususun hukuk düzenine aykırılığı henüz Vali Beyin dikkatine çarpmamış olacak ki, Ankara Koleji tesisi yönetim kurulu üyeliği devam etmektedir. Yoksa Enver Kuray'ın bile bile kendisini bir takım art sebeplere âlet etmek isteyeceğini sanmaya sebep olmasa gerekir.

SOSYAL AÇIDAN SPOR

Okuyucularımıza, Profesyonel Futbolcular Sendikasının da yardımıyla, Türk sporunun sosyal meselelerini duyurmaya çalışacağız:

SENDİKA - BASIN - YÖN

Profesyonel futbol alanında bilgili, tecrübeli, yenilik taraftarı arkadaşlar, ağabeyler vardı:

— Geçim dâvası, YÖN varsa biz yokuz, dediler.

Dostlarımız, durumu olduğu gibi kabullenmiş akrabalarımız nasihat yolu kulağımızı çektiler:

— Başka gazete mi yok? O kadar ileri gitmeyin.

Kuvvetle tahmin ediyoruz ki, YÖN'ün tiryaki okuyucusu futbol bahsini dergisinde görünce, iç burukluğu ile şöyle diyecektir:

— Futbol buraya da mı girdi?

Geçim dâvasındaki tecrübeli, statükocu akraba, ağırbaşlı YÖN okuyucusu kendi yönlerinden ne derece haklıdırlar, bilmiyoruz. Bildiğimiz tek şey bizim ağır ve yorucu işimizin kader yolu üzerinde YÖN'ün var olduğudur. Bu mutlak bir zorunluluğun neticesidir. Bütün basının arka sayfalarının spora ayrılmasına rağmen, halkın büyük çoğunluğunun gazeteyi sonuncu sayfadan okumasına rağmen, biz Yön'de yazmaya mecburuz.

Çünkü biz sendikacı olarak tabandan gelen dayanışmanın sözcülüğünü etmek istiyoruz. Halbuki spor basını tepeden, yani üç büyüklerden bahseder. Orada kalemler popüler futbolcu edebiyatı için çalışır.

YÖN'de yazmaya mecburuz. Çünkü biz 27 Mayıs sonrası fikirlerin tesirindeyiz. Temeldeki konulara iktisadi, sosyal, kültürel açıdan bakma yeteneğine kavuştuk. Halbuki spor basınında meselelere bu görüş açısından bakan kadrolar yoktur.

YÖN'de yazmaya mecburuz. Çünkü biz neticeye testler, incelemeler, istatistiklerle mümkün olduğu kadar ilmi yoldan ulaşmak istiyoruz. Bu yol rakkam demektir. Rakkam ise spor basınında genellikle trajı arttırıcı rol oynamaz.

Yukarıda vardığımız hükümleri, Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Akşam gazetelerinin 1964 neşriyatı da açık ve seçik şekilde doğruluyor. Sendikamızın temel saydığı 100 kalem sorudan 25 tanesi hakkında tek bir satır yazı yoktur. Ve bunların içinde maaşlar, primler, kulüp soyunma odaları, futbolcunun istikbal endişesi, gıda rejimi, cinsel problemleri, kamp yerleri, amatör sporcunun profesyonelliğe intikali, tekâüt futbolcunun yaratıcı güce sevki gibi Türk futbolunun kangreni olmuş meseleler vardır.

Dört gazetenin altı aylık satır sayısı yaklaşık olarak 500.000'dir. Ve bu 500.000 satır içinde «Kulüplerin mali kontrolü» 10 satırla, «Spor yatırımlarının felsefesi» 200 satırla «Amatör idarecilik» 130 satırla, «Bonolar» 70 satırla, «Transfer paralarının yaratıcı güce sevki» 60 satırla, «Antrenman sahaları ve tesisler» 210 satırla. «Futbolcu-Hakem-Taraftar-Seyirci ilişkileri» gibi can alıcı meseleler 170 satırla geçiştirilmiştir.

Daha fenası bütün sayfanın %1'ini bulabilen bu yazılar üç büyük külüple ilgilidir. Hiç bir yaratıcı ve düzenleyici yol gösterilmemiş, haber şeklinde çıkmıştır.

Sadece Cumhuriyet gazetesi spor basının bu hatalı gidişine altı ayda 250 satırla parmak basmıştır.

Maalesef Türkiye'de kanun koyucu bu işin yabancısıdır.

Maalesef Türkiye'de spor teşkilâtı reformcu bir hamle anlayışı içerisinde değildir.

Ve hepsinden hazini, maalesef 1/6'nı spora ayıran basın, futbolu halka sevdirmekten öte, payına düşen görevi yapmamaktadır. Bu durumu Türk futbolu namına, bütün sporcu gençlik namına esefle kaydetmeye mecburuz.

—Profesyonel Futbolcular Sendikası—

Ankara Profesyonel Futbolcular Sendikası gözü ile profesyonel futbolcu sorunları	Hürriyet	Milliyet	Cumhuriyet	Akşam
Maaşlar				
Bonolar		70		
Primler				
Transfer paralarının yaratıcı güce sevki	60			
Antrenman sahaları-Tesisler	55	70	90	2
Kulüp soyunma odaları				
Kulüplerin mali portesi		280	360	60
Futbolcunun istikbal endişesi				
Amatör idarecilik	80			50
Gıda rejimi				
Mesken durumu				
Cinsel sorun				
Toto gelirlerinin sarf şekli	310		390	80
Spor yatırımlarının felsefesi		100	100	
Spor yatırımlarının profesyonel futbola getirdiği				
Belediye hisseleri				
Profesyonel futbolun yarı prf. kaynakları				
Yarı Prf. kulüp antrenörlerinin görüş açısı				
Yarı Prf. futbolun idman ve maç dağılımı				
Kamp yerleri				
Deplasmandaki takımların meseleleri				
Milli takım çalışmalarının kulüp çalışmasıyla ilişki		50		
Köy, mahalle arası, okullarda futbol meselesi	215	10	50	80
Fikstür tanzimi				
Futbolcu-Hakem-Seyirci-Taraftar ilişkileri				
Bölgecilik zihniyeti-Şike-Rekabet				
Amatör sporcunun profesyonelliğe intikali				
Spor ahlâkı-Fazilet				
Tekâüt futbolcunun yaratıcı güce sevki				
Profesyonel futbolda eğitim öğretim, moral		40	360	20
Futbolcu idareci ihtilâfaları-Cezâlar				
Lokaller				
İktisadi açıdan futbolcu parası				
Türk futbolunun genel karakteri-Meziyetleri-Eksikleri		300	40	130
Asker futbolcular	360	200	200	40
Kulüplerin mali kontrolü		10		
Profesyonel futbolda sendikacılık	50	30	10	40
İdareci cemiyetleri				
Basının otokritiği			250	
Giriş kartları				
Malzeme				
Toplam	1160	1130	1930	540
Genel Toplam	Yakalşık: 5.000			

1 — Dört gazetenin altı aylık satır sayısı: 576.000 yaklaşık 500.000
2 — Sendikanın meselelerine dokunuş oranı: %1
3 — Satırların çoğu üç büyükle ilgili ve haber şeklinde
4 — 25 madde hakkında yazılmış yazı yoktur.

IZMIR'DE YENİ BIR YURT YAPILMASI MESELESI

T.E.D. Başkanı olarak Nâsır Zeytinoğlu'nu bu yıl boyunca meşgul eden meselelerin başında İzmir'de bir yurt yaptırılması gelmiştir. Hattâ başkanlığın, Orta Doğu Teknik Üniversitesini bunun için bir proje yapmakla görevlendirdiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan Zeytinoğlu, dernek piyangosunun hasılatını pek yakından izlemekte ve İzmir'de inşa edilecek yurt için bu kaynaktan sağlanacak gelirden yararlanmayı tasarladığını açıklamaktadır. Gerekli paranın geri kalan kısmını ise İzmirli zengin tüccarların vereceğini söylemektedir.

Ancak İzmir'de bir yurt yapılması için yönetimi kurulunun herhangi bir kararı yoktur. Buna neden lüzum görüldüğünü anlamak ise güçtür. Zira Derneğin İzmir'de bir yurdu vardır. İstanbul veya Ankara gibi yoğun eğitim merkezlerinde ise yoktur. Şu halde Dernek, bir yurt yapmak imkânına sahip ise bunun İstanbul'da veya Ankara'da yapılması gerekmez mi? Kaldı ki Derneğin şu sırada böyle bir imkâna sahip olduğunu söylemek te mümkün değildir. O halde İzmir'de yurt yapmak sevdası neye dayanmaktadır?

Nâsır Zeytinoğlu'nun verdiği izahata göre, İzmir'deki yurt çok güzel bir mevkidedir. Ve sağlam, gösterişli bir yapıdır. Birçok tüccar bunu satın almak veya kiralamak istemektedir. Derneğin İzmir'de bir de arsası vardır. Bunun üzerine yeni bir yurt yapmak suretiyle öteki binadan gelir kaynağı olarak istifade etmek pekâlâ mümkündür.

Nâsır Zeytinoğlu'na, «bu izahatı dinleyince o binayı satın alacak, ya da kiralayacak olan zengin tüccarların yeni yurdun yapılması için seve seve bir mikdar para vereceklerine inanmamak için hiç bir sebep kalmıyor» diyecek kimse çıkmaz mı?

ANKARA KOLEJININ YERININ DEGISTIRILMESI MESELESI

T.E.D. Başkanı Nâsır Zeytinoğlu'nu yıl boyu meşgul eden diğer bir konu da Ankara Kolejinin şimdiki binalarını terkedip başka bir yerde yapılacak binalara taşınması olmuştur. Arsa bulunması için Ankara Valisi, diğer bir tesis yönetim kurulu üyesi, bir de Dernek yönetim kurulu üyesinden müteşekkil bir komisyon dahi kurulmuştur. Anlaşıldığına göre acsıl niyet Orta Doğu Teknik Üniversitesine tahsis edilmiş araziden bir kısım elde etmek olmakla beraber başka yerlere de bakılmaktadır. Münasip görülecek arsanın şehirden mutlaka uzak olması [illegible] durulmaktadır. Çünkü geleceğin Ankara Kolejinin yalnız yatılı olması istenmektedir. Bugünkü binaların ise söylendiğine göre satılması yoluna gidilecektir.

Tabii Dernek yönetim kurulunca ne bu göç, ne bu hüviyet değişikliği, ne de bu satış hakkında bir karar alınmış değildir. Mesele gündeme alınıp müzakere de edilmemiştir. Nâsır Zeytinoğlu bu çalışmaları başlatmanın başkanlık yetkisi dahilinde olduğunu söylemektedir.

Acaba burası Atatürk'ün ilham ettiği Dernek değil de Zeytinoğlu'nun çiftliği olsaydı bu başkan kendinde daha ne türlü yetkiler vehmedebilirdi diye soran çıkmaz mı?

Halkçılık açısından dil devrimi: I

«Dil Dilenciliği» Çağı

Cevdet Kudret

Bu yıl 12 temmuzda Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin (Türk Dil Kurumu'nun) kuruluşunun, 26 eylülde de Dil Bayramı'nın, dolayısiyle Dil Devrimi'nin 33. yıldönümünü andık

Yeni Türk devletini, dış siyasette «bağımsızlık», iç siyasette «halkçılık» temelleri üzerine kuran Atatürk, dil devrimini de bu iki temel üzerine oturtmuştur.

Atatürk, «dilde bağımsızlık» görüşünü, devrımden daha iki yıl önce şöyle açıklamıştı:

Ülkesini, yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı diller boyunduruğundan kurtarmalıdır. (1930)

Türk ulusu, uzun tarihinde, dil bakımından iki büyük salgın (istilâ) görmüştür. Bu salgınların birincisi doğudan, ikincisi batıdan gelmiştir

Bin yıldan beri sürüp gelen birinci salgın, Türk'lerin İslâm uygarlığı çevresine girmesiyle başlar. Bu dönemde. Arap ve Fars dillerinin sözcük ve kuralları, medreseden yetişme aydınların aracılığıyle, Türkçeye dolușmağa başlamış, böylece, üç dilden (Arapçadan, Farsçadan ve Türkçeden) birleşik olan ve yalnız okur-yazarlar arasında kullanılan özel bir dil doğmuştur

Bu dönemde Türkçe kaba ve yetersiz görülüyor, onunla ahenkli şiir yazılamıyacağı ileriye sürülüyor; hele ilk zamanlarda şairlerimiz doğrudan doğruya Farsça ile yazıyor; Aşık Paşa'nın dediği gibi, «Türk diline kimseler bakmıyor, Türk'lere asla gönül akmıyor»du. Daha sonraları bazı devlet ileri gelenlerinin ve halkın isteğine uyularak Türkçe eserler yazılmağa başlandığı zaman da yabancı dillerin sözcük ve kuralları, Türkçenin anlatım yetersizliğini (!) gidermek ve şiirin ahengini sağlamak için, dile aracı olarak sokulmağa başlanmıştır. Bu konuda, kimi şairlerin söyledikleri dikkate değer:

Bunca beyti düzünceye kadar yarı tenim utançtan eridi. (Mesut bin Ahmet, XIV. yüzyıl)

Bu Türk dili çok kaba bir dildir, yazarlar bu dilden utanç duyarlar. (Sarı Kemal, XV yy.)

Türkçe sözcüklerle ince şiir söylemek çok zordur. (Fuzûlî XVI. yy.)

Yabancı bir uygarlığın çevresine girince, böylesine bir aşağılık duygusuna kapılmamız, Türkçede karşılığı bulunmayan kavramları anlatan **namaz, hac, zekât** v.b. gibi sözcüklerin yanı sıra, Türkçede karşılığı bulunan kavramlar için de yabancı sözcük almamıza yol açmış, sırasına göre her ikisini de bir arada kullanmış, hattâ kimi kavramların Türkçelerini büsbütün atıp yerlerine doğrudan doğruya Arapça ya da Farsçalarını almışız. Eldeki belgelerden öğrendiğimize göre, Uygur Türk'lerinin (IX.-XIII. yy.) dilinde şöyle sözcükler varmış:

ölüt, ölütçü, etöz, aşlık, istem. sezik.

Bunları beğenmemiş olacağız ki, hepsini atıp yerlerine şu sözcükleri almışız:

Katl (katil), kaatil, vücut, matbah (mutfak), arzu, şüphe.

XII. yüzyılda yazılmış bir sözlükte şöyle sözcükler görüyoruz:

Etçi (kassâb, kasap), **gözdemci** (casus), **yıldızcı** (müneccim), **kıskaç** (kelbetan, kerpeten), **gözgü** (âyine, ayna) v.b.

XIV. yüzyılda yazılmış bir kitaptan, Kuman (Kıpçak, Altınordu) Türk'leri arasında şu sözcüklerin kullanıldığını öğreniyoruz:

Giyit (elbise), **satık** (ticaret), **tanık** (şahit), **yargı** (hüküm), **yargıcı** (hâkim), **dilmaç** (tercüman), **özden** (asil) v.b.

Görülüyor ki, Türkçenin yetersizliğini ileriye sürenler, onun kendileri yoksullaştırmışlar, sonra da bundan yakınmağa kalkışmışlardır.

Bir de şu var: Türkçe'ye giren yabancı bir sözcük tek başına gelmeyip kendi ailesini de birlikte getirmiştir Diyelim **ilm** (ilim) sözcüğünü aldık; bununla birlikte **ulûm, âlim, ulemâ, muallim, malûm, ilâm, talim, talimat, talimatnâme** v.b. de girmiştir. Bu demektir ki, giren bir tek sözcük Türkçeden yalnız bir sözcüğün atılmasını değil; ailesini birlikte getirdiği için, bir çok sözcüğün atılmasını sağlamıştır. Sonra, bu yabancı sözcükler cümle içinde birtakım ekler, bağlaçlar, tamlamalarla birbirlerine bağlanmış; bu tutum gide gide öyle bir sınıra ulaşmış ki, Türkçe diye yazılan şeyler Arapça ve Farsça bilmeden anlaşılmaz olmuş. İslâm uygarlığı çağının en büyük şairlerinden sayılan Bakî'nin en ünlü bir şiiri (Kanunî ağıtı) şöyle başlar:

Ey pây bend-i dâm-geh-i kayd-ı
nâm ü neng
Tâ key hevâyi meşgalei dehri
bî-direng

Osmanlı toplumunun en ünlü nesircisi Nergisî'de, **«düşündükçe...»** sözü üzerine şunları söylemiştir:

Dest-i endişe, heyzüm-pâre-i mülâhaza ile tahrik-i âteş-dân-ı efkâr ettikçe...

Türkçenin gördüğü ikinci salgın, Türk toplumunun XIX. yüzyıl ortalarında Batı uygarlığı çevresine girmesiyle başlar. Bu dönemde de aynı aşağılık duygusundan doğma aynı tutum yine sürmüştür. Bu sefer de Frenk sözcüklerini Türkçe sözcüklerden üstün görüp onları almağa başladık.

Sözgelimi, **gerdanlık, başörtüsü, yelek** v.b. sözcüklerinin yerine **kolye, eşarp, jile** v.b. gibi sözcükler kullanılır oldu. Ne güzel renk adlarımız vardı: **devetüyü, külrengi, fesrengi, kavuniçi, yavruağzı, vişneçürüğü, camgöbeği, kestane, güvez** v.b... Bu güzelim adlar elden gidiyor, onların yerine **siklâmen, gri blö, bordo, maron, oliv** v.b. giriyor.

Yalnız Türkçe sözcükleri atmakla yetinmedik, Arap ve Fars dillerinden aldığımız sözcükleri de bu sefer Frenkçeleriyle değiştirdik: **hekim** yerine **doktor, cerrah** yerine **operatör, baytar** yerine **veteriner, müderris** yerine **profesör, kâtip** yerine **sekreter, hizmet** yerine **servis, fırka** yerine **parti, şehadetname** yerine **diploma** v.b. demeğe başladık. Birinci Dünya Savaşı'nda **vesika** ile ekmek alırdık, İkinci Dünya Savaşı'nda **karne** ile ekmek aldık.

İş bu kadarla da kalmadı, daha önce girmiş Frenkçe sözcükleri dahi değiştirip yerlerine başka frenkçe sözcükler aldık: **musiki** yerine **müzik, lokanta** yerine **restoran, acente** yerine **ajans, panayır** yerine **fuar** diyoruz artık. Eskiden Abdülhak Hâmit, «lokanta» karşılığı olarak, Arapçadan **dâr-üt-taâm** (yemek evi) sözcüğünü kurmuş ve bir şiirinde **Birleşip dâr-üt taâma azm ederdik dâimâ»** demişti. Dilimize daha sonra **lokanta** girmiş. şimdi onu da beğenmeyip **restoran'ı** almışız; bu arada, halk, kendisi için **aşevi** sözcüğünü kurmuş. Dikkat edilirse, Türkçe **aşevi**, en aşağı, en ucuz yemek evleri için kullanılmaktadır. **Lokanta** sözcüğü yavaş yavaş halk arasında da yayılmağa başlayınca, yüksek tabaka kendisi için daha başka bir söz aramış, **restoran'ı** bulmuş. **Aşevi** halkın, **lokanta** orta sınıfın, **restoran** yüksek sınıfın yemek yeridir Böylece, kendimiz halktan uzaklaştıkça dilimiz de Türkçe'den uzaklaşmaktadır. Frenkçeyi aldıkça, çok inceldiğimizi sanıyoruz. Söz gelimi, halk **ayakyolu'na** ve **aptesane'ye** orta tabaka **helâ'ya**, biz okumuşlarsa **tuvalet'e** gideriz; son zamanlarda bir de **W.C.** çıktı, arasıra oraya da gidiyoruz...

Bunun etkileri yalnız hayatımızda değil, edebiyatımızda da görülmektedir. Yukarda belirttiğimiz gibi, eskiden şiirimiz Arap ve Fars sözlükleriyle yüklüydü. Sözgelimi, XVIII. yüzyıl başlarında Nedim şöyle yazıyordu:

Sinede evvel ne muhrik ârzûlar
var idi
Lebde serkeş âhlar âteşli hûlar
var idi

Yeni şiirimizde ise, Arapça ve Farsça sözcüklerin yanında Frenkçe sözcükler de yer almağa başladı. Nedim'den aşağı yukarı 150 yıl sonra. Abdülhak Hâmit, aynı ölçek (vezin) ve aynı ayak (kafiye) ile şöyle yazıyor:

Lâk'ta, Kaskat'ta anınla randevular
var idi,
Kuvveden fi'le gelir çok ârzûlar
var idi.

Batı yolundaki edebiyatımızın en ünlü şairlerinden şöyle dizeler (mısralar) görüyoruz:

Ne gezersin lâkın kenârında?
Yakışır mı bu mevsime bu jaket?
(Abdülhak Hâmit)

Nâ'ş-ı evrâk ile dolar lâklar.
(Cenap Şahabettin)

Lâk diyorlar da **göl** demeğe dilleri varmıyor. Neyse ki Ahmet Haşim **Göl Saatleri** kitabını çıkardı da, bizim **göl'ü** düşman saldırısından kurtardı.

İslâm uygarlığı çevresinde Türkçenin gide gide ne kılığa girdiğini, Bakî'den ve Nergisî'den seçtiğimiz örneklerle göstermiştik. Tanzimat sonrası yıllarında ise, birtakım gazete ve kitaplarda, **«Ekspozisyona ekspoze edilecek bir tablo»** gibi cümleler kurulduğunu, Şemsettin Sami'nin tanıklığından öğreniyoruz.

İslâm uygarlığı çağında üç dilden birleşik bir dil haline getirilen Türkçe. Tanzimat'tan sonra Fransızcanın, bir ara Almancanın, şimdi de İngilizcenin katılmasıyle beş-altı dilden birleşik bir dil haline geldi. Bu tutumun nereye varacağını daha ilk günlerde gören Ahmet Mithat Efendi, bundan aşağı yukarı 85 yıl önce şöyle demişti:

Ne yazık ki, biz şimdiki halde bir dil dilencisiyiz. Kâh Arap'ların, kâh Acem'lerin ve hele şimdi de Frenk'lerin kapılarını çalarak sözcük ve kural sadakası dileniyoruz. İşte bu dilencilik rezaletinden kurtulmak için, kendi dilimizin düzeltilmesini yine kendi dilimiz içinde aramayı diliyoruz.

Konuşma dilinden kopmuş olan bu yapma dil, geniş halk topluluğunca anlaşılmamakta, anlaşılmadığı için de halkın işine yaramamaktadır.

Atatürk, işte böyle bir ortam içinde dil işini ele aldı. Türkçenin «yabancı diller boyunduruğundan kurtarılıp» halkın işine yarar hale getirilmesini istedi. Büyük önderin iç siyasette benimsediği «halkçılık» ilkesi, böylece, dil işine de uygulanmış oldu.

Bertolt Brecht

BÜYÜKLER

Bir odada toplanmış
Sokaktaki adam
Tüm umudunu yitirmiş.

Hükûmetler
Saldırmazlık paktları imzalıyor
Küçük adam
Vasiyetnameni yaz.

Gece. Evli çiftler
Yatıyor. Genç kadınlar
Öksüz doğuracak.

Duvara tebeşirle yazmışlar:
Savaş istiyorlar.
Bunu yazan
Çoktan şehit olmuş.

Türkçesi: Ahmet Arpad - Ahmet E. Işık

ALTIN YUMURTLAYAN HOROZ

Memet Fuat

Bu yıl kimi özel tiyatroların mevsime iyi oyunlarla, sanata yakın duranları da doyuracak oyunlarla girmek isteğinde oldukları görülüyor. Gülriz Sururi - Engin Cezzar topluluğunun «Ferhad ile Şirin» i seçmesi, Haldun Dormen'in Brecht oynaması hep bu yolda adımlar. Küçük Sahne Ulvi Uraz Topluluğu'nun olumlu bir başlangıç yapmak isteğiyle çağdaş bir Romen yazarının, Alexandru Mirodan'ın «Altın Yumurtlayan Horoz» unu seçtiği anlaşılıyor.

Mirodan asıl adı «Celebrul 702» olan bu oyununu yazmaya ünlü Amerikan gangsteri Caryl Chessman'ın öldürüldüğü gün başlamış. Amacı Chessman olayını sahneye çıkarmak değilmiş, bu [illegible] kapitalist düzende bireyler arasındaki çatışmada insanoğlunun ezilişini anlatmak istemiş. Caryl Chessman ile oyundaki Carly Sandman arasındaki benzerlik, benzemeyen yanları akla getirmeyecek kadar güçlü. Onun için de, yazar ne derse desin, seyirci sahnede Chessman'ın olayını izliyor. Kapitalist düzene yöneltilen taşlamalar da, Amerikan kapitalizmi çerçevesinde kalıyor. Günlük politika açısından bakılırsa kötü denemez oyunun bu özelliğine; ama sanat açısından bakılırsa, kapitalist düzene yöneltilen bir taşlamada böyle bir sınırlamaya gidilmesi çok kötü. Amerika Birleşik Devletleri'ni düşünerek, «Bu olay yalnız bu memlekette olur,» demek de yanlış. Çünkü yerilmesi gereken doğrudan doğruya kapitalist düzendir, yoksa kapitalizmin en çirkin, en uç örneği değil.

Sanırım Alexandru Mirodan gazeteciliğine yenilmiş. Kafası biraz işleyen kimselerin kolayca gördükleri, her yerde konuşulagelen kötülükleri, kapitalist düzenin kötülüklerini ayak üstü konuşmaların yüzeyde kalan görüşüyle ele alıyor. Onun için de, yazdığı oyun bir sanat eseri niteliğine ulaşamamış. Tertip oyun [illegible] bir yandığıya. Mirodan da düşmüş. Karakter, kişi bir yana, sahneye iyi işlenmiş tipler bile değil gölgeler çıkarıyor. Yalnız, daha işin başındayken, çıkış malzemesiyken de kişi niteliği taşıyan Carly Sandman bunun dışında kalıyor denebilir, ama yazar onu da hep tipleşmeye doğru çekmiş.

Carly Sandman içinde yaşadığı toplumsal düzenin yarattığı bir insan. İyi bir insan aslında, ama kapitalist düzen onu idam cezasına çarptırılacak kadar kötü bir kişi haline getirmiş. Oyunun taşlama gücü burada. Bir insan dramını kapsayan yanı da burada. Yani sanatlaşmaya giden yol burada. Ama Sandman'ın karşısında bir Harrison tipi var. Kapitalist tipi. Sanki o bir insan değil, sanki onu kapitalist düzen yaratmamış, sanki o doğuştan kötü — sanki o iyi olsa, kazanç hırsına kapılmasa işler düzelecek...— Yazar işte bu noktada, kapitalist düzenin eleştirilişindeki ortak yanılgıdan kurtulabilse, sanatlaşmaya, kişi yaratmaya giden çok daha önemli bir ikinci yol bulacak. Kapitalist düzenin insan dramı asıl bu noktada çünkü. Harrison'un, yani kapitalistin içine düştüğü çıkmazda.

Daha açık söylemek gerekirse: Kapitalist düzenin kötülüğü iyi insanları Sandman'laştırmasından çok, iyi insanları Harrison'laştırmasındadır. Yani iyi bir insanın kapitalist niteliğine ulaşmasında, Harrison'laşmasında, sayısız iyi insanı Sandman'laştırma gücünü elde etmesinde çok daha büyük bir dram yatar.

Bir oyun yazarı kapitalist düzenin insanoğluna armağan ettiği bu korkunç dramın farkında olmazsa, tıpkı Mirodan'ın oyunundaki gibi, kötülük seyircinin kafasında Harrison olarak beliriverir. Oysa yerilmesi, taşlanması gereken şey, kapitalist değil, kapitalisti yaratan, bağlayan, insanlıktan uzaklaştıran, gırtlağına kadar kötülüğe boğan, ve temelinde istismar yatan düzen, kapitalist düzendir. Onun için de oyunlarda kapitalist insanın tip olarak verilmemesi, kişileştirilmesi, kendi içindeki iyilik kötülük çatışmalarıyla, çarkların altında ezilişiyle verilmesi gerekir.

Sosyalist düzeni sömürülen alt tabaka insanlarının ekonomik kurtuluşu diye görmekten öteye pek gitmemiş olanlar, belki şu sözümü yadırgayacaklar: Sosyalizm yalnız sömürülenlerin ekonomik kurtuluşunu sağlamakla kalmayan, sömürenlerin insan olarak kurtuluşunu da sağlayan düzendir. Sanatçının kavgasını, gazetecinin kavgasındna ayıran niteliği bu sözde aramak gerekir.

«Altın Yumurtlayan Horoz»dan bir sahne

Sanatçı, oyunu sosyalizme verirken, kapitalist insanı da insanlık dışı durumundan kurtardığını bilen kişidir.

İşte Alexandru Mirodan bu yüzden bana tam bir gazeteci, «Altın Yumurtlayan Horoz» da başarısız bir taşlama olarak göründü.

Bunları düşününce oyunu seçen, çeviren, öven Zihni Küçümen'e takılmak çok güç. Ayrıca, sahneye koyuşa da, bu iş sahnede gidiş gelişleri iyi ayarlamaktan öte bir iş olduğuna göre, rahatça karşı çıkılabilir. Oyunun iyi bir yorumu yapılmamış, eksik, kötü yanlarının giderilmesine çalışılmamış, oyuncuların kendi anlayışlarından gelen oyun üslûbu ayrılıkları bu oyun için sahneye koyanın arayıp bulması gereken genel bir oyun üslûbuna doğru çekilmemiş, denebilir. Rahip'de abratmaya kurban giden Metin Akpınar'ı kurtarmak; cılız Harrison tipini alışılmış orta malı hareketlerin ötesine götürecek güçte bir oyuncu olmayan Ali Yalaz'a bir yorum vermek; Ulvi Uraz'a çok kötü konuştuğunu, seyircinin ezberlemeye başladığı kalıplaşmış bir oynayışı tekrarlamaktan kaçınması gerektiğini hatırlatmak hep sahneye koyana, Zihni Küçüme'e düşen görevlerdi sanıyorum.

En zoru da bu sonuncusu elbette. Ününü bir karakter oyuncusu olarak yapmıştı Ulvi Uraz, usta oyuncuydu. Son zamanlarda ise, bir Ulvi Uraz tipine yükseliyor, rolünü kendine uygulayan oyunculardan olma yolunda. Başka bir söyleyişle: Kolayına kaçıyor işin. Bu yola girmesine belki çevresindekilere güvenememenin, bütün bir oyunu tek başına ayakta tutmaya çabalamanın etkisi de olmuştur. Ama Ulvi Uraz'ın bu mevsim artık kurtulması gerek o kaygıdan; iyi oyuncular var çevresinde: örnekse Joe'de Zihni Küçümen, Diana'da Bilge Şen rollerinin verdiğini aşar bir başarı düzeyindeydiler —ölçülü, kesin, öne atılmayan bir oynayışla...—

Ulvi Uraz'ın takım oyununa dönmesi, kendisine yöneltilen bu gibi eleştirilere kızmayıp —yani bu işin de kolayına kaçmayıp— kendi kendini bir eleştirden geçirmesi, topluluğu için büyük bir kazanç olur sanıyorum.

PİKASSO

Resim Sanatının «P» Vitamini

Roger Garaudy

Pikasso, kendisi hakkında yazılmış bir eseri okuyup bitirdikten sonra: «Ben bir Merih'li miyim acaba?» diye soruyor ve yazara şu öğütte bulunuyordu: «Kitaba bir bölüm daha eklenmeli ve şöyle denmeliydi orada: Pablo Pikasso'nun da herkes gibi iki kolu, iki bacağı, bir başı, bir burnu, bir kalbi vardır ve dış görünüşüyle tıpatıp bir insana benzer.»

Bu öğüdü tutalım. Ve böyle başlıyalım: Pikasso, bir insandır. Evet bir insan, yoksa bir mit değil. Hatta yüzyılımız onda kendi imajını bulsa bile. Zaten mitin tanımı da budur.

Bir insan. Ne bir peygamber, ne de bir soytarı. Ne gökten düşmüş bir göktaşı, ne de cehennemin dışarı fırlattığı bir şeytan. Hatta ne de mucizeler yaratan bir keramet ehli.

Bir insandır ama hemen ekliyelim bir ressamdır da; yani, dört açılmış gözleriyle dünyayı algılıyan ve... eli ile onu yeniden ortaya koyan bir insan. Bu gözlerle el arasında bir insan kafası ve yüreği, bu kafa ile yürekte ise bir çeşit özümleme ve başkalaştırma vardır.

Mesele, bu özümlemenin ve başkalaştırmanın yasalarını bulup çıkartmakta. Bu başkalaşımı yapan kişinin içinde neler geçmektedir?

Pek sayın Dr. Yung, Pikasso'nun Zürih'teki bir sergisini bir doktor dikkatile uzun uzun muayene ettikten sonra, bu cins teşhislere özgü gösterişli bir güvenle şöyle buyurur: «Tipik şizofreni tezahürü.»

İlk araz: o, «kırık-kırık çizgiler... o, imajı boydan boya geçen psişik çatlaklar.» Daha tehlikeli bir araz: «cehenneme iniş» in sembolü mavi dönem. Daha da kötüsü: «Çirkinliğin ve kötülüğün şeytanca çekicilik gücü. «Pikasso vakıası üzerine son karar: «Duyguların çelişmesi, ya da daha çok, duygululuğun tümden yokluğu.» Hepsi bu kadar!

Aynı uzmanlıktan ve aynı ülkenin bilgin birisi, daha geçenlerde, Lamartin'in, memeden çok erken kesildiği için büyük bir hatip ve büyük bir şair olmuş olduğunu açıklıyarak ün kazandı!

Biz bu uzmanları, şu ana sebepten ötürü kendi kurguları ile başbaşa bırakacağız: Bu tip açıklamalar, doğru verilere dayansalar bile hiçbir şey ortaya koymazlar. Pikasso «şizofren» olsa bile, her ziforren Pikasso değildir; zamanından önce memeden kesilen her çocuk da mutlaka Lamartin gibi hatip ya da şair olmaz. Sanat, bir takım etkenlerin zorunlu sonucu değildir.

Ortam ve (içinde yaşanılan) çağ bir eserin oluşumunda büyük bir rol oynar. Ama sanat eseri bunlardan ibaret değildir. Bunlar, insanın önüne bir takım sorular koyarlar. Eğer o kişi bir yaratıcı ise, bunlara çözüm yolları bulacaktır.

Psikanalizde olduğu kadar bütün diğer mekanik açıklama yöntemlerinde de hep bu «küçük olaylara düşkünlük» vardır. Sansasyoncu basın, hatta biyograficiler ve bazan eleştiriciler, sanatçının özel hayatına ya da aşklarına dair küçük olaylara düşkündürler. Oysa, burada yeni ilgilendiren, Pikasso'nun başına ne geldiği değil, onun bu başına gelenlerden ne meydana getirdiğidir. Eğer olaylar onu meydana getirmiş olsaydı o, bırakın başkaları gibi olmayı, en alelade insanlardan biri olurdu. Onu, cinsel hayatı ya da siyasi görüşleri bir ressam yapmamıştır: türlü türlü olaylar ve çağının akımları onda birikir ama ancak o, bunlara şekil verdiği: her büyük sanat eserinin meydana getirdiği bu insanî varlığın üstün şeklini verdiği içindir ki onda evrensel ya da tarihsel bir anlam kazanırlar.

Sanat, bir yaşayış tarzından başka şey değildir. İnsanın yaşayış tarzıysa, bölünmez şekilde, yanşı ve yaratmadır.

Çünkü bu insan yapayalnız değildir. Tamamile açılabildiği zaman bir küçük evrendir o. Kendinde, insan soyunun geçmiş kültürünü taşır. Onun varlığı, çağının kendisindeki yansısıdır. O, Nevyork Borsası'ndaki bir iflası, Moskova'daki bir kongreyi ya da İspanya'daki bir grevi kişisel bir olay, bir iş haline getiren bu dünyasal hayatını yaşar: Sen Jan Pers'in deyişiyle «dünyanın bütün yollarının avucunda yemlendiği» bu dünyasal ve tümel hayat içinde o, evrenin ve tarihinin tüm hareketine katılır. Katılır yani onu yansıtır ve onun oluşumunda yer alır.

Pikasso bir insandır, bu insansa bir ressamdır, gibi iki beylik düşünceyi açmak için bu felsefi dolambaçlara girdiğimden dolayı bağışlayın beni. Bu düşünceleri ise şimdi şöyle koyabiliriz: O, dünyayı kendinde taşır ve eseri bizi yaşanılan dünyadan kurulan dünyaya geçirir.

Pikasso'nun resmi, bugün üçte ikisi geçmiş olan XX. yüzyılı kapladı. Bu yüzyıl, tıpkı bir sismografta ki gibi, bu eserde yörüngesini, çizdi. Mekanik bir yolla değil. Sismograf edilgen bir kayıt âleti değildir: bir sarsıntıyı bir diyagrama geçirir; bu diyagramsa, bir yasanın şekille anlatımıdır.

Pikasso, belki de bize, kendi plastik dilinde, yüzyılımızın yasasını okumayı öğretmiştir.

Bir insan kalbinin gevşeyip sıkışması gibi, mavi dönemden pembe döneme, kübizminden klasik döneme, Gernika'dan yaşama sevinci arabesklerine, yaşanılan dünyadan kurulan dünyaya bu eser XX. yüzyılın bir kendi hayat hikâyesi olarak ortaya çıkmaktadır.

O, bu dünyayı ve yüzyılı ne kopya etmiş, ne idealize etmiş, ne de düpedüz biçimini bozmuştur. O onlarda, rastlantıyı değil derin yasaları vakalamıştır. Ve başka yasalarla bir başka dünya yaratma olanağını göstermiştir. Gerçek ağacı üzerinde yeni dallar sürdürmüştür. Bilinmedik bir türden varlıklar, hatta ucubeler yaratmış fakat bunu, yaşıyan ve büyük bir sorma ve meydan okuma gücüyle canlanmış varlıkların organik birliği yoluyla yapmıştır. Mümkün'e ve fantastiğe dayanan resim sanatı, gerçeğe ve günlük yaşayışa dayanan resim sanatını geliştirir. Seyirciyi asla kendi haline bırakmaz.

Çünkü Pikasso yalnızca resmi değiştirmemiştir: 1907'den sonra Avinyon'lu Kızlar'dan sonra artık önceki gibi resim yapılamaz: ama o, bizim görüş tarzımızın, gerek gözlerimizin gerekse ellerimizin hareketinin değişmesine yardım etmiştir. Bir sandalyenin, bir ayakkabının bir evin şeklinden başka şeyler bekliyoruz artık. Artık istemediğimiz bir takım eğriler, simetriler, çekicilikler var. İstiyoruz ki eşyalar, devrimizin ritmine karşılık versin; işte Pikasso, bu çağa damgasını vurmuştur.

İsteklerimizdeki bu değişiklik nasıl oldu ve bu değişimde Pikasso'nun payı nedir?

O güzellik sorununu yeniden koydu ve yerleşmiş kuralları ve sistemleri suçladı.

Bunları bir çırpıda yapmadı. Ama yine de Pikasso'da bir evrimden pek söz edilmez. Daha çok başkaldırmanın diyalektiği söz konusu olabilir.

1945'e doğru birgün onun şöyle söylediğini duydum: «Hayır, evet'ten önce gelir.»

Onun gelişim yolunun diyalektik yasasıdır bu. Biz de, eserinin her büyük dönemi karşısında kendi kendimize bu soruyu sorarak bu yasayı ortaya çıkarmağa çalışacağız: Pikasso, neye karşı çıkarak resim yapıyor?

Onun bir başkaldırmadan diğerine, dünyanın ve resmin gittikçe daha derindeki görünüşleri ne onların temel yasalarını soru konusu edene kadar saldırdığını göreceğiz. Onun eseri, bir kavgadır. Don Kişot gibi Pikasso'da: «Ben savaşarak dinlenirim» dese yeri var. Ve Göte'nin Mefistosu gibi: «Ben, daima inkâr eden ruhum» diyebilirdi.

Başlangıçta, Pikasso değil, hakkında Şatobrian'ın Paskal üzerine ünlü sözlerini daha da genişleterek söyliyebileceğimiz küçük bir harika çocuk vardı: sekiz yaşında, akademik desen tekniklerin, özümlemiş, on yaşında bir yağlı boya kompozisyona gücü yeten; ondört yaşında Barselona Güzel Sanatlar Okuluna girişte, öbür adayların bir ayda hazırladıkları giriş sınavı kompozisyonunu bir günde tamamlıyan bir insan vardır. Fakat bu harikulâde hikâye, Bles Paskal'ın: bu müthiş dehanın bütün insani bilimlerde dolaştıktan ve onların hiçliğini farkettikten sonra yüzünü Tanrı'ya çevirdiğini söyleyen Şatobrian'ın hikâyesi gibi bitmiyecektir...

Biz daha basitçe diyeceğiz ki, Pablo Pikasso: müthiş hiçbir yanı olmayan bu deha, yirmi altı yaşında, geçmişin resim tecrübelerini bir bir dolaştıktan sonra asla onların hiçliği sonucuna varmadı, tersine dostu Juan Gris'e yazdığı gibi «bir ressamın niteliği, içinde taşıdığı geçmişin niceliğine bağlıdır» kanısına vararak eserini geleceğe çevirdi ve 1907 de resimde yeni bir dönem açtı.

Çeviren: MEHMET DOĞAN

Devlet Plânlama Teşkilâtı raporu

NASIL SOYULUYORUZ?

İhracat fiyatlarındaki devamlı düşüş yüzünden son 14 yılda 1 milyar dolardan fazla kayba uğradık...

Az gelişmiş ülkeleri soyma yollarından biri de, onların sattıkları malları gittikçe daha düşük fiyatla alma ve onlara gittikçe daha yüksek fiyatla mal satma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Meselâ Brezilya, *bir Ford otomobili almak için 1929* yılında 20 çuval kahve ödüyordu. Halbuki şimdi ayni kalitede Ford otomobiline 260 çuval, yani 13 kat fazla kahve ödemek zorundadır. Zira büyük tekeller, fiyatlarla istedikleri gibi oynayabilmekte ve bu güçlerini, az gelişmiş ülkeleri soyma yolunda kullanmaktadırlar.

İhracat ve ithalât fiyatlarındaki de*ğişmeler yüzünden* Türkiye'nin uğradığı soygun şimdiye kadar ciddî şekilde incelenmiş değildi. Devlet Plânlama Teşkilâtının son bir araştırması bu noksanı gidermektedir. Araştırma, dış yardım, yabancı sermaye v.s. kanallarının dışında, normal ticaret yoluyla da nasıl sömürüldüğümüzü açıkça ortaya koymaktadır. Bundan sonra yazacağımız satırlar ve vereceğimiz tablolar, Devlet Plânlama Teşkilâtı araştırmasının geniş bir özetinden ibarettir.

Ticaret hadleri, az gelişmiş ülkelerin aleyhine işlemektedir. 1950-61 döneminde, ticaret hadleri yüzde 10 oranında az gelişmiş ülkelerin aleyhine dönmüştür. Yani ihracat fiyatlarındaki azalmanın, ithalât fiyatlarındaki artışa oranı yüzde 10 bir azalma göstermektedir.

MİLYAR DOLAR İHRACAT KAZIĞI

Türkiye'nin de ihracat fiyatları devamlı bir düşüş içindedir. DPT'nin 1963 fiyatlarını esas alarak yaptığı araştırma, ihracat fiyatlarımızın yılda ortalama iki puan düştüğünü ortaya koymaktadır. Kore Harbinin yarattığı anormal 1951 fiyat yükselmeleri sayılmazsa, yıllık düşüş 1,8 puandır. DPT'nin ihracat fiyat endeksi (1963=100) şöyledir:

Yıllar	Endeks
1951	117,8
1952	107,0
1953	101,2
1954	103,0
1955	106,0
1956	113,7
1957	108,1
1958	101,7
1959	91,7
1960	82,3
1961	78,6
1962	81,6
1963	100,0
1964	95,4

Endeksler iktisatçı olmıyanlara fazla bir şey söylemiyecektir. Bu yüzden Türkiye'nin uğradığı kaybın miktar olarak hesabı, soygunu, herkesin anlayacağı şekilde gösterecektir. Plânlama Teşkilâtı bu hesabı yapmıştır. DPT 1951 yılından beri, ihracat fiyatlarımızda değişme olmasaydı, ihracatın sağlayacağı geliri hesaplamış ve bunu fiilî ihracat gelirleriyle karşılaştırmıştır. Eğer fiyatlar değişmeseydi *1951-64* döneminde 5 milyar 808 milyon 990 bin dolar ihracat geliri sağlayacaktık. Halbuki fiyat düşmeleri yüzünden, bu dönemde ihracat ancak 4 milyar 800 milyon 164 bin dolar getirmiştir. Bu demektir ki Türkiye, son 14 yılda, ihracat kanalıyla 1 milyar 8 milyon dolar kaybetmiştir. Yıllık ortalama kayıp 70 milyon dolardan fazladır. DPT tablosu şöyledir:

Yıllar	1951 fiyatlarıyla ihracat (bin dolar)	Cârî fiyatlarla ihracat (bin dolar)
1951	314.082	314.082
1952	399.685	362.914
1953	461.072	396.061
1954	383.208	334.924
1955	348.163	313.347
1956	316.052	304.990
1957	376.053	345.217
1958	286.483	247.235
1959	454.754	353.799
1960	458.841	320.730
1961	519.850	346.740
1962	550.068	381.197
1963	433.554	368.087
1964	507.125	410.771
Toplam	5.808.990	4.800.164

250 MİLYON DOLAR İTHALÂT KAZIĞI

Görülüyor ki kaybımız bir milyar dolardan fazladır. Kayıp, eğer ithal fiyatları da ayni oranda düşse haklı görülebilirdi. *Bu takdirde ihracattaki* kaybı, *ithalâttaki* kazanç telâfi edecek ve bir kayıp söz konusu olmıyacaktı. Ne var ki, satın aldığımız malların fiyatları düşmek şöyle dursun, artış göstermiştir. Yani Türkiye, bütün az gelişmiş ülkeler gibi, sadece ihracat yoluyla değil, ithalât yoluyla da sömürülmektedir. 1956-64 devresinde, ithalât fiyatları yılda ortalama 0.65 puan artış kay*detmiştir. İthalât fiyatı endeksi (1963=*100) şöyledir:

Yıllar	İthalât fiyat endeksi
1956	89.8
1957	95.4
1958	99.0
1959	94.5
1960	93.4
1961	93.2
1962	91.9
1963	100.0
1964	100.0

Eğer ithalât fiyatlarında 1956 yılından beri bir değişme olmasaydı, Türkiye 1956-64 dönemi ithalâtına 4 milyar 165 milyon dolar döviz ödeyecekti. Halbuki gerçekte *4 milyar 417 milyon ödemiştir. Demek ki* ithalât fiyatlarındaki yükselme yüzünden son dokuz yılda satın aldığımız mallara 252 milyon dolar fazla para ödemek gerekmiştir. DPT araştırmasının bu durumu açıklayan tablosu şöyledir:

Yıllar	1956 fiyatlarıyla İthalât değeri (Bin dolar)	Cârî fiyatlarla İthalât değeri (Bin dolar)
1956	407.340	407.340
1957	376.482	399.824
1958	285.933	315.098
1959	446.751	469.982
1960	450.179	468.186
1961	490.808	509.459
1962	608.222	622.211
1963	617.250	687.616
1964	482.403	537.397
Toplam	4.165.368	4.417.113

Ticaret hadleri, ihracat ve ithalât fiyatlarındaki değişmeleri birlikte göstermektedir. İhracat ve ithalât fiyatları arasındaki orana net trampa ticaret hadleri denilmektedir. Net trampa ticaret hadleri, 1956 yılından beri yıllık 3,8 puan düşüş göstermiştir. Ticaret hadleri endeksinin (1963=100) seyri şöyledir :

Yıllar	Ticaret hadleri
1956	126.6
1957	113.3
1958	102.7
1959	97.0
1960	88.1
1961	84.3
1962	88.8
1963	100.0
1964	95.4

Endeks ihracattaki milyar dolar, ithalâttaki yüzbinlerce dolar kaybı ortaya koymaktadır. Halbuki Türkiye, uzun yıllardır ihracatını arttırmak için çaba göstermektedir. Gerçekten miktar olarak da ihracatta önemli bir artış sağlanmıştır. İhracat miktarında 1958 öncesi yıllarına nazaran, yüzde 25'e yakın bir yükseliş vardır. Ne var ki, ihracat fiyatlarının düşüşü, miktardaki artış ölçüsüne döviz gelirinin artırılmasına imkân vermemiştir. İhracat miktar endeksi (1963=100) şöyledir :

1951	67.2
1952	73.5
1953	87.7
1954	69.8
1955	71.0
1956	69.3
1957	86.8
1958	78.9
1959	100.7
1960	94.7
1961	102.2
1962	117.0
1963	100.0
1964	112.0

Görülüyor ki son altı aydır hayli yüksek miktarda ihracat yapılmıştır. Ama ton olarak ihracat hızla arttığı halde, ihracat gelirleri pek az yükselmiştir.

DIŞ TİCARET AÇIĞININ TEMEL NEDENİ

Dış ticaret yoluyla sömürülmeyi en açık *şekilde, ithalât ve ihracat fiyatları* sâbit kaldığı takdirde, dış ticaret açığımızın ne olacağını hesaplayan tablo ortaya koymaktadır. Aleyhte fiyat değişmeleri görülmeseydi, 1956-64 döneminde Türkiye'nin toplam dış ticaret açığı 398.9 milyon dolar olacaktı. Halbuki ticaret hadleri aleyhimizde işlemiş, bu yüzden 1956-64 döneminde toplam dış ticaret açığımız 1 milyar 338 milyon doları bulmuştur. Uğradığımız kayıp 939,5 milyon dolardır. Bu büyük kazığı gösteren Devlet Plânlama Teşkilâtı tablosu şöyledir:

DIŞ TİCARET AÇIĞI (Milyon Dolar)

Yıllar	1956 fiyatları ile	Cârî fiyatlar ile
1956	— 102.4	— 102.4
1957	— 13.5	— 54.6
1958	— 9.4	— 67.9
1959	— 8.3	— 116.2
1960	— 7.2	— 147.5
1961	+ 11.0	— 162.7
1962	— 77.3	— 241.0
1963	— 199.0	— 319.5
1964	+ 7.2	— 126.6
Toplam	— 398.9	—1338.4

Demek ki 1956-64 döneminde, eğer fiyatlar sâbit kalsaydı, Türkiye hiç de önemli dış ticaret açığı vermiş olmıyacaktı. Başka bir deyişle, açık fiilî açığın üçte biri oranında kalacaktı. Eğer bu dönemde, büyük bir dış ticaret açığı verdiyse, bunun temel nedeni, ticaret hadlerinin aleyhimize dönüşüdür.

NEDEN DEVLETLEŞTİRME?

DPT raporu tedavi çaresi göstermiyor. Öyle görünür ki, bu büyük soygun, az gelişmiş ülkelerin değişmez kaderidir. Tekelci kapitalizm, pazara hâkim durumu dolayısiyle, az gelişmiş ülkeler ürünlerini ucuz almakta, ama kendi mamûllerini pahalı satmaktadır. Bu soygunu az çok önlemek amacıyla, az gelişmiş ülkeler belli başlı *ürünlerinin fiyat istikrarına kavuşturulmasını* haklı olarak istemişlerdir. Ne var ki bu maksatla toplanan Birleşmiş Milletler Cenevre konferansında, emperyalist ülkelerin talebini reddetmişlerdir. Yabancı tekeller, tatlı soygundan vazgeçme niyetinde değillerdir. Fakat hiç değilse dış ticaretin devletleştirilmesine giderek pazarlık gücümüzü, fındık gibi dünya fiyatlarını etkileyebildiğimiz ürünlerde geniş ölçüde öteki ürünlerde de bir ölçüde düzeltebiliriz. Bilmek gerekir ki ihracatçılarımızdan çoğu, yabancı büyük firmaların komisyoncuları durumundadır. Fındık ihracatçımız, Hamburg'taki bir iki firmanın emrindedir. Hükûmet, istediği kadar fındığa asgari ihraç fiyatı tesbit etsin, yerli ihracatçı-yabancı alıcı işbirliği bunu kolayca bozmaktadır. İhracatçı görünüşte resmî fiyat üzerinden satış yapmakta, aslında daha ucuz satmakta ve neticede, resmî fiyatın muhafazası imkânsız hâle gelmektedir. Halbuki fındıkta dünya pazarının büyük bir kısmını elimizde tutmaktayız. Yabancı tekellere karşı tek satıcı olarak çıktığımız takdirde, onlara yüksek fiyat kabul ettirebiliriz. Tütün için de durum pek farklı değildir. Ne var ki şimdi tütünde, ihracat fiyatını bir iki Amerikan firması tesbit etmekte, ihracatçılarımızın önemli bir kısmı Amerikan tekelinin emrinde bir cins komisyoncu olarak çalışmaktadır. Aynı durum pamukta da görülmeye başlamıştır. Çukobirlik Genel Müdürü Raşit Gedik, geçen hafta bir açıklama yaparak tehlike çanlarını çalmıştır: «Son iki yıl içinde pamuk ihraç fiyatının tescile tâbi tutulmaması ve fiyat kontrolünün borsa fiyatı ile yapılması neticesinde, Çukurova *bölgesinde* yabancı sermaye ile çalışan bir nevi komisyoncu mahiyetinde ihracatçı bir sınıf meydana gelmiştir. Küçük sermaye ile çalışan bu sınıf, dış piyasalara çok düşük fiyatlarla Çukurova pamuğunu satmak imkânını maalesef bulabilmektedir.

Banka kredisi ile çalışan hakiki ihracatçı sınıf ise, temin etmiş oldukları kredinin *yüksek maliyeti dolayısiyle* dış pazarlarda yabancı sermaye ile rekabet edememek durumunda bulunmaktadır. Bu suretle ihracatçı yerini yabancı sermaye ile çalışan komisyoncu sınıfa bırakmıştır. İşte, pamuk borsasında ve serbest piyasada tek bir alıcı ve dış pazarda da tek bir satıcı sınıf meydana gelmiş ve tamamen Çukurova pamuğu yabancı sermaye sahibinin inisiyatifine girmiştir.

Çukurova bölgesinin tabiî şartları dolayısiyle müstahsil kısa bir devre içinde pamuğunu toplamakta, malî imkânsızlık sebebiyle de borsaya bol miktarda pamuk arzı yapılmaktadır. Bu hal yabancı sermayenin faaliyetini kolaylaştırmaktadır. Gerek içeride ve gerekse dışarıda ve daha ziyade yalnız Çukurova pamukları büyük düşüş kaydetmiştir».

Bu durum dahi tek başına, ihracatın derhal devletleştirilmesi için yeterlidir. Ne var ki, komprador savunucusu iktidarlar, bu kadar açık gerçeklere dahi gözlerini yummakta, üreticinin perişan olmasına ve Türkiye'nin soyulmasına seyirci kalmaktadırlar. Kaldı ki ithalâtçı ve ihracatçı, artık açığa çıkan daha çeşitli o*yunlarla ticaret* hadlerinin aleyhimize dönmesine yol açmakta ve yılda 70-80 milyon dolara ulaştığı hesaplanan bir sermaye kaçakçılığının yataklığını yapmaktadırlar. Ayrıca kredili ithalât, bile bile soygun fiyatına mal satın alınmasına sebebiyet vermektedir.

Dış ticaretin devletleştirilmesi, pazarlık gücümüzü arttırarak, Sovyet, Çin gibi *dış ticareti devlet eliyle* yürüten büyük pazarlarda devlete karşı devletle çıkma avantajını yaratarak ve yeni pazarlara açılmak suretiyle bir iki yabancı firmanın egemenliğini kırarak dış ticaret soygununu önemli ölçüde azaltacaktır. Esasen Türkiyede, neyin ne miktar ithal edileceğini devlet tesbit etmekte ve bizzat ithalât yapmaktadır. Az sayıdaki ihracat mallarımızda da devlet kurumları ister istemez alıcı ve satıcı olarak önemli bir rol oynamaktadır. Demek ki, ihracat ve ithalâtın devletleştirilmesi için şartlar hazırdır ve idarî bakımdan devletleştirme güçlük yaratmıyacaktır. Mesele, dış ticaretteki esasen mevcut geniş devlet müdahalesini ve devlet ithalât ve ihracat kurumlarını, memleket yararına işletme şartlarını ve imkânlarını yaratmaktan ibarettir. Petrol meselesi ortada. Petrolü yabancı şirketler yerine, mevcut devlet kurumları dünya piyasasından serbestçe ithal etseler, yüzde 35 ucuz fiyata petrol alabilecektik.

Meseleye neresinden bakarsanız bakınız, Türkiye gibi fakir bir ülke için dış ticaretini devletleştirmek ve onu valnızca emperyalist ülkelere bağlı durumdan kurtarmak kaçınılmaz bir zorunluluktur. Ayrıca Üçüncü Dünya dayanışması içinde, zengin ülkeler ham madde fiyatlarını istikrara kavuşturmaya zorlanmalıdır.